ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE VĚD

Vědecký redaktor
prof. dr. Jiřina Popelová-Otáhalová

Recensoval
doc. dr. Jan Patočka

R 1981

R 1994

ZLOMKY PŘEDSOKRATOVSKÝCH MYSLITELŮ

Vybral a přeložil
KAREL SVOBODA

K-10425
Elektro-Praga
HLINSKO
národní podnik
odd. technicko-ekonomických
informací

filosofická knihovna

NAKLADATELSTVÍ ČESKOSLOVENSKÉ
AKADEMIE VĚD
1962

THALÉS

Ručení — mučení. Jsou-li s tebou přátelé, pamatuj i na ty, kdo jsou vzdáleni! ... Nebohatni špatným způsobem! Neváhej lichotit rodičům! Neber od otce, co je špatné! ... Trapná je nečinnost, škodlivá nemírnost, obtížná nevzdělanost. Uč i uč se lepšímu! Nebuď nečinný, ani budeš-li bohat! Špatné věci skrývej v domě! Vzbuzuj spíše závist než soucit! Zachovávej míru! Nevěř všem! Vládneš-li, pořádej sebe!

PITTAKOS

Poznej vhodný čas! Neříkej, co hodláš dělat, neboť při nezdaru dojdeš výsměchu! ... Co máš za zlé bližnímu, nečiň sám! Neurážej nešťastného, neboť tyto lidi stíhá boží hněv. Vrať svěřené! ... Spolehlivá je země, nespolehlivé moře. Zisk je nenasytný. Získej, co ti náleží!

BIAS

Většina lidí je špatná ... Pomalu se do něčeho pouštěj, ale co začneš, při tom setrvávej! Měj v nenávisti rychlé mluvení, abys nepochybil, neboť pak následuje lítost! Nebuď ani dobromyslný, ani zlomyslný! ... Mysli na to, co děláš! Mnoho poslouchej, mluv včas! ... Nehodného muže nechval pro bohatství! Vezmi jen, když jsi přemluvil, ne násilím! Cokoli činíš dobrého, přisuzuj bohům, ne sobě! ...

PERIANDROS

Pečuj o celek! Krásný je klid, nebezpečná je prudkost. Zisk je špatná věc ... Vláda lidu je lepší než samovláda. Rozkoše jsou smrtelné, ctnosti nesmrtelné. Ve štěstí buď umírněný, v neštěstí rozumný!... Hleď, abys byl hoden svých rodičů! ... Buď stejný k přátelům v jejich štěstí i neštěstí! ... Haň tak, jako by ses měl brzy stát přítelem! Užívej starých zákonů, ale čerstvých pokrmů! ... Máš-li neštěstí, skrývej je, abys neučinil radost nepřátelům!

[Ze sbírky Démétria Falerského u Stobaia]

III

MILÉŤANÉ

THALÉS

Většina těch, kdo se první obírali filosofií, myslila, že počátky všech věcí jsou jen v podobě hmoty. Neboť to, z čeho jsou všechny věci a z čeho na počátku vznikají i do čeho na konci zanikají, při čemž trvá podstata a mění se jen ve svých stavech, to nazývají prvkem a počátkem jsoucna. Proto se domnívají, že ani nic nevzniká, ani nic nehyne, jelikož stále trvá taková podstata ... Počet a povahu takového počátku neuvádějí ovšem všichni stejně. Thalés, původce takovéto filosofie, říká, že je to voda; proto také hlásal, že země leží na vodě. Tuto domněnku snad čerpal z pozorování, že se vše živí vlhkem a že z něho vzniká a jím se živí i teplo — a z čeho vše vzniká, to je jeho počátkem. Odtud tedy čerpal tuto domněnku, i z toho, že semena všech věcí mají vlhkou povahu ...

[Zl. A 12 z Aristotela]

Přihodilo se, že se za bitvy[1] najednou stal den nocí. Tuto přeměnu dne předpověděl Iónům Thalés Milétský; jako lhůtu stanovil ten rok, v kterém se vskutku stala ona změna.[2]

[Zl. A 5 z Herodota]

Kallimachos[3] o něm ví, že objevil Malý vůz.

[Zl. A 1 z Diogena]

Thalés, jenž přišel první do Egypta, přinesl do Řecka tuto nauku (geometrii); mnohé v ní sám nalezl a počátky mnohého ukázal svým následovníkům.

[Zl. A 11 z Prokla podle Eudéma]

[1] Mezi lydským králem Alyattem a médským králem Kyaxarem 28. května r. 585 př. n. l.

[2] Soudí se, že tato předpověď mohla být učiněna jen podle záznamů, snad babylónských, o starších zatměních.

[3] Alexandrijský básník a učenec z poč. III. stol. př. n. l.

Elektro-Praga
HLINSKO
národní podnik
odd. technicko-ekonomických

Eudémos přičítá tuto poučku[1] Thalétovi, neboť jakým způsobem on zjišťoval vzdálenost lodí na moři, k tomu je třeba užít oné poučky.

[Zl. A 20 z uv. spis.]

Hierónymos[2] . . . říká, že Thalés změřil pyramidy podle stínu, vyčkav okamžiku, kdy je stín stejně veliký jako my.

[Zl. A 1 z Diogena]

Thalés prý první zjistil a vyřkl, že u každého rovnoramenného trojúhelníku jsou úhly při základně rovny, a po starém způsobu nazval rovné úhly podobnými.

[Zl. A 20 z Prokla]

. . . poučka . . ., že protínají-li se dvě přímky, jsou si úhly u vrcholu rovny, byla, jak říká Eudémos, nalezena Thalétem.

[Zl. A 20 z uv. spis.]

Thalés prý první dokázal, že se dělí kruh průměrem ve dvě stejné části.

[Zl. A 20 z uv. spis.]

Pamfila[3] praví, že se Thalés naučil geometrii od Egypťanů a že první vepsal do okruhu pravoúhlý trojúhelník a obětoval vola. Druzí to říkají o Pythagorovi.[4]

[Zl. A 1 z Diogena]

Thalés praví, že je země držena vodou, že pluje jako loď a že se kolísá pohyblivostí vody tehdy, když se říká, že je zemětřesení.

[Zl. A 15 ze Seneky]

Thalés se domnívá, že pasátní větry, vanouce proti Egyptu, zvedají vody Nilu . . .[5]

[Zl. A 16 z Aetia]

Thalés pravil, že má magnetovec duši, jelikož hýbá železem.

[Zl. A 22 z Aristotela]

[1] O shodnosti trojúhelníků shodujících se v jedné straně a přilehlých úhlech.
[2] Hierónymos Rhodský (III. stol. př. n. l.).
[3] Spisovatelka z I. stol. n. l.
[4] Zprávy o geometrických poučkách stanovených Thalétem byly asi vysouzeny ze starého podání, že měřil vzdálenost lodí a výši pyramid.
[5] Pravidelné stoupání Nilu je působeno dešti v habešských horách.

Thalés myslil, že je vše plné bohů.

[Zl. A 22 z uv. spis.]

ANAXIMANDROS

První vynalezl gnómon[1] a umístil jej na slunečních hodinách ve Spartě . . ., aby ukazoval slunovraty a rovnodennosti . . . zhotovil též sfairu.[2]

[Zl. A 1 z Diogena]

První nalezl výklad o velikosti a vzdálenosti oběžnic, jak vypráví Eudémos.

[Zl. A 19 ze Simplikia]

Poznal prý šikmost zvířetníku.

[Zl. A 5 z Plinia st.]

První se odvážil vykreslit na desku zemi.

[Zl. A 6 z Agathémera]

Anaximandros prohlásil neomezené za počátek a základní prvek jsoucna; první zavedl toto jméno „počátek“.[3] Říká pak, že to není ani voda, ani žádný z tzv. živlů, nýbrž jakási jiná neomezená přirozenost, z níž vznikají všechny oblohy a světy v nich. „A z čeho věci vznikají, do toho též zanikají podle nutnosti, neboť si za své bezpráví navzájem platí pokutu a trest podle určení času“; takto to říká slovy poněkud básnickými . . . Nevykládá vznik věcí proměnou živlů, nýbrž tím, že se věčným pohybem vylučují protivy.

[Zl. A 9 a B 1 ze Simplikia]

. . . zdá se, že onen počátek vše objímá a vše řídí, jak tvrdí ti, kdo neuznávají jiné příčiny vedle neomezeného . . ., a to je božské, neboť je nesmrtelné a nehynoucí, jak praví Anaximandros.

[Zl. A 15 a B 3 z Aristotela]

Pravil, že neomezené je věčné a nestárnoucí a že obsahuje všechny světy.

[Zl. A 11 a B 2 z Hippolyta]

[1] Svislá tyč k měření slunečního stínu.
[2] Model nebeské koule.
[3] Jiní vykládají: zavedl jméno „neomezené“ pro počátek.

Z těch, kdo uznávali nesčíslné světy, tvrdil Anaximandros, že jsou od sebe stejně vzdáleny.

[Zl. A 17 z Aetia]

Nesčíslné oblohy prohlásil Anaximandros za bohy.

[Zl. A 17 z uv. spis.]

Anaximandros pravil, že neomezené obsahuje jedinou příčinu vznikání a zanikání všeho a že se z něho vyloučily oblohy a vůbec všechny světy počtem neomezené. Tvrdil pak, že se zánik a mnohem dříve před ním vznik uskutečňují návratem všeho toho od neomezeného času. Praví též, že má země tvar válce a že její výška měří třetinu její šíře. Říká pak, že se látka, plodící od věčnosti teplo a chladno, rozloučila při vzniku tohoto světa a že zní vyrostla jakási ohnivá koule kolem vzduchu obklopujícího zemi, tak jako kůra kolem stromu. Když se tato koule roztrhla a rozdělila do jakýchsi kruhů, vznikly slunce, měsíc a hvězdy.

[Zl. A 10 z Pseudoplutarchových *Stromateis*]

Nebeská tělesa vznikají jako ohnivý kruh, vyloučila se ze světového ohně a jsou obklopena vzduchem. Jsou tam průduchy, jakési průchody v podobě píšťaly, kterými se objevují nebeská tělesa. Proto také, ucpou-li se průduchy, nastává zatmění. A měsíc se objevuje jednou přibývající, po druhé ubývající podle ucpání neb uvolnění průchodu. Kruh slunce je 27krát a kruh měsíce 18krát větší než země; nejvýše je slunce a nejníže jsou kruhy stálic [a oběžnic][1]

[Zl. A 11 z Hippolyta]

Slunce je kruh 28krát větší než země, podobný vozovému kolu; má dutý věnec loukotí, plný ohně, ukazující na jednom místě oheň ústím jakoby otvorem měchu.

[Zl. A 21 z Aetia]

Slunce je rovné zemi, ale kruh, z něhož vydechuje a jímž je kolem neseno, je 27krát větší než země.

[Zl. A 21 z uv. spis.]

Měsíc je kruh 19krát větší[2] než země, podobný vozovému kolu

[1] Poslední dvě slova chybějí v rukopisech.

[2] Čísla se liší (27 a 28 u slunce, 18 a 19 u měsíce a jistě 9 a 10 u hvězd) podle toho, hledí-li se k vnitřnímu nebo vnějšímu obvodu kruhu, neboť tloušťka kruhů se rovnala výši země.

majícímu dutý věnec loukotí; je plný ohně tak jako sluneční kruh, leží šikmo jako onen a má jeden výdech tak jako otvor měchu.

[Zl. A 22 z uv. spis.]

... pravil, že se země volně vznáší nejsouc ničím poutána a že se udržuje, poněvadž je odevšad stejně vzdálena. Její tvar je okrouhlý, oblý, podobný kamennému sloupu, na jedné z obou základen chodíme, druhá pak leží naproti.

[Zl. A 11 z Hippolyta]

Vše to (hromy a blesky) vzniká ze vzduchu, neboť je-li obklopen hustým oblakem a prudce vyrazí pro svou jemnost a lehkost, tu způsobí roztržení oblaků hřmot a trhlina proti černosti oblaků způsobí záři.

[Zl. A 23 z Aetia]

Vítr je proud vzduchu vznikající tím, že slunce uvádí v pohyb nebo taví jeho nejjemnější částky.

[Zl. A 24 z uv. spis.]

Deště vznikají z páry vystupující ze země pod slunce.

[Zl. A 11 z Hippolyta]

Anaximandros praví, že je moře zbytkem prvotního vlhka; oheň vysušil větší část vlhka, zbytek pak změnil vypálením (v slanost)[1].

[Zl. A 27 z Aetia]

První živočichové se zrodili ve vlhku a měli na sobě ostnatou kůru. Ale když dorůstali, vystupovali na souši, a když se kůra zlomila, žili ještě krátký čas.

[Zl. A 30 z uv. spis.]

Praví také, že se na počátku zrodil člověk z živočichů jiného druhu, a to proto, že se ostatní živočichové brzy sami živí, zatím co jediný člověk potřebuje dlouhého kojení; kdyby byl býval takový již na počátku, nikdy by se nebyl udržel.

[Zl. A 10 z Pseudoplutarchových *Stromateis*]

Anaximandros učí, že se lidé nejprve zrodili a vyrostli uvnitř

[1] Konec doplněn.

ryb tak jako žraloci,[1] a když se stali schopnými, aby si sami pomáhali, tehdy vystoupili a zmocnili se země.

[Zl. A 30 z Plutarcha]

ANAXIMENÉS

Anaximenés ... prohlásil vzduch za počátek jsoucna, neboť z něho vše vzniká a do něho se zase rozkládá. „Jako naše duše," praví, „jsouc vzduchem nám vládne, tak dech a vzduch objímá celý svět."

[Zl. B 2 z Aetia]

Anaximenés učil, že je vzduch bohem.

[Zl. A 10 z uv. spis.]

Anaximenés ... pravil, že je počátkem neomezený vzduch, že z něho vzniká, co jest, co bylo, co bude, bozi i božské věci a že ostatní vzniká z potomstva vzduchu. A taková je podoba vzduchu: když je zcela stejný, je neviditelný, ale ukazuje se chladem, teplem, vlhkem a pohybem. A stále se hýbá, neboť kdyby se nehýbal, neměnil by se tolik, kolik se mění.

[Zl. A 7 z Hippolyta]

Vzduch se liší ve své povaze řídkostí a hustotou: je-li zřeďován, stává se ohněm, a je-li zhušťován, stává se větrem, pak oblakem a — ještě více — vodou, potom zemí, potom kameny a ostatní vzniká z toho.

[Zl. A 5 ze Simplikia]

Praví, že stlačovaná a zhušťovaná látka je chladnem, řídká a mdlá — tak nějak to nazval i tímto jménem — teplem. Proto se prý neříká nevhodně, že člověk vypouští z úst teplo i chladno, neboť dech, je-li rty stlačen a zhuštěn, se ochlazuje, a vychází-li z otevřených úst, řídkostí se otepluje.

[Zl. B 1 z Plutarcha]

Jeden svět pokládají za vzniklý i zanikající ti, kdo říkají, že je

[1] Některé druhy žraloků rodí živá mláďata.

svět věčný, ne však stále stejný, nýbrž po každé jiný podle jakýchsi časových období. Tak Anaximenés ...

[Zl. A 11 ze Simplikia]

Anaximenés praví, že nejprve vznikla zhušťováním vzduchu velmi plochá země; proto se také pochopitelně vznáší na vzduchu. A slunce, měsíc i ostatní hvězdy mají počátek svého vzniku ze země. Tvrdí tedy, že je slunce zemí a že dostalo svůj žár prudkým pohybem.

[Zl. A 6 z Pseudoplutarchových *Stromateis*]

Země je plochá, vznáší se na vzduchu a podobně též slunce, měsíc i všechna ostatní tělesa nebeská, jež jsou ohnivá, vznášejí se na vzduchu pro svou plochost. Vznikla pak nebeská tělesa ze země tím, že z ní vystupuje vlhkost, jejím zřeďováním vzniká oheň a z ohně stoupajícího do výše se tvoří hvězdy. A jsou i zemská těla v oblasti nebeských těles a zároveň s nimi se otáčejí. Praví pak, že se nebeská tělesa nepohybují pod zemí, jak se domnívají druzí, nýbrž kolem země, jako když se kolem naší hlavy točí plstěný klobouk. A slunce se ukrývá ne tím, že se dostane pod zemi, nýbrž, tím, že je zakrýváno vyššími částmi země a že se zvětšuje jeho vzdálenost od nás. A hvězdy nehřejí pro velikou vzdálenost. Větry se rodí, když je vzduch zhuštěn a hnán tlakem. Shloučením a ještě větším zhuštěním se rodí mraky a mění se tak ve vodu.

[Zl. A 7 z Hippolyta]

Anaximenés říkal, že je slunce ploché jako list.

[Zl. A 15 z Aetia]

Anaximenés říkal, že jsou hvězdy připevněny na ledové obloze jako hřeby.

[Zl. A 14 z uv. spis.]

Anaximenés říká, že se hvězdy proto obracejí, ježto jsou vytlačovány zhuštěným a odrážejícím se vzduchem.

[Zl. A 15 z uv. spis.]

Anaximenés říkal, že má měsíc své světlo od slunce....

[Zl. A 16 z Theóna Smyrenského]

Anaximenés říkal, že má země podobu desky stolu.

[Zl. A 20 z Aetia]

Anaximenés praví, že země, jsouc zavlažena a pak vysušena, puká a otřásá se pádem ulamovaných pahorků; proto vznikají otřesy země jak za sucha, tak i za velkých dešťů.

[Zl. A 21 z Aristotela]

Anaximenés praví, že je země sama příčinou zemětřesení a že nepřichází z vnějška, co ji uvádí v pohyb, nýbrž zevnitř a z ní, neboť některé její části se řítí, které uvolní vlhkost, nebo vyhlodá oheň, nebo kterými otřese prudký vzduch. Avšak i když se to neděje, nechybějí příčiny, proč se něco ze země odděluje nebo odtrhuje, vždyť se především všechno řítí věkem a nic není bezpečno před stářím. To ničí i pevné a velmi silné věci. Proto jako v starých stavbách některé části, ač nejsou zasaženy, přece se řítí, mají-li více váhy než sil, tak se děje i v tomto celém těle země. Její části se uvolňují stářím, uvolněné padají a otřásají horními částmi, nejprve když se odtrhují — neboť nic jakkoli velikého se neodděluje bez otřesení toho, s čím souvisí —; potom, když odpadnou, odskakují od pevné půdy jako odražený míč. Ten, padne-li, vyskočí a několikrát se odrazí, jsa vyslán tolikrát od země v nový pohyb. Jsou-li však zaneseny ony části do stojaté vody, tu sám pád otřásá sousedstvím působením náhlého a ohromného proudu, jejž vzbudila shora vražená těžká hmota.

[Zl. A 21 ze Seneky]

Anaximenés říkal, že duha vzniká, když padne sluneční záře na hustý a stlačený vzduch. Tu se zdá přední část sluneční záře rudou, ježto je rozžhavována paprsky, a druhá část černou, ježto je přemáhána vlhkostí.

[Zl. A 18 z Aratových scholií]

Kroupy vznikají, když ztuhne padající voda, a sníh, když je ve vlhku obsažen nějaký vzduch.

[Zl. A 17 z Aetia]

IV

PYTHAGORÁS A STARŠÍ PYTHAGOROVCI

PYTHAGORÁS

Kráčeje[1] jednou mimo a slyše, jak psíka kdos týrá,
lítost prý nad tím měl, toto pak slovo mu děl:
„Ustaň a nebij ho již!“ Vždyť mého to přítele duše,
kterou jsem rozeznal hned, sotva jsem uslyšel hlas.

[Xenofanés, zl. B 7 z Diogena]

Egypťané vyslovili první toto učení, že je lidská duše nesmrtelná a že při zániku těla vstupuje do živočicha, který se po každé rodí. A když projde všemi suchozemskými, mořskými i okřídlenými zvířaty, vstupuje opět do rodícího se lidského těla a toto její obcházení se děje po tři tisíce let. Tohoto učení užívali někteří Řekové — jedni dříve, druzí později — tak, jako by jim náleželo. Znám sice jejich jména,[2] ale nevypisuji je.

[Zl. A 1 z Herodota]

Pythagorás ..., přišed do Egypta a stav se jejich žákem, zanesl po prvé jejich filosofii k Řekům a zvláště dbal, zřejměji než ostatní, o oběti a o posvátné obřady.

[Zl. A 4 z Isokrata]

Vyprávějí, že přišel Pythagorás k Zaratovi (Zarathuštrovi) a ten mu vyložil, že jsou od počátku dvě příčiny jsoucna, otec a matka, a otec je světlem, matka tmou, části světla pak jsou teplo, sucho, lehkost a rychlost, části tmy chladno, vlhko, tíže a pomalost. Z nich se skládá celý vesmír, ze ženského a mužského živlu.

[Zl. A 11 z Hippolyta]

[1] Pythagorás.
[2] Týká se Pythagory.

Mluvil pak leccos též obrazně po mystickém způsobu, což podrobněji vypsal Aristoteles. Tak nazýval moře Kronovou[1] slzou, Velký vůz Rheinýma[2] rukama, Kuřátka lyrou Mus, oběžnice Persefoninými psy a zvuk, vznikající úderem kovu, hlasem některého z démonů, uzavřeným v kovu.

[Zl. 58 C 2 z Porfyria]

Říkal, že ze všeho nejposvátnější je list slezu. Říkal též, že ze všeho nejmoudřejší je číslo a potom ten, kdo dal věcem jména, a zemětřesení vysvětloval tak, že není nic jiného než schůzka mrtvých, o duze říkal, že je září slunce, a o zvuku, vnikajícím často do uší,[3] že je hlasem mocnějších (démonů).

[Zl. 58 C 2 z Ailiana]

Aristotelés praví ..., že Pythagorás nařizoval, abychom se zdržovali bobů ..., nezdvihali, co upadlo ..., nedotýkali se bílého kohouta ..., nedotýkali se ryb, poněvadž jsou posvátné, nelámali chléb ..., podávali sůl ...

[Zl. 58 C 3 z Diogena]

Byl pak i jiný druh výroků, jako nepřekročovat jařmo ..., nerozdělávat oheň nožem ..., neotrhávat věnec ..., nejíst srdce ..., nesedat na mírku ..., nevracet se při odchodu z domu, nechodit po silnicích ..., netrpět vlaštovky v domě ..., pomáhat nosiči při nakládání břemene, ne však při sundávání ..., nenosit v prstenech obrazy bohů ..., ulévat bohům u ucha číše ..., nejíst, co není dovoleno, tj. zárodek, mládě, počátek, konec ...

[Zl. 58 C 6 z Porfyria]

Všechny tyto výroky se dělí ve tři druhy. Jedny z nich označují, co něco jest, druhé, co je v nejvyšším stupni, a třetí, co se má dělat nebo nedělat. Výroky pak o tom, co něco jest, jsou např. „Co jsou ostrovy blažených?" — „Slunce a měsíc", „Co je věštírna v Delfách?" — „Čtveřice", „Co je harmonie?" — „To, kde jsou Sirény"[4]. Výroky, co je v nejvyšším stupni, jsou např. „Co je nejspravedlivější?" — „Obětovati", „Co je nejmoudřejší?" — „Číslo a potom ten, kdo dal

[1] Doplněno.
[2] „Matka bohů" Rhea byla Kronovou chotí, Persefoné vládla podsvětím.
[3] T. j. znění v uších.
[4] T. j. harmonie sfér.

věcem jména", „Co je nejmoudřejší z věcí u nás?" — „Lékařství", „Co je nejkrásnější?" — „Harmonie", „Co je nejmocnější?" — „Myšlenka", „Co je nejlepší?" — „Blaženost", „Co se říká nejpravdivěji?" — „Že jsou lidé špatní" ... Výroky pak o tom, co se má dělat nebo nemá dělat, jsou např., že je třeba plodit děti, neboť je nutno zanechat toho, kdo by místo nás uctíval bohy. Nebo že je nutno dříve si přivazovat pravý střevíc nebo že se nemá chodit po silnicích, ani namáčet ruku do nádoby se svěcenou vodou, ani se koupat ve veřejných lázních, neboť při všem tom je nejasno, jsou-li druzí čisti.

[Zl. 58 C 4 z Iamblicha]

Nesmrtelné nejprv ať bohy, jak stanoví zákon,
uctíváš, přísahu v úctě též měj i zbožněné mrtvé![1]

[Iamblichos, *Život Pythagorův* 144]

Dvojnohým tvorem je člověk a pták i třetí též bytost.[2]

[Iamblichos, uv. sp. 141]

... číslu se podobá všechno.

[Iamblichos, uv. sp. 162 aj.]

Jísti však boby je stejné jak jísti rodičů hlavy.

[Klemens, *Stromateis* III 3]

Poznáš, že lidé sami si působí všechny své strasti.

[Gellius VII 2, 12]

Do svých hebounkých očí ať nikdy nevpouštíš spánek,
dříve než třikrát z činů svých denních neprojdeš každý!
„Čím jsem se provinil? Co jsem učinil, co pak jsem zmeškal?"

[Porfyrios, *Život Pythagorův* 40]

Nikoliv, přísahám při tom, jenž objevil moudrosti naší
čtveřici, pramen to, v němž jsou kořeny přírody věčné.

[Iamblichos, uv. sp. 150 aj.]

Pythagorás změnil geometrickou vědu v podobu svobodné nauky tím, že obecně zkoumal její základy a že probíral její poučky ne-

[1] Tyto a následující verše snad pocházejí ze staré pythagorovské básně.
[2] Pythagorovci soudili, že se mluví na třetím místě o Pythagorovi, lze to však vztahovat i na bohy a mrtvé.

hmotně a pomyslně; nalezl také nauku o irracionálních číslech[1] a složení světových tvarů.[2]

[Zl. 14 A 6a z Prokla]

Zdá se, že si Pythagorás nade všechno vážil nauky o číslech ..., připodobňoval všechny věci k číslům.

[Zl. 58 B 2 z Aristoxena u Stobaia]

Pythagorás první nazval souhrn všeho světem (*kosmos*) podle pořádku v něm.

[Zl. 14 A 21 z Aetia]

Filosofii („lásku k moudrosti") pojmenoval první Pythagorás a sebe nazval filosofem ..., neboť prý žádný člověk není moudrý, jenom bůh.

[Diogenés, předml. 12]

Pythagorás pravil, že se život podobá shromáždění při hrách. Jako tam jedni přicházejí, aby závodili, druzí za obchodem a třetí, nejlepší, jako diváci, tak se v životě rodí jedni, lidé otročtí, jako lovci slávy i bohatství a druzí, filosofové, jako lovci pravdy.

[Diogenés VIII 8]

PETRÓN

Podle Petróna je 183 světů uspořádaných v tvaru trojúhelníka, jehož každá strana obsahuje 60 světů a ze 3 zbývajících stojí každý v jednom rohu. Sousední světy se vzájemně dotýkají, klidně kráčejíce kolem jako při kruhovém tanci.

[Zl. 1 z Plutarcha]

HIPPASOS

Hippasos pokládá oheň za počátek.

[Zl. 7 z Aristotela]

[1] Podle jiného čtení: o poměrech.
[2] T. j. pěti pravidelných těles.

Hippasos pravil, že je určen čas proměny světa, že je vesmír ohraničen a věčně se pohybuje.

[Zl. 1 z Diogena]

ALKMEÓN

Alkmeón říká na počátku svého spisu: „Alkmeón z Krotóna, syn Peirithoův, pravil Brotinovi, Leontovi a Bathylovi toto: O neviditelných i o smrtelných[1] věcech mají jasné vědění bozi, nám pak jakožto lidem je možno jen usuzovat."

[Zl. A 1 a B 1 z Diogena]

Alkmeón praví, že většina lidských věcí je dvojitá, a míní protivy, ale ne určité jako pythagorovci, nýbrž libovolné, např. bílé a černé, sladké a kyselé, dobré a zlé, velké a malé.

[Zl. A 3 z Aristotela]

Alkmeón říká, že měsíc a vůbec, co je nad ním, má věčnou přirozenost.

[Zl. A 1 z Diogena]

Alkmeón pokládal nebeská tělesa za bohy, ježto mají duši.

[Zl. A 12 z Klementa]

Někteří z matematiků učí, že se oběžnice pohybují proti stálicím od západu k východu; s tím souhlasí i Alkmeón.

[Zl. A 4 z Aetia]

Alkmeón učí, že je slunce ploché.

[Zl. A 4 z uv. spis.]

Alkmeón ... učí, že zatmění měsíce vzniká otočením nebo nakloněním jeho nádoby.[2]

[Zl. A 4 z uv. spis.]

Alkmeón praví, že je duše nesmrtelná, poněvadž se podobá nesmrtelným bytostem, a to je proto, ježto se věčně pohybuje, neboť

[1] Někteří škrtají: i o smrtelných.
[2] Alkmeón si představoval — bezpečněji to víme o Hérakleitovi — měsíc jako otáčející se nádobu nebo člun naplněný ohněm.

se všechny božské bytosti také bez ustání věčně pohybují, měsíc, slunce, hvězdy i celá obloha.

[Zl. A 12 z Aristotela]

Alkmeón říká, že lidé proto hynou, ježto nemohou připojit počátek ke konci.[1]

[Zl. B 2 z Pseudoaristotelových *Problémů*]

Alkmeón se první odvážil pitvy.

[Zl. A 10 z Chalcidia]

Alkmeón říká, že se zdraví udržuje rovnoprávností sil, vlhka a sucha, chladna a tepla, kyselého a sladkého i ostatních a že jedinovláda v nich působí nemoc, neboť jedinovláda jedné z dvou sil je zhoubná. A nemoc vzniká, pokud jde o příčinu, z nadbytku tepla nebo chladna; pokud jde o podnět, z nadbytku nebo nedostatku pokrmů; pokud jde o místo, v krvi, míše nebo mozku. Arci vznikají tam někdy nemoci též z vnějších příčin, jako z některých vod nebo z krajiny nebo z námahy nebo z násilí apod.

[Zl. B 4 z Aetia]

Alkmeón říká, že odchodem krve do cév vzniká spánek, že probuzení je rozlitím krve a úplný odchod krve je smrtí.

[Zl. A 18 z uv. spis.]

Alkmeón praví, že se člověk liší od ostatních živočichů tím, že jediný chápe, kdežto ostatní jen vnímají, avšak nechápou ... Praví že slyšíme ušima, ježto je v nich prázdný prostor; ten zvučí. V dutin, vzniká zvuk a vzduch se ozývá. A čicháme nosem při vdechován tím, že vedeme dech k mozku. Jazykem pak rozeznáváme šťávy (chuti), neboť jazyk, jsa vlažný a měkký, je rozpouští svým teplem a pro svou řídkost a jemnost je přijímá i rozvádí. Oči pak vidí skrze okolní vodu. Že v sobě oko chová oheň, je zjevno, neboť udeří-li se do něho, zableskne se v něm. Vidíme pak jasnou a průhlednou látkou v oku, když obráží světlo, a čím je čistší, tím více vidíme. A všechny smysly jsou nějak připojeny k mozku; proto ochrnují, hýbá-li se mozek a mění-li svou polohu, neboť zabírá průduchy, kterými se vnímá.

[Zl. A 5 z Theofrasta]

[1] Asi v protivě k nebeským tělesům pohybujícím se v kruhu a tedy věčným.

Zároveň s dospělostí počíná se i vousatost, tak jako podle Alkmeónových slov rostliny, majíce nést símě, nejprve kvetou.

[Zl. A 15 z Aristotela]

Podle Alkmeóna je símě částí mozku.

[Zl. A 13 z Aetia]

Alkmeón pravil, že z kterého rodiče bylo více semene, toho pohlaví se uskutečňuje.

[Zl. A 14 z Censorina]

Alkmeón pravil, že se lze snáze uvarovat nepřítele nežli přítele.

[Zl. B 5 z Klementa]

V

XENOFANÉS[1]

Vždyť přece u Homéra se nejprve učili všichni.

[Zl. B 10 z Hérodiána]

Všechno to bohům v básních svých Homér a Hésiod přiřkli,
všechno to, cokoli zdá se být u lidí hříchem a hanbou,
krást i cizoložit a navzájem podvádět sebe.

[Zl. B 11 ze Sexta]

Než lidé myslí o bozích, že rodí se,
lidské že mají šaty a hlas i postavu lidskou.

[Zl. B 14 z Klementa]

Aithiopové svým bohům nos tupý a černou pleť přiřkli,
Thrákové svým oči modré a vlasy dávají rusé.

[Zl. B 16 z uv. spis.]

Kdyby však voli a lvi a koně též dostali ruce
anebo uměli kreslit i vyrábět tak jako lidé,
koně by podobné koňům a voli podobné volům
kreslili podoby bohů a právě taková těla
jejich by robili, jakou i sami postavu mají.

[Zl. B 15 z uv. spis.]

Jeden je bůh mezi bohy a lidmi největší, který
smrtelníkům ni tělem ni myslí podoben není.
Celý on vidí a celý též myslí a celý též slyší,
na témže místě stále on zůstává, aniž se pohne;

[1] Zlomky se zpravidla rozdělují mezi satirické básně *Silloi* a báseň o přírodě, ale že by byl psal Xenofanés takovou báseň, není jisté.

nijak mu nesluší, aby snad přecházel tam nebo onam.
Beze vší námahy všechno on koná[1] myšlenkou ducha.

[Zl. B 23, 24, 26 a 25 z Klementa, Sexta a Simplikia]

Žádný nespatřil člověk a žádný nebude vědět
o bozích přesného nic a o všem, co vykládám tuto.
Byť snad i náhodou vyřkl, co zcela je zdařilé, přece
sám o tom vpravdě neví a na všem spočívá zdání.

[Zl. B 34 ze Sexta a Plutarcha]

Bozi neukázali vše z počátku smrtelným lidem;
ti však hledati musí a časem naleznou lepší.

[Zl. B 18 ze Stobaia]

Cokoli smrtelným lidem se zjevilo, aby to zhlédli ...

[Zl. B 36 z Hérodiána]

Zemí i vodou je všechno, co rodí se, všechno, co roste.

[Zl. B 29 ze Simplikia]

Neboť ze země jsme se zrodili všichni a z vody.

[Zl. B 33 ze Sexta]

Ze země všechno vzniká a do země zaniká všechno.

[Zl. B 27 z Aetia]

Hoření hranice země, již u svých vidíme nohou,
se vzduchem stýká se, spodní však směřuje v neomezené.

[Zl. B 28 z Achillea k Aratovi]

Moře je pramenem vody a také pramenem větru,
nebýt velkého moře by ani nebylo mraků[2],
ani by nebylo řek ni deštné z etheru vody,
avšak veliké moře je rodičem mraků i větrů,
jakož i řek ...

[Zl. B 30 z Aetia]

Slunce, jež nad zemi stoupá[3] a jež ji zahřívá teplem.

[Zl. B 31 ze stoika Hérakleita]

[1] Podle jiného výkladu: vším on otřásá.
[2] Čtení je porušeno.
[3] Slovo *hyperiémenos* „stoupá" spojoval Xenofanés s příjmením slunce, Hyperión.

Ta, kterou Iridou[1] zvou, je také jen oblakem pouhým,
na pohled fialovým a červeným, jakož i žlutým.

[Zl. B 32 z Homérových scholií]

V některých jeskyních stále se řine po stěnách voda.

[Zl. B 37 z Héródiána]

Kdyby žlutavý med bůh nebýval stvořil, tu fíky
o mnoho sladší by zdály se lidem . . .

[Zl. B 38 z uv. spis.]

Nuže ať zdá se, že to, co pravím, se podobá pravdě.

[Zl. B 35 z Plutarcha]

Parmenidés a Xenofanés . . . útočí jakoby rozhněvaní na drzost těch, kdo se odvažují říkat, že vědí, ač nelze nic vědět.

[Zl. A 25 z Cicerona]

Xenofanés pravil, že jsou stejně bezbožní ti, kdo říkají, že bozi vznikli, jako ti, kdo říkají, že zemřeli; neboť v obojím případě se děje, že někdy bozi nejsou.

[Zl. A 12 z Aristotela]

Elejským tážícím se, mají-li obětovat Leukothei a zpívat nad ní pohřební písně či nemají, radil, aby nezpívali, pokládají-li ji za bohyni, a aby neobětovali, pokládají-li ji za člověka.[2]

[Zl. A 13 z uv. spis.]

Xenofanés . . . vykládá o bozích, že není u nich nadvlády, neboť se nesluší, aby byl některý z bohů podřízen.

[Zl. A 32 z Pseudoplutarchových *Stromateis*]

Xenofanés zcela zavrhl věštění.

[Zl. A 52 z Cicerona]

Xenofanés praví, že je podstata boha kulová, nikterak nepodobná člověku, že bůh celý vidí a celý slyší, avšak nedýchá a že je

[1] Duha.
[2] Manželka orchomenského krále Athamanta, Ínó, skočila ze strachu před šílejícím chotěm do moře a stala se bohyní Leukotheí.

zcela duchem, rozumností a že je věčný.[1] A první vyslovil, že vše, co vzniká, hyne a že duše je dech.

[Zl. A 1 z Diogena]

Xenofanés, jenž . . . uznával jedinou podstatu, nic nevysvětlil . . ., nýbrž, maje zření k celému vesmíru, říká, že jedno jest bohem.

[Zl. A 30 z Aristotela]

Xenofanés praví, že nic nevzniká, ani nehyne, ani se nepohybuje a že jedno, veškero, je beze změny. Říká též, že bůh je věčný, jeden, veskrze sobě podobný, ohraničený, kulové podoby a všemi částmi vnímající.[2] A že slunce vzniká denně z malých částeček ohně, které se shromažďují, že země je neohraničena a není obklopena ani vzduchem, ani oblohou, že je nekonečně sluncí i měsíců a že je všechno ze země. Pravil též, že je moře slané, poněvadž se v něm stéká mnoho směsí.

[Zl. A 33 z Hippolyta]

Xenofanés učil, že je mnoho sluncí i měsíců podle podnebí, končin a pásů země, že někdy padne sluneční nebo měsíční deska do nějaké končiny námi neobydlené a tak se na ní jeví zatmění, jako by se zřítila do jámy. Učí též, že slunce postupuje do neomezena, ale že se zdá pro velikou vzdálenost, jako by obíhalo v kruhu.

[Zl. A 41a z Aetia]

Xenofanés učil, že západ slunce vzniká jeho zhasnutím a že při východu vzniká zase jiné slunce.

[Zl. A 41 z uv. spis.]

Xenofanés pokládal měsíc za zhuštěný mrak . . .

[Zl. A 43 z uv. spis.]

Xenofanés učil, že se každoměsíční ukrytí měsíce děje jeho uhašením.

[Zl. A 43 z uv. spis.]

Podle Xenofana vznikají hvězdy z rozžhavených mraků, hasnou každý den a v noci znova ožívají jako žhavé uhlíky.

[Zl. A 38 z uv. spis.]

[1] Některé z těchto vlastností asi vytkl až Parmenidés.
[2] Některé z těchto vlastností asi vytkl až Parmenidés.

Xenofanés učil, že zdánlivé hvězdy u lodí, které někteří nazývají Dioskury[1], jsou mráčky zářící při určitém pohybu.

[Zl. A 39 z uv. spis.]

Podle Xenofana vznikají blesky tím, že se pohybem rozněcují mraky.

[Zl. A 45 z uv. spis.]

Xenofanés říká, že se změny v ovzduší dějí teplem slunce jako původní příčinou. Neboť když vystupuje z moře vlhko, tu sladké, jsouc vylučováno pro svou jemnost a měníc se v mlhu, vytváří mraky, jejich zhuštění sesílá deště a vypařuje větry.

[Zl. A 46 z uv. spis.]

Někteří říkají, že je spodek země neomezený, neboť praví, že je zakořeněna v neomezeném. Tak to činí Xenofanés Kolofonský.

[Zl. A 47 z Aristotela]

Xenofanés se domnívá, že se země mísí s mořem a časem se vlhkem rozpouští. Praví, že má takové důkazy: uvnitř země a v horách se nacházejí mušle, v syrakuských lomech byl nalezen otisk ryby a tuleňů, na Paru hluboko v kameni otisk vavřínu[2] a na Maltě ploché otisky všech mořských tvorů. A tvrdí, že se to stalo, když bylo v dávné době vše proměněno v hlínu, a že otisk zaschl v hlíně. Všichni lidé však zhynou, až se země snesená do moře stane hlínou. Pak začne země znova vznikat a takto se mění všechny světy.

[Zl. A 33 z Hippolyta]

[1] Eliášovo světlo.
[2] Rukopisné čtení *dafné* „vavřín" se někdy opravuje v *afyé* „sardel".

VI

HÉRAKLEITOS A HÉRAKLEITOVCI

HÉRAKLEITOS

Tuto řeč (*logos*[1]) věčně jsoucí nechápou[2] lidé, ani dokud ji neslyšeli, ani když ji uslyšeli. Neboť ač se všechno děje podle této řeči, přece se podobají nezkušeným, když se pokoušejí o taková slova a díla, jaká já vykládám, rozbíraje každé podle jeho povahy a vysvětluje, jaké jest. Avšak ostatním lidem uniká, co dělají bdíce, tak jako zapomínají, co dělají spíce.

[Zl. B 1 ze Sexta]

Ti, kdo mluví s rozmyslem, musí se opírat o to, co je všem společné, tak jako se opírá město o zákon a mnohem pevněji. Neboť všechny lidské zákony jsou živeny jedním božským; ten vládne, kam až chce, všechno zmůže a má převahu.

[Zl. B 114 ze Stobaia]

Je třeba řídit se společným, ale ač je rozum (*logos*) společný, žije většina lidí tak, jako by měli své zvláštní myšlení.

[Zl. B 2 ze Sexta]

Hérakleitos praví, že bdící mají jeden společný svět, avšak spící se obracejí každý do svého vlastního.

[Zl. B 89 z Plutarcha]

Společné je všem myšlení.

[Zl. B 113 ze Stobaia]

S rozumem (*logos*), s nímž se stále nejvíce stýkají, jsou v rozporu, a nač denně narážejí, zdá se jim cizím.

[Zl. B 72 z M. Aurélia]

[1] *Logos* značí u Hérekleita řeč, její smysl i vševládný rozum.
[2] Jiní spojují: tuto řeč stále nechápou.

Nevšímá si toho většina těch, kteří se s tím setkávají, a nepoznává to, ač se tomu učila, nýbrž má jen zdání.

[Zl. B 17 z Klementa]

Nedovedou ani slyšet, ani mluvit.

[Zl. B 19 z uv. spis.]

Slyší-li nechápaví, podobají se hluchým; přísloví jim dosvědčuje, že jsouce přítomni, jsou nepřítomni.

[Zl. B 34 z uv. spis.]

Hérakleitos říká, že spící jsou dělníky a pomocníky toho, co se děje ve světě.

[Zl. B 75 z M. Aurélia]

Tupý člověk bývá zaražen při každé řeči (*logos*).

[Zl. B 87 z Plutarcha]

Jenom zdání poznává a podržuje i nejváženější člověk, ale věru Spravedlnost uchopí strůjce a svědky klamů.

[Zl. B 28 z Klementa]

Předsudek nazýval Hérakleitos padoucí nemocí.

[Zl. B 46 z Diogena]

Klamou se lidé při poznávání zřejmých věcí[1] podobně jako Homér, jenž byl moudřejší nad všechny Řeky. Neboť ho oklamali chlapci zabíjející vši, když řekli: „Co jsme viděli a vzali, to zanecháváme, a co jsme neviděli a nevzali, to neseme".[2]

[Zl. B 56 z Hippolyta]

Mnohoučenost nenaučí rozumnosti, vždyť by byla naučila Hésioda a Pythagoru, jakož i Xenofana a Hekataia.[3] Neboť jediné jest moudré: znát myšlenku, která všechno veskrze řídí.

[Zl. B 40 a 41 z Diogena]

Učitelem přemnohých je Hésiodos; jsou o něm přesvědčeni, že nejvíce ví, ač neznal den a noc; vždyť je to totéž.[4]

[Zl. B 57 z Hippolyta]

[1] Slova „při ... věcí" se někdy pokládají za nepůvodní vložku.
[2] T. j. vši.
[3] Spisovatel 2. pol. 6. stol.
[4] Podle Hésioda (*Theogonie* 124) se zrodil Den z Noci.

Hésiodos nevěděl, že je povaha každého dne táž.[1]

[Zl. B 106 z Plutarcha]

Pythagorás, syn Mnesarchův, bádal nejvíce ze všech lidí, a vyhledav si tyto spisy, učinil si z nich svou vlastní moudrost — mnohoučenost, podvodnost.

[Zl. B 129 z Diogena]

Pythagorás, vůdce tlachalů...

[Zl. B 81 z Filodéma a Euripidových scholií]

Povaha (věcí) se ráda skrývá.

[Zl. B 123 z Themistia]

Vždyť ti, kdo hledají zlato, vykopají mnoho země a málo nacházejí.

[Zl. B 22 z Klementa]

Nedoufá-li, nenalezne, več nelze doufat, neboť je to nepostižitelné a nepřístupné.

[Zl. B 18 z uv. spis.]

Podle Hérakleita většina božských věcí uniká pro nevíru a není poznávána.

[Zl. B 86 z Plutarcha]

Podle Hérakleita je nutno, aby muži filosofové byli znalí velmi mnoha věcí.

[Zl. B 35 z Klementa]

Co lze vidět, slyšet, poznat, tomu dávám přednost.

[Zl. B 55 z Hippolyta]

Nesuďme ledabyle o největších věcech!

[Zl. B 47 z Diogena]

... neboť je lepší skrývat nevědomost.

[Zl. 95 z Plutarcha a Stobaia]

Vyhledal jsem sebe samého.

[Zl. B 101 z Plutarcha]

[1] Hésiodos (*Práce a dni* 765 n.) lišil příznivé a nepříznivé dni.

Vyslechnou-li ne mne, nýbrž rozum (*logos*), pak je moudré, aby uznali, že vše je jedním.

[Zl. B. 50 z Hippolyta]

Spojeniny: celé a necelé, shodné a neshodné, souzvučné a nesouzvučné, a ze všeho je jedno a z jednoho vše.

[Zl. B 10 z Pseudoaristotelova spisu *O vesmíru*]

Hérakleitos říkal, že se protivné shoduje a že z neshodného je nejkrásnější harmonie.

[Zl. B 8 z Aristotela]

Nechápu, jak neshodné spolu souhlasí: zpět obrácený[1] souhlas jako u luku a u lyry.

[Zl. B 51 z Hippolyta]

Nezjevná harmonie lepší než zjevná.

[Zl. B 54 z uv. spis.]

Je třeba vědět, že je boj (všem) společný, že právo je svárem a že se vše děje ve sváru a podle nutnosti.

[Zl. B 80 z Órigena]

Boj je otcem všeho i králem všeho a jedny učinil bohy, druhé lidmi, jedny udělal otroky, druhé svobodnými.

[Zl. B 53 z Hippolyta]

Hérakleitos kárá toho, kdo napsal: „Kéž mezi bohy a kéž mezi lidmi by zanikly sváry!“[2] Neboť by nebylo harmonie, kdyby nebylo vysokého a nízkého tónu, ani by nebylo živočichů bez samice a samce, kteří jsou protivami.

[Zl. A 22 z Aristotela]

Hérakleitos říkal, že by Homér zasloužil, aby byl vyhnán ze závodů a zmrskán, podobně Archilochos.[3]

[Zl. B 42 z Diogena]

[1] *Palintropos* o ramenech lyry a koncích luku; podle jiného čtení *palintonos* „zpět napjatý“.
[2] Homér, *Ilias* XVIII 107.
[3] Lyrický básník ze 7. stol.

Bozi i lidé ctí ty, kdo padnou ve válce.

[Zl. B 24 z Klementa]

I ječný nápoj se rozkládá, nehýbá-li se jím.

[Zl. B 125 z Theofrasta]

Chladné se otepluje, teplé se ochlazuje, vlhké schne a suché vlhne.

[Zl. B 126 z Tzetza]

Praví tuším Hérakleitos, že všechno přechází a nic netrvá, a přirovnávaje věci k toku řeky, říká, že bys nevstoupil dvakrát do téže řeky.

[Zl. A 6 z Platóna]

Nelze vstoupit dvakrát do téže řeky podle Hérakleita ani se dvakrát dotknout pomíjivé, svou povahou totožné podstaty. Ta se prudkostí a rychlostí své změny rozptyluje a zase spojuje ... přichází a zase odchází.

[Zl. B 91 z Plutarcha]

Do týchž řek vstupujeme i nevstupujeme, jsme i nejsme.[1]

[Zl. B 49a ze stoika Hérakleita]

Totéž je živé a mrtvé, bdící a spící, mladé a staré, neboť toto změnivši se je oním a ono zase změnivši se je tímto.

[Zl. B 88 z Plutarcha]

Člověk si za noci rozdělává světlo, ježto mu vyhasl zrak; živý se ve spánku dotýká mrtvého, a bdí-li, dotýká se spícího.[2]

[Zl. B 26 z Klementa]

Nesmrtelní jsou smrtelní, smrtelní jsou nesmrtelní; jsou živi smrtí oněch a jsou mrtvi životem oněch.

[Zl. B 62 z Hippolyta]

Jméno luku (*bios*) je život (*bios*) a jeho dílem je smrt.[3]

[Zl. B 48 z *Etymologica gen.*]

[1] Je možné, že tento výrok pochází od některého hérakleitovce.
[2] Je tu slovní hra s *haptetai* „rozdělává oheň“, „dotýká se“, srv. čes. *chytati*.
[3] Slovo *bios* znamenalo luk i život podle toho, mělo-li přízvuk na 2. nebo na 1. slabice.

Zrodivše se chtějí žít i mít smrt, nebo spíše odpočívat, a zanechávají dítky, aby vznikla smrt.[1]

[Zl. B 20 z Klementa]

Společný je u kružnice počátek a konec.

[Zl. B 103 z Porfyria]

Cesta valchářského šroubu, přímá i křivá, je jedna a táž.

[Zl. B 59 z Hippolyta]

Lékaři, jak říká Hérakleitos, řežíce a pálíce si žádají mzdy, ač si nic nezaslouží, neboť dělají totéž co nemoc.

[Zl. B 58 z uv. spis.]

Moře je voda nejčistší i nejšpinavější: pro ryby pitná a prospěšná, pro lidi nepitná a zhoubná.

[Zl. B 61 z uv. spis.]

Hérakleitos říká, že by si osli zvolili spíše plevy nežli zlato.

[Zl. B 9 z Aristotela]

Vepři se těší více z hnoje nežli z čisté vody.[2]

[Zl. B 13 z Athénaia a Klementa]

Hérakleitos říká, že se vepři myjí bahnem, drůbež prachem nebo popelem.

[Zl. B 37 z Columelly]

Nemoc činí zdraví příjemným a dobrým, hlad nasycení, únava odpočinek.

[Zl. B 111 ze Stobaia]

Neznali by jméno práva, kdyby nebylo protivy.[3]

[Zl. B 23 z Klementa]

Bohu je vše krásné, dobré a spravedlivé, avšak lidé pokládají jedno za nespravedlivé a druhé za spravedlivé.

[Zl. B 102 z Porfyria]

[1] Opravuje se na: smrt spíše, než aby odpočívali.
[2] Znění zlomku není jisté.
[3] Poslední slovo není jisté.

Nejkrásnější z lidí — maso náhodně rozházené.[1]

[Zl. B 124 z Theofrasta]

Tento svět, týž pro všechny, nestvořil žádný z bohů ani z lidí, ale vždy byl, jest a bude věčně živým ohněm, rozněcujícím se podle míry a hasnoucím podle míry.

[Zl. B 30 z Klementa a Plutarcha]

Blesk vládne vesmírem.

[Zl. B 64 z Hippolyta]

Hérakleitos nazývá oheň nedostatkem a nasycením.

[Zl. B 65 z uv. spis.]

Oheň, jenž přijde, vše rozsoudí a uchvátí.[2]

[Zl. B 66 z uv. spis.]

Směnou ohně je veškero a oheň je směnou veškera, tak jako je zboží směnou zlata a zlato směnou zboží.

[Zl. B 90 z Plutarcha]

Převraty ohně jsou nejprve moře, převratem moře je pak zpola země a zpola žár ... Země se rozlije v moře a to dostane svou míru v témž poměru, jaký byl dříve, než se stalo zemí.[3]

[Zl. B 31 z Klementa]

Oheň žije smrtí země, vzduch žije smrtí ohně, voda žije smrtí vzduchu, země smrtí vody.[4]

[Zl. B 76 z Maxima Tyrského]

Cesta nahoru a dolů jedna a táž.

[Zl. B 60 z Hippolyta]

Kdyby nebylo slunce, byla by noc i přes ostatní hvězdy.

[Zl. B 99 z Plutarcha]

... roční období, jež všechno přinášejí podle Hérakleita.

[Zl. B 100 z uv. spis.]

[1] Čtení zlomku není jisté; opravuje se na: hromada věcí náhodně rozházených — nejkrásnější svět.
[2] Je možné, že „rozsoudí" dodal křesťanský pramen.
[3] Znění zlomku je nejisté.
[4] Znění zlomku je nejisté.

Neboť slunce nepřekročí svou míru, sice je vyhledají sudice, pomocnice Spravedlnosti.

[Zl. B 94 z uv. spis.]

Slunce je denně nové.

[Zl. B 6 z Aristotela]

Slunce zšíří lidské nohy.

[Zl. B 3 z Aetia]

Hranice jitřenky (východní oblohy) a večera (západní oblohy): Medvědice (sever) a proti Medvědici mezník nebeského Dia (místo, kde vrcholí slunce).

[Zl. B 120 ze Strabóna]

Na ty, kdo vstupují do téže řeky, valí se jiné a jiné vody, a z vlhkosti se vypařují duše.

[Zl. B 12 z Areia Didyma u Eusebia]

Dušim je smrtí stát se vodou, vodě je smrtí stát se zemí, ale ze země vzniká voda a z vody duše.

[Zl. B 36 z Klementa]

Dušim je rozkoší i[1] smrtí zvlhnout.

[Zl. B 77 z Numenia]

Žijeme smrtí duší a ony žijí naší smrtí.

[Zl. B 77 z uv. spis.]

Opije-li se muž, dává se vést nedospělým hochem, potácí se a nepozoruje, kam kráčí, neboť má vlhkou duši.

[Zl. B 117 ze Stobaia]

Suchá duše — nejmoudřejší a nejlepší.

[Zl. B 118 z uv. spis.]

Je únavné lopotit se pro tytéž pány a jich poslouchat ... měnic se odpočívá.[2]

[Zl. B 84 z Plotina]

[1] Podle jiného čtení: nebo.
[2] Týká se asi změn duše.

Duše čichají k podsvětí.

[Zl. B 98 z Plutarcha]

Jako pavouk stojící uprostřed pavučiny poznává, poruší-li některá moucha jeho vlákno, a rychle tam běží, jako by se mrzel pro roztržení vlákna, tak duše člověka, je-li poraněna část těla, chvatně tam jde, jako by nesnášela poranění těla, s nímž je pevně a úměrně spojena.

[Zl. B 67a ze středověkého výkladu k Chalcidiovi]

Špatnými svědky jsou lidem oči a uši, mají-li barbarské (nerozumějící) duše.

[Zl. B 107 ze Sexta]

Oči jsou přesnější svědkové než uši.

[Zl. B 101a z Polybia]

Kdyby se všechny věci staly dýmem, rozeznal by je nos.

[Zl. B 7 z Aristotela]

Kráčeje nenalezl bys hranic duše, i kdyby ses ubíral každou cestou; tak hluboký má smysl (*logos*).

[Zl. B 45 z Diogena]

Duše má smysl (*logos*), který sebe rozmnožuje.

[Zl. B 115 ze Stobaia]

Hérakleitos pravil, že povaha je člověku démonem (osudem).

[Zl. B 119 z uv. spis.]

Zpupnost je nutno více hasit než požár.

[Zl. B 43 z Diogena]

Těžké je bojovat se žádostivostí, neboť co si přeje, kupuje si za duši.

[Zl. B 85 z Plutarcha]

Pro lidi není lepší, děje-li se, co si přejí.

[Zl. B 110 ze Stobaia]

Kdyby se zakládalo štěstí na tělesných rozkoších, pokládali bychom voly za šťastné, najdou-li k žrádlu hrachor.

[Zl. B 4 z Alberta Vel.]

Nemá se jednat a mluvit jako ve spánku . . ani jako děti rodičů.[1]
[Zl. B 73 a 74 z M. Aurélia]

Nejlepší (šlechtici) volí jedno nade všechno: věčnou slávu mezi smrtelníky, avšak většina (lid) je nasycena jako dobytek.
[Zl. B 29 z Klementa]

Jaký pak je jejich duch nebo mysl? Věří lidovým pěvcům a za učitele mají dav nevědouce, že většina je špatná, menšina dobrá.
[Zl. B 104 z Prokla]

Vždyť psi štěkají na toho, koho neznají.
[Zl. B 97 z Plutarcha]

V Prieně žil Bias, syn Teutamův, jehož řeč (*logos*) je mocnější než ostatních.[2]
[Zl. B 39 z Diogena]

Jeden je mi za mnoho tisíc, je-li nejlepší.
[Zl. B 49 z Galéna]

Je zákon poslouchat též vůle jediného.
[Zl. B 33 z Klementa]

Slušelo by se Efeským, aby se všichni dospělí oběsili a zanechali město nedospělým, neboť vyhnali svého nejzdatnějšího muže, Hermodóra,[3] říkajíce: „Z nás nebudiž nikdo nejzdatnější anebo budiž jinde a u jiných!".
[Zl. B 121 ze Strabóna a Diogena]

Ať vás neopustí bohatství, Efesané, abyste byli usvědčováni ze své ničemnosti!
[Zl. B 125a z Tzetza]

Lid má bojovat o zákon jako o hradbu.
[Zl. B 44 z Diogena]

[1] T. j. jak se naučily od rodičů.
[2] Myslí se patrně na jeho výrok: „Většina lidí je špatná" (viz str. 30).
[3] O Hermodórovi není mnohem více známo, než co čteme u Hérakleita.

Hérakleitos pokládal lidská mínění za dětské hračky.
[Zl. B 70 z Iamblicha]

Lidská povaha nemá poznání, avšak božská je má.
[Zl. B 78 z Órigena]

U boha sluje muž dítětem tak jako chlapec u muže.
[Zl. B 79 z uv. spis.]

Nejmoudřejší z lidí se bude zdát proti bohu opicí v moudrosti, v kráse i ve všem ostatním.
[Zl. B 83 z Platóna]

Nejkrásnější z opic je ošklivá, srovná-li se s lidským pokolením.
[Zl. B 82 z uv. spis.]

Marně se očisťují tím, že se poskvrňují krví, tak jako by se někdo, vstoupě do bláta, omýval blátem, zdál by se šíleným, kdyby ho někdo z lidí zpozoroval při takovém počínání. A oni se modlí k těmto sochám, jako kdyby někdo rozmlouval s domy nevěda, kdo jsou bozi a heroové (zbožnění mrtví).
[Zl. B 5 z Órigena a Aristokrita]

. . . obětí lidí zcela neočištěných, co se snad někdy, ale zřídka, stává u jednotlivců, jak praví Hérakleitos, neb u několika málo mužů, které lze snadno spočíst.
[Zl. B 69 z Iamblicha]

V noci chodícím, mágům, bakchům[1], bakchantkám, mystům,[2] hrozí Hérakleitos posmrtným trestem, věští jim oheň,[3] neboť zasvěcování v mystérie, běžné u lidí, je bezbožné.
[Zl. B 14 z Klementa]

Kdyby to nebyl Dionýsos, jemuž konají průvod a zpívají píseň o mužském údu,[4] činili by nejnestoudnější věc, avšak Dionýsos, jemuž šílejí a slaví slavnost, je totožný s Hádem.
[Zl. B 15 z uv. spis.]

[1] Ctitelé Bakchovi (Dionýsovi).
[2] Účastníci tajných obřadů (mystérií).
[3] Je možné, že o pekelném ohni mluví křesťanský pramen.
[4] O slavnostech boha Dionýsa býval nošen obraz mužského údu, symbol plodnosti. Hádés byl bohem podsvětí.

Mrtvoly se mají spíše vyhazovat nežli hnůj.

[Zl. N 96 z Plutarcha]

Na zemřelé lidi čeká, co nedoufají a netuší.

[Zl. B 27 z Klementa]

Větší smrti dostávají větší podíly.

[Zl. B 25 z uv. spis.]

Povstávají a stávají se bdělými strážci živých i mrtvých.[1]

[Zl. B 63 z Hippolyta]

Kolika lidí řeči jsem slyšel, nikdo nedospívá k tomu, aby poznával, že moudré je ode všeho odděleno.

[Zl. B 108 ze Stobaia]

Jedno, jež jediné je moudré, nechce i chce být zváno Diem.

[Zl. B 32 z Klementa]

Bůh je den i noc, zima i léto, boj i mír, nasycení i hlad; mění se, tak jako oheň[2], smísí-li se s kadidly, bývá nazýván podle vůně každého z nich.

[Zl. B 67 z Hippolyta]

Každý tvor se pase pod bičem božím.

[Zl. B 11 z Pseudoaristotela *O vesmíru*]

Jak by se někdo skryl před tím, co nikdy nezapadá?

[Zl. B 16 z Klementa]

Věk je hrající si chlapec, sunoucí kaménky ve hře — chlapecké království.

[Zl. B 52 z Hippolyta]

Vládce, jehož věštírna je v Delfách,[3] ani nemluví, ani neskrývá, nýbrž naznačuje.

[Zl. B 93 z Plutarcha]

[1] Na počátku je nejisté čtení.
[2] Slovo „oheň" chybí v rukopisech; doplňuje se též „olej".
[3] T. j. Apollón.

Modlí se k sochám bohů neslyšícím, jako by slyšely, a neodměňujícím je, jako by za nic nežádali.

[Zl. B 128 z Aristokrita]

Podle Hérakleita šílenými ústy hlásá Sibylla[1] působením boha věci nesměšné, nenalíčené, nenavoněné, a svým hlasem proniká tisíc let.

[Zl. B 92 z Plutarcha]

(Podle Hérakleita) je slunce tak veliké, jak se nám jeví... Oheň je základním prvkem, vše je obměnou ohně a vše se děje zřeďováním a zhušťováním ... Všechno se děje v protivě a vše teče jako řeka, vše je ohraničeno a jeden je svět. Vzniká z ohně a opět je spalován v určitých obdobích střídavě po celý věk; děje se to podle sudby. Z protiv ta, jež vede k rození, nazývá se bojem a svárem a ta, jež vede k spálení, souhlasem a mírem; změna se zve cestou nahoru a dolů a jí vzniká svět. Neboť zhušťuje-li se oheň, vlhne, a spojuje-li se, stává se vodou a voda tuhnouc se mění v zemi; to je cesta dolů. A zase se země roztéká, vzniká z ní voda a z ní ostatní — převádíť Hérakleitos téměř vše na výpar z moře—; toto je cesta nahoru. Vznikají pak výpary ze země i z moře; jedny jsou jasné a čisté, druhé temné. Oheň se živí jasnými, vlhko druhými ... V ovzduší jsou nádoby[2] obrácené dutou stranou k nám, v nich hromadící se jasné výpary působí plamen, a to jsou nebeská tělesa. Nejjasnější a nejteplejší je plamen slunce, neboť ostatní tělesa jsou vzdálenější od země, a proto méně svítí a hřejí, kdežto měsíc, jsa blíže zemi, nepohybuje se čistým prostorem. Zato slunce se vznáší v jasném i čistém prostoru a je od nás přiměřeně vzdáleno; proto více hřeje a svítí. Slunce i měsíc se zatemňují tím, že se nahoru obracejí jejich nádoby,[3] a střídající se podoby měsíce vznikají tím, že se nádoba[4] pomalu otáčí. Den a noc, měsíce, roční doby a roky, deště a větry, i co je tomu podobné, vzniká z rozmanitých výparů. Neboť jasný výpar, rozpáliv se v kruhu slunce, činí den, a opačný výpar, nabyv vrchu, působí noc. A teplo, rozmáhající se z jasného výparu, činí léto; vlhko rozmáhající se z temného výparu, působí zimu.

[Zl. A 1 z Diogena]

[1] Maloasijská věštkyně.
[2] Podle jiného výkladu: čluny.
[3, 4] Podle jiného výkladu: čluny.

Hérakleitos říká, že hrom vzniká srážkou větrů a mraků a vpádem větrů do mraků; blesky vznikají vzplanutím výparů a blýskavice zapálením a zhasnutím mraků.

[Zl. A 14 z Aetia]

Hérakleitos říká, že se vše jednou stane ohněm.

[Zl. A 10 z Aristotela]

Hérakleitos uznává též jakýsi pořádek a vymezený čas pro změnu světa podle usouzené nějaké nutnosti.

[Zl. A 5 ze Simplikia]

Hérakleitos říká, že počátkem je duše jakožto výpar, a z ní skládá ostatní.

[Zl. A 15 z Aristotela]

Podle Hérakleita počínají lidé dospívat v druhém sedmiletí.

[Zl. A 18 z Aetia]

Dobu třiceti let nazval Hérakleitos pokolením, ježto je v té lhůtě obsažen okruh věku, a okruhem věku jmenuje dobu, kdy se vrací příroda od setby člověka k nové setbě.

[Zl. A 19 z Censorina]

... uznávají podle Hérakleita pokolení o třiceti letech, neboť v té době poskytuje ploditel svého zplozence, schopného plození.

[Zl. A 19 z Plutarcha]

Podle Hérakleita se skládá veliký rok z 10800[1] slunečních let.

[Zl. A 13 z Aetia]

Hérakleitovi se zdá, že to, co nás obklopuje, má rozum a mysl ... Vdechnuvše tedy tento božský rozum, stáváme se rozumnými; ve spánku sice pozbýváme paměti, ale při probuzení nabýváme opět vědomí. Ježto se totiž ve spánku uzavrou smyslové dráhy, odděluje se v nás duch od souvislosti s tím, co nás obklopuje; při tom zůstává jen spojení skrze dýchání jako jakýsi kořen, a oddělený duch ztrácí sílu paměti, kterou měl dříve. Ale při bdění zase vyhlédne smyslovými drahami tak jako jakýmisi okny a spojiv se s tím, co nás obklopuje,

[1] T. j. 30 × 360 let.

nabude rozumové síly. Jako uhlíky, přiblíží-li se ohni, se mění a rozžhavují, a vzdálí-li se, hasnou, tak podíl toho, co nás obklopuje, přijatý do našich těl, stává se při odloučení téměř nerozumným, ale při spojení skrze co nejhojnější dráhy stává se příbuzným celku.

[Zl. A 16 ze Sexta]

KRATYLOS

Vidouce pak, že se celá tato příroda pohybuje a že o měnícím se nelze říkat nic pravdivého, soudili, že u toho, co se veskrze mění, není vůbec možno poznat pravdu. A z tohoto předpokladu vyrostlo nejkrajnější mínění ... mínění těch, kdo se prohlašovali za hérakleitovce, a jaké měl též Kratylos. Ten myslil na konci, že se nesmí nic tvrdit, nýbrž hýbal jen prstem a vytýkal Hérakleitovi jeho výrok, že nelze vstoupit dvakrát do téže řeky, neboť sám myslil, že to není možné ani jednou.

[Zl. 4 z Aristotela]

Kratylos praví ..., že má každá věc od přírody správné jméno a že není jménem to, jak někteří věc nazývají, dohodnuvše se o pojmenování a pronášejíce každý částku své řeči, nýbrž že je jakási přirozená správnost jmen, stejná pro všechny, pro Řeky i pro barbary.

[Zl. 5 z Platóna]

VII

PARMENIDÉS A JEHO ŽÁCI

PARMENIDÉS

Koně, kteří mě nosí, mě táhli podle mé chuti,
až mě dovezli na onu proslulou k bohyni[1] cestu,
která přes všechna města vždy vodívá znalého muže.
Po ní jsem jel, neb po ní mě vezli rozumní koně
táhnouce vůz a cestu mi dívky ukazovaly.
Žhoucí náprava v hlavici kol jako píšťala zněla
— neboť s obou dvou stran ji prudce kola dvě hnala
soustruhovaná —, když rychle spěchaly sluneční dívky,
aby mě dovedly k světlu, a proto příbytek Noci
opustily a závoje s hlav svých rukama sňaly.
Stojí tam brána, k níž vedou dráhy jak Dne, tak i Noci;
nadpražím objata je a dole zas kamenným prahem.
Onu etheru bránu pak veliké veřeje plní,
ke kterým střídavé[2] klíče má přísná bohyně práva.
Této něžnými slovy hned domlouvajíce dívky,
přemluvily ji chytře, by přivřenou závoru rychle
od brány odsunula. Tu rozletěla se brána,
břevna pak pokrytá kovem a spojená čepy i hřeby
střídavě otáčela se v jamkách[3] a široký otvor
dveří zcela se uvolnil. Hned pak sluneční dívky
branou řídily vůz i koně po cestě přímo.
Tehdy bohyně vlídně mě přijala, chopila rukou
pravici mou a tak slova vyřkla a mluvila ke mně:
„Vítej mi, jinochu, který ses spojil s nesmrtelnými

[1] Někteří mění rukopisné čtení *daimonos* v *daimones*; pak by zněl 2. verš: až mě dovezly bohyně na onu proslulou ...
[2] T.j. otvírající a zavírající.
[3] Veřeje měly nahoře a dole čep, který se otáčel v jamkách vyhloubených v nadpraží a prahu.

vozatajkami a na koních, již tě nesou, jsi přibyl
do domu mého. Nebyla zlá to sudba, jež tebe
přivedla touto cestou — je vzdálena od dráhy lidské —,
avšak zákon a právo. Máš proto zvěděti všechno:
jednak statečné srdce ty poznáš okrouhlé[1] Pravdy,
jednak domněnky lidské, v nichž není jistoty pravé.
Přesto však poznáš i to, jak domnělé mělo by býti
podobné pravdě, kdyby snad proniklo veskrze všechno.

[Zl. B 1 ze Sexta a Simplikia]

Nuže já ti teď povím — a slovo, jež uslyšíš, podrž —,
které lze jenom cesty si mysliti zkoumáním všeho:
jedna cesta, že *jest* a že vůbec nebytí není,
dráha to přesvědčení, neb ono provází pravdu;
druhá pak cesta, že *není* a že je nebytí nutné.
O této cestě ti říkám, že nelze ji nikterak poznat,
neboť nejsoucí ani bys nepoznal — není to možno —,
ani je nevyslovil, vždyť myslit a býti je totéž.

[Zl. B 2 a 3 z Prokla, Klementa aj.]

... je společné pro mne,
odkudkoli já počnu, neb znovu se zase tam vrátím.

[Zl. B 5 z Prokla]

Pohleď, jak vzdálené věci jsou mysli úplně blízké,
vždyť ona od jsoucího přec jsoucí odtrhnout nechce,
ani když rozptyluje se veskrze po celém světě,
ani když zase se spojí ...

[Zl. B 4 z Klementa]

Třeba je říkat a myslit, že jsoucí *jest*, neboť bytí
jest, kdežto nic věru *není*. To na mysli míti ti káži,
od této cesty zkoumání chci tebe odvrátit předem.
Avšak též od druhé cesty, té, po níž se zmítají lidé
neznalí ničeho, dvojhlaví, neb jim bezradnost v hrudi
řídí bloudící jejich mysl a oni se ženou
hluší a zároveň slepí, ti zmatenci, nesoudné davy,
pro které bytí a nebytí touž je věcí i různou,
pro které také ve všech věcech je zpáteční cesta.

[Zl. B 6 ze Simplikia]

[1] Pravidelný, krásný tvar.

Nikdy zajisté nedá se prokázat nejsoucna jsoucnost.
Od této cesty zkoumání hleď svou odvracet mysl,
ani ať zkušený zvyk tě nenutí, abys tou cestou
řídil osleplé oči a zalehlé uši a jazyk!
Nikoli, ty jen rozumem rozsuď to zkoumání sporné,
o němž jsem mluvila! Teď již zbývá jen o jedné cestě
zpráva; že *jest*, a při této cestě jsou velice četná
znamení, že ono jsoucí, jež nevzniklo, nezajde také,
že je jediné, celé[1] a pevné i neukončené.
Nebylo nikdy a nebude — *jest* nyní najednou celé,
souvislé, jedno. Neb jaký pak pro ně chceš vyhledat původ?
Jak pak a odkud by vzrostlo? Že z nejsoucího by bylo,
nedovolím, bys říkal a myslil, vždyť říci a myslit
nelze, že *není*. A jaká as nutnost by přiměla jsoucí,
aby, počavši z ničeho, dřív nebo později vzniklo?
Tudíž musí buď veskrze být neb naprosto nebýt.
Ani že z nejsoucího by jiného[2] vzniknout cos mohlo,
nesvolí důkazu síla, a proto bohyně práva
neuvolňuje jsoucí z pout, aby vzniklo neb zašlo,
nýbrž je drží a rozhodnutí teď záleží na tom:
jest nebo *není*? Nuž takto již rozhodnuto, jak nutno:
jednu pominout cestu, již nelze myslit ni vyříknout,
— pravdivá není — a druhou pak za jsoucí uznat a správnou.
Jak pak by jsoucí později bylo a jak by dřív vzniklo?
Jestliže vzniklo, pak není a stejně, má-li kdys býti.
Tak tedy vznikání zhašeno jest a zapadl zánik.
Jsoucí nelze též dělit, neb celé jest veskrze stejné,
není ho zde trochu více, což mohlo by spojení bránit,
ani zas trochu méně; je veskrze jsoucího plno.
Proto souvisí zcela, neb se jsoucím jsoucí se stýká.
Jsoucí je bez pohnutí — jeť sevřeno mocnými pouty —,
bez počátku a bez ustání, neb vznik a též zánik
daleko zahnány byly, je odvrhl pravdivý důkaz.
Zůstává stejné a na stejném místě, o sobě samo
leží a zůstává tam, neb mocná Nutnost je drží
v poutech hranice, která je kolem dokola svírá,

[1] Podle jiného čtení: neboť je veskrze celé ...
[2] T.j. jsoucí.

protože nesmí být bez konce; vždyť mu ničeho není
třeba, a bez konce jsouc, by všeho potřebno bylo.
Toutéž věcí je myslit, a o čem se myslí, neb věru
bez jsoucího, v němž je vždy myšlení vyřčeno, nijak
myšlení nemůžeš nalézt, vždyť není a nebude nikdy
jiného nic mimo jsoucí, neb Sudba je sevřela pouty,
aby bylo vždy celé a bez hnutí; proto vše bude
pouhým jménem, co lidé si vytkli věříce pevně,
že je to pravda: vznikat i zanikat, být a též nebýt,
měniti svoje místo i barvu střídati jasnou.
Nejzazší hranici majíc, je jsoucí se všech stran zcela
ukončeno a hmotě se podobá okrouhlé koule;
od středu všude je stejné a ani o málo větší,
ani o málo menší zde nesmí být nežli onde.
Není přec nejsoucího, jež snad by mu bránilo dospět
k stejnosti, aniž je možno, by jsoucího zde bylo více,
jinde zas méně, než jest, neb celé je neporušeno.
Jeť sobě odevšad rovné a stejně k hranicím spěje.
Zde já pro tebe končím již o pravdě hodnou vší víry
řeč i myšlenku; odtud pak pouhé domněnky lidí
smrtelných poznávej, vyslechna slov mých pořádek klamný!
Dvoje podoby lidé se rozhodli pojmenovati
—jednu z nich netřeba uznat, neb v tom se mýlili oni—,
protivná přiřkli jim těla a navzájem odlišné zcela
dali jim znaky; z nich jedna je plamenný etheru oheň,
mírný, velice lehký a s sebou veskrze stejný,
ne však s podobou druhou. I tato prý o sobě trvá,
protivná; temná noc je to, tělo husté a těžké.
Tento řád světa celý ti vyložím, podobný pravdě,
abys míněním lidským již nikdy předstižen nebyl.

[Zl. B 7 a 8 ze Sexta, Simplikia aj.]

Když pak již všechny věci jsou nazvány světlem a nocí
a když ty podle svých sil jsou přiřčeny rozličným věcem,[1]
tu je vše zároveň plné jak světla, tak nezjevné noci,
jež jsou si rovny, neb jedno z nich nemá podílu v druhém.[2]

[Zl. B 9 ze Simplikia]

[1] T.j. když jsou jednotlivé věci podle své povahy nazvány světlými nebo temnými.
[2] T.j. světlo nezasahuje do noci a naopak.

Povahu etheru poznáš i všechny v etheru hvězdy,
jakož i ničivá díla, jež působí posvátná, čistá
pochodeň slunce, i odkud to všechno původ svůj vzalo;
poznáš oběžná díla i povahu měsíce s okem
kruhovým, o obloze se dovíš též obklopující,
odkud vznikla a jak ji vedouc spoutala Nutnost,
aby držela hranice hvězd...

[Zl. B 10 z Klementa]

... jak země a slunce i měsíc,
jakož i společný ether a mléčná po nebi dráha,
nejzazší Olymp a teplé jak hvězdy spěchaly vznikat.

[Zl. B 11 ze Simplikia]

Nesmíšeným pak ohněm se užší plnily kruhy,[1]
další pak nocí, vniká však mezi ně plamenný podíl;
uprostřed těchto kruhů je bohyně, která vše řídí,
neboť žalostný porod i páření působí ona
tím, že samice k samcům a k samicím naopak samce
vysílá, aby se pářili...

[Zl. B 12 z uv. spis.]

Nejprve ze všech bohů si smyslila Eróta stvořit.

[Zl. B 13 z Platóna aj.]

... v noci
zářící cizí světlo a bloudící okolo země.[2]

[Zl. B 14 z Plutarcha]

...stále se po slunce paprscích dívá.[3]

[Zl. B 15 z uv. spis.]

... země s kořeny ve vodě ...

[Zl. B 15a z Basileiových scholií]

Jaké má každý smíšení z údů zmítaných různě,
tak mají lidé svou mysl, neb stejná věc je to vždycky,

[1] Tyto kruhy (*stefanai*) jsou části soustředních, na sobě vrstvovitě položených vesmírných koulí.
[2] O měsíci.
[3] Měsíc.

která u lidí myslí, jak u všech, tak u jednotlivce:
je to povaha údů; co převládá, myšlenku tvoří.

[Zl. B 16 z Aristotela aj.]

Na pravé straně hoši a na levé dívky se rodí.

[Zl. B 17 z Galéna]

Jakmile žena a muž spolu smísí zárodky Lásky,
tehdy síla, jež tvoří vždy v žilách z opačné krve,
uhněte zdatná těla jen při vhodném poměru směsi.
Neboť když v semeni, které se smísilo, bojují síly,
takže v smíšeném těle se nesloučí v jednu, tu krutě
mučiti budou dítě, jež zrodí se, zárodkem dvojím.[1]

[Zl. B 18 z lat. překladu Caelia Aureliana]

Tak podle zdání vzniklo to všechno a tak je to nyní,
tak to bude i později růst a jednou se skončí;
lidé pak dali každé z těch věcí příznačné jméno.

[Zl. B 19 ze Simplikia]

Parmenidés ... tvrdě, že vedle jsoucího není nejsoucí ničím, nutně se domnívá, že jsoucí je jedno a že není nic jiného ... Pokud je však nucen řídit se jevy a pokud myslí, že je *jedno* podle rozumu, ale *mnohé* podle smyslového vnímání, potud uznává dvě příčiny a dva počátky, teplo a chladno, a zve je ohněm a zemí. Z toho pak řadí teplo k jsoucímu a druhé k nejsoucímu.

[Zl. A 24 Aristotela]

Parmenidés učí, že jsou kruhy kolem dokola souběžně položeny, že je jeden z řídké látky, druhý z husté a že jsou mezi nimi jiné, smíšené ze světla a tmy. A to, co je všechny obklopuje jako hradba, je tuhé, pod tím je ohnivý kruh, střed všech kruhů je tuhý a kolem něho je zase ohnivý kruh. Ze smíšených kruhů ten, který je zcela uprostřed, je pro všechny počátkem a příčinou pohybu i vznikání; nazývá jej též bohyní-kormidelnicí a držitelkou klíčů, Právem a Nutností. A vzduch se vyloučil ze země tím, že se z ní vypařil silným jejím stlačením; slunce a mléčný kruh jsou pak výdechem ohně. Měsíc je smíšen z obého, ze vzduchu i z ohně. Nejvýše ze všeho

[1] O hermafroditismu.

obkličuje vše ether, pod ním leží ohnivá část, kterou nazýváme oblohou, a pod ní je již to, co obklopuje zemi.

[Zl. A 37 z Aetia]

Parmenidés klade na první místo v etheru Jitřenku, již ztotožňuje s Večernicí, za ni klade slunce a pod ně hvězdy v ohnivé části, kterou zve oblohou, a pod ní je již to, co obklopuje zemi.

[Zl. A 40a z uv. spis.]

Parmenidés učí, že se měsíc i slunce vyloučily z mléčného kruhu, a to slunce z řidší směsi, která je teplá, a měsíc z hustší, která je chladná.

[Zl. A 43 z uv. spis.]

Parmenidés říká, že země vznikla ze stékající husté látky.

[Zl. A 22 z Pseudoplutarchových *Stromateis*]

Poseidónios praví, že původcem rozdělení země v patero pásů byl Parmenidés, ale že on učil, že je horký pás asi dvojnásob široký a že překračuje oba obratníky vně do mírných pásů.

[Zl. A 44a ze Strabona]

Parmidés vykládá původ všeho, co vzniká a zaniká, až po části živočichů.

[Zl. B 11 ze Simplikia]

Parmenidés učí, že severní kraje zplodily samce, neboť ti obsahují více hustého, a jižní zplodily samice vzhledem k řídkosti.

[Zl. A 53 z Aetia]

Parmenidés říká, že jsou ženy teplejší než muži.

[Zl. A 52 z Aristotela]

Parmenidés učí, že vyloučí-li se símě z pravé části dělohy, podobají se děti otcům, a jestliže z levé, matkám.[1]

[Zl. A 54 z Aetia]

Podle Parmenida vzniká stáří úbytkem tepla.

[Zl. A 46a z uv. spis.]

[1] V starém věku se většinou věřilo, že i samec i samice vypouštějí símě.

Parmenidés ... vykládá vnímání stejností ... Učí, že jsou jen dva živly a že se poznávání řídí převahou jednoho z nich. Neboť jiné je myšlení podle toho, má-li převahu teplo nebo chladno; lepší a čistší je myšlení teplem, avšak i to potřebuje jakési souměrnosti ... Učí, že také paměť a zapomenutí vznikají mísením živlů ... Ale že uznává též vnímání samotným opačným živlem,[1] je zjevno z jeho slov, že pro nedostatek ohně nevnímá mrtvola světlo, teplo a hlas, zato však vnímá chladno, ticho a jiné protivy. A vůbec vše, co jest, má prý jakési poznání.

[Zl. A 46 z Theofrasta]

ZÉNÓN

Aristoteles říká, že Zénón vynalezl dialektiku.

[Zl. A 1 z Diogena]

Sókratés ... dal prý znovu přečíst první předpoklad prvního důkazu, a když byl přečten, pravil: „Jak to myslíš, Zénóne, je-li jsoucen mnoho, že si musí být i podobna i nepodobna, a to že je nemožné, neboť ani nepodobné věci nemohou být podobny, ani podobné věci nepodobny ...?“

[Platón, *Parmenidés* 127DE]

Ve svém spise obsahujícím četné důkazy dovozuje po každé, že ten, kdo uznává mnohost, nutně mluví věci sobě odporující. Tak jeden je důkaz, kde dovozuje, že je-li jsoucen mnoho, jsou zároveň i veliká, i malá, tak veliká že jsou nekonečně veliká, a tak malá, že nemají vůbec žádnou velikost.[2] Při tom pak dokazuje, že nemá-li co ani velikost, ani tloušťku, ani hmotu, nemůže to vůbec být. „Neboť“, říká, „kdyby to přistoupilo k jiné věci, nikterak by ji nezvětšilo, vždyť není-li žádná velikost a přistoupí-li k něčemu, nemůže toto nijak získat na velikosti a nebyl by takto žádný přírůstek. A jestliže se věc při ubírání nezmenší a při přidávání nezvětší, je patrné, že ani přidané, ani ubrané nebylo ničím“. A to neříká Zénón, aby vyvrátil jedno, nýbrž tvrdí, že každá z mnohých a nesčíslných věcí má velikost, ježto pro dělitelnost do nekonečna je

[1] T.j. chladnem.

[2] Dělil patrně veličiny v nekonečně veliký počet nekonečně malých částek.

před tím, co bereme, vždy něco jiného. Dokazuje to, když byl před tím dovodil, že nic nemá velikost, poněvadž každá z mnohých věcí je s sebou totožná a jedna.

[Zl. B 2 ze Simplikia]

Nekonečnost co do velikosti pak dokázal dříve stejným postupem. Dokázav totiž napřed, že by jsoucno nebylo, kdyby nemělo velikosti, vyvozuje: „Jestliže pak jest, musí mít každé jsoucno nějakou velikost i tloušťku a jedno jsoucno musí být vzdáleno od druhého. A stejně se to má s tím jsoucnem, které je před oním: i to bude mít velikost a něco bude před ním. A toto lze říci jednou a říkat stále, neboť žádné takové jsoucno z toho nebude nejzazší a žádné nebude beze vztahu k jinému. Tak je-li jsoucen mnoho, je nutné, aby byla zároveň i malá i veliká, tak malá, že nemají velikosti a tak veliká, že jsou nekonečná."

[Zl. B 1 z uv. spis.]

Když Zénón ukazuje, že je-li mnohé, je zároveň omezeno i neomezeno, píše doslovně toto: „Je-li jsoucen mnoho, je nutno, aby jich bylo tolik, kolik jich jest, ani více, ani méně. A je-li jich tolik, kolik jich jest, byla by počtem omezena. — Je-li jsoucen mnoho, jsou počtem neomezena, neboť vždy jsou mezi jsoucny jiná a mezi těmi zase jiná, a tak jsou počtem neomezena". A tak ukázal dělením nekonečnost co do počtu.

[Zl. B 3 z uv. spis.]

Zénón ... se pokoušel dokázat, že nemůže být v jsoucnu mnohost. Jestliže totiž, říká, jest mnohost, je nutno — ježto se mnohost skládá z více jednotek —, aby bylo více jednotek, z nichž se skládá mnohost. Ukážeme-li tedy, že je nemožno, aby bylo více jednotek, je zjevno, že nemůže být mnohost, ježto je z jednotek. A je-li nemožno, aby byla mnohost, a je-li nutno, aby bylo buď jedno, nebo mnohost, a nemůže-li být mnohost, zbývá, že je jedno.

[Zl. A 21 z Filopóna]

Jak vypráví Eudémos, pokoušel se Zénón ... dokázat, že jsoucno nemůže být mnohostí, poněvadž v jsoucnu není jednoho a mnohost je množství jednotek.

[Zl. A 21 ze Simplikia]

Zénón prý říkal, že vyloží-li mu někdo, co jest jedno, bude on moci říci, co jest jsoucno.

[Zl. A 16 z Eudéma]

Zénónův důkaz ...: „Je-li prostor, bude v něčem. Vždyť vše, co je, je v něčem, a co je v něčem, je též v prostoru. Bude tedy prostor v prostoru, a to jde do nekonečna. Není tedy prostoru".

[Zl. B 5 ze Simplikia]

Zénón vyvrací pohyb pravě: „Pohybující se nepohybuje se ani na tom místě, kde jest, ani na tom, kde není".

[Zl. B 4 z Diogena]

Čtyři jsou Zénónovy důkazy o pohybu, které působí obtíže těm, kdo je chtějí vyvracet. První je, že není pohybu, ježto to, co se pohybuje, musí dojít dříve do poloviny cesty, než dojde k cíli ...

... nelze projít nekonečným počtem míst nebo se dotknout nekonečného počtu míst v konečném čase.

[Zl. A 25 z Aristotela]

Druhý důkaz je t.zv. Achilleus. Je to ten, že nejpomalejší tvor nemůže být v běhu nikdy dostižen nejrychlejším, neboť pronásledující musí dříve dojít tam, odkud vyběhl prchající, takže pomalejší je nutně vždy o něco napřed.

[Zl. A 26 z uv. spis.]

Třetí důkaz je ..., že pohybující se šíp stojí ...

... neboť je-li vše vždy v klidu nebo v pohybu, (a nehýbá-li se), cokoli je v stejném prostoru, a je-li konečně to, co se pohybuje, v jednom okamžiku (vždy v stejném prostoru), pak je letící šíp nepohnutý.[1]

[Zl. A 27 z uv. spis.]

Čtvrtý důkaz je o tělesech, která se pohybují na závodní dráze v stejném počtu podél stejného počtu se stejnou rychlostí z opačných stran, jedna tělesa z konce závodiště a druhá z prostředka; při tom, jak myslí Zénón, se stává, že se poloviční čas rovná dvojnásobnému ... Buďtež např. stejná stojící tělesa A A, druhá pak B B, počínající od středu těles A a stejná počtem i velikostí s nimi, a třetí C C,

[1] Místo je asi porušeno, slova v závorkách jsou doplněna.

počínající na konci, stejná s obojími počtem a velikostí a stejně rychlá jako B. Nuže stane se, že se první B dostane na konec závodiště zároveň s prvním C, když se pohybovala podél sebe. Dále se stane, že i tělesa C projdou podél všech B, ale B jen podél polovice A, takže čas je poloviční, neboť obojí je stejně dlouhý čas podél každého.[1] Taktéž se stane, že tělesa B projdou podél všech C, neboť první C a první B bude zároveň na opačných koncích, při čemž se podle jeho slov pohybuje (první C) stejně dlouhý čas podél každého z B jako podél každého z A, ježto se obojí[2] pohybuje stejně dlouhý čas podél A.[3]

[Zl. A 28 z uv. spis.]

... důkaz, na který se dotazoval Zénón sofisty Prótagory: „Pověz mi, Prótagoro," řekl, „zda působí zvuk jedno prosné zrno, upadne-li, nebo jedna desetitisícina zrna?" A když on řekl, že nepůsobí, tázal se: „Upadne-li měřice prosa, působí zvuk či ne?" Když pak on řekl, že měřice působí, pravil Zénón: „Jak pak, není jakýsi poměr měřice prosa k jednomu zrnu a k desetitisícině jednoho?" Když on uznal, že jest, pravil Zénón: „Jak pak, nebudou také tytéž vzájemné poměry zvuků? Neboť jako zvučící předměty, tak také zvuky. Ježto je tomu tak, vydává-li zvuk měřice prosa, vydá jej též jedno prosné zrno i desetitisícina zrna."[4]

[Zl. A 29 ze Simplikia]

MELISSOS

Melissos ... píše takto: „Vždy bylo, co bylo, a vždy bude. Neboť

[1] T.j. C podél B a B podél A.
[2] T.j. B i C.
[3] Aristotelův vykladatel Alexandros to zobrazil takto:

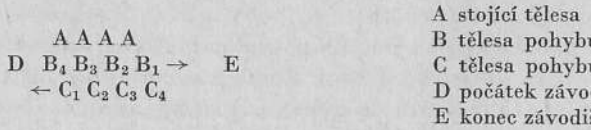

Výklad místa je leckde sporný, ale základní myšlenka je jasná: stejná a stejně rychle se pohybující tělesa urazí v témž čase dráhu jednoduchou a dvojnásobnou.
[4] Kdo uvedl Zénónův důkaz do tvaru rozmluvy, není známo.

jestliže vzniklo, pak nutně nic nebylo, než vzniklo; jestliže však dříve nic nebylo, pak by z ničeho nebylo nic vzniklo.

[Zl. B 1 ze Simplikia]

Jestliže tedy nevzniklo a jest, vždy bylo a vždy bude, pak nemá počátku ani konce, ale je neomezeno. Neboť kdyby bylo vzniklo, mělo by počátek — bylo by totiž počalo, kdyby bylo někdy vzniklo — a mělo by konec — bylo by totiž končilo, kdyby bylo někdy vzniklo. Ježto se však ani nepočalo, ani neskončilo a vždy bylo i vždy bude, tedy nemá počátku ani konce, neboť není možno, aby bylo vždy to, co není naprosto.

[Zl. B 2 z uv. spis.]

Ale jako vždy *jest*, tak musí být vždy neomezeno co do velikosti.

[Zl. B 3 z uv. spis.]

Nic, co má počátek a konec, není věčné ani neomezené.

[Zl. B 4 z uv. spis.]

Kdyby bylo jsoucí neomezeno, bylo by jedním, neboť kdyby bylo dvojí, nemohlo by být neomezeno, nýbrž by obě navzájem hraničila.

[Zl. B 6 z uv. spis.]

Kdyby nebylo jsoucí jedním, bude hraničit s jiným.

[Zl. B 5 z uv. spis.]

Takto je tedy (jsoucí) věčné, nekonečné, jedno a veskrze stejné. A nemůže zahynout ani se zvětšovat, ani měnit své uspořádání, ani nemá bolest, ani nemá zármutek, neboť kdyby trpělo něco z toho, nebylo by již jedním. Neboť mění-li se, pak nutně není jsoucí zcela stejné, nýbrž zhyne dřívější jsoucí a vzniká nejsoucí. Kdyby se tedy vesmír změnil v mnoha tisíci letech o jediný vlas, zahyne v celém čase.

Ale není též možné, aby jsoucí změnilo své uspořádání, neboť řád, který byl dříve, nehyne, a který není, nevzniká. Když pak ani nic nepřibude, ani nic nehyne, ani se nemění, jak by něco v jsoucím změnilo své uspořádání? Neboť kdyby se něco měnilo, změnilo by se ovšem uspořádání.

Ani nemá (jsoucí) bolest, neboť majíc bolest, nebylo by celé; věc mající bolest by totiž nemohla vždycky být a nemá stejnou sílu

Elektro-Praga HLINSKO

jako zdravá věc. Nebylo by také veskrze stejné, kdyby mělo bolest; mělo by ji totiž, kdyby z něho něco odcházelo nebo k němu přistupovalo, a nebylo by tedy již veskrze stejné. A zdravé by vůbec nemohlo mít bolest, neboť by zdravé a jsoucí zahynulo a vzniklo by nejsoucí. A o zármutku je týž důkaz jako o bolesti.

Není také nic prázdného, neboť prázdné není ničím a *nic* věru nemůže být. Jsoucí se také nehýbá, neboť nemůže nikam ustoupit, nýbrž je plné. Kdyby bylo totiž prázdno, ustupovalo by do prázdna, ale ježto není prázdna, nemá, kam by ustoupilo. Není také husté a řídké,[1] neboť řídké nemůže být tak plné, jako je husté, nýbrž řídké vzniká již prázdnější, než je husté. Takto je pak třeba rozeznat plné a neplné: obsahuje-li něco jinou věc nebo ji přijímá do sebe, není plné; neobsahuje-li nebo nepřijímá do sebe, je plné. Jsoucí musí být tedy plné, není-li prázdné; je-li však plné, nehýbá se.

[Zl. B 7 z uv. spis.]

Tento věru výklad je hlavním důkazem, že jsoucí je jen jedno, avšak svědčí pro to i tyto důkazy. Kdyby bylo mnoho věcí, musely by být takové, jako právě tvrdím, že jest jedno. *Je*-li totiž země, voda, vzduch, oheň, železo, zlato, živé a mrtvé, černé a bílé a ostatní věci, které pokládají lidé za pravdivé, *jsou*-li tedy tyto věci a my správně vidíme a slyšíme, pak má být každá věc taková, jakou se nám po prvé zdála, a nemá se převracet ani měnit, nýbrž má být stále, jaká právě jest. Nuže tvrdíme, že správně vidíme, slyšíme i chápeme, ale zdá se nám, že se teplé ochlazuje a studené otepluje, tvrdé měkne a měkké tvrdne, že živočich umírá a vzniká z nežijícího, že se to vše mění, že to, co bylo a co je nyní, není si nijak podobno, ale že se železo, ač je tvrdé, otírá prstem, setká-li se s ním, a stejně i zlato, kámen i vše jiné, cokoli se zdá zcela pevné, a že z vody vzniká země i kámen. Z toho plyne, že ani nevidíme, ani nepoznáváme jsoucí věci. To tedy spolu nesouhlasí: neboť tvrdíme, že je mnoho věčných věcí majících svůj tvar i pevnost, a přece se nám zdá, že se všechno mění a převrací ze stavu, který po každé vidíme. Je tedy zřejmo, že jsme neviděli správně a že se nám nezdají správně ony věci mnohými, neboť by se nepřevracely, kdyby byly pravdivé, nýbrž by byla každá taková, jakou se zdála. Vždyť není nic silnějšího nad to, co je pravdivé. Převrátí-li se však, pak zaniklo jsoucí a vzniklo

[1] T.j. nemůže se stahovat a roztahovat.

nejsoucí. Takto tedy, kdyby bylo mnoho věcí, byly by nutně takové, jaké je jedno.

[Zl. B 8 z uv. spis.]

Jestliže tedy jsoucí *jest*, musí být jedno. A jsouc jedno, nesmí mít tělo, neboť kdyby mělo tloušťku, mělo by části a nebylo by již jedním.

[Zl. B 9 z uv. spis.]

Je-li jsoucí rozděleno, hýbá se, ale kdyby se hýbalo, nebylo by již.

[Zl. B 10 z uv. spis.]

Melissos říkal, že se nemá o bozích nic tvrdit, neboť není o nich žádného poznání.

[Zl. A 1 z Diogena]

VIII

EMPEDOKLÉS

Z básně *Očisťování.*

Zdrávi, přátelé, buďte vy, kteří bydlíte v městě
při žlutém Akragantu a blízko u vyšehradu,[1]
dbalí šlechetných skutků a neznalí špatnosti, cizím
ctihodné útočiště! Já kráčím ne již jak člověk,
nýbrž jak nesmrtelný bůh a u všech docházím pocty,
jak se to sluší,[2] a zdobí mě kvetoucí věnce i stužky.
Kdykoli přijdu k mužům a ženám v kvetoucím městě,
všude mi vzdávají pocty a tisíce za mnou pak táhnou,
chtějíce zvědět, kudy jde stezka k prospěchu; jedni
žádají pro sebe věštby a druzí vyptávají se
kvůli nemocem mnohým, by slyšeli záchranný výrok,
těžkými bolestmi dlouho již jsouce mučeni hrozně.

[Zl. B 112 z Diogena]

Avšak proč se tím obírám, jak bych cos velkého dělal,
jestliže nad smrtelníky já vynikám přeubohými?

[Zl. B 113 ze Sexta]

Přátelé, dobře to vím, že pravda je v slovech těch skryta,
která já vyřknu; velmi však obtížná stala se lidem
pravda a působí strast to, když doráží na mysl důkaz.

[Zl. B 114 z Klementa]

Nutnosti je to výrok a prastarý rozsudek bohů,
věčný, kterýžto pevně byl zpečetěn přísahou mocnou:
„Jestliže v poblouzení kdos poskvrní údy své vraždou,

[1] Sicilské město Akragas (Girgenti) leželo na horském úbočí nad řekou stejného jména.
[2] Podle jiného čtení: jak se jim jevím.

jestliže hověje sváru kdos vydá přísahu křivou
z oněch démonů, kterým se dlouhého dostalo žití,
po třicet tisíc let oni musí blouditi stranou
od blažených a přitom se roditi průběhem času
v rozličných smrtelných tvarech, jež střídají života cesty.
Protože síla vzduchu[1] je nejprve do moře vhání,
moře je na půdu země pak vyplije, země je vrhne
do záře jasného slunce a ono zas do víru vzduchu.
Tak je druh od druha bere a všichni je v nelásce mají".
Patřím k nim nyní i já, jsa od boha zahnán a bloudě,
ježto jsem běsnému sváru kdys věřil . . .

[Zl. B 115 z Hippolyta aj.]

Vždyť jsem byl kdysi již hochem a dívkou, keřem i ptákem,
rybou též němou, z moře se skokem vymršťující.

[Zl. B 117 z Diogena a Hippolyta]

Z jaké pocty jsem klesl a z jakého velkého blaha
opustiv . . . mezi lidmi teď žiji.[2]

[Zl. B 119 z Klementa a Plutarcha]

Do této klenuté přišli jsme jeskyně . . .

[Zl. B 120 z Porfyria]

Ze živých tvorů činí on mrtvé, střídaje tvary.

[Zl. B 125 z Klementa]

Bohyně duše odívá v šat zcela podivný z masa.

[Zl. B 126 z Plutarcha a Porfyria]

. . . zemi kol člověka . . .[3]

[Zl. B 148 z Plutarcha]

. . . mračný vzduch . . .

[Zl. B 149 z uv. spis.]

. . . játra bohatá krví . . .

[Zl. B 150 z uv. spis.]

[1] Empedoklés zpravidla nazýval vzduch etherem.
[2] Poslední slova jsou nejistá.
[3] O těle.

Naříkal jsem a plakal, když spatřil jsem nezvyklé místo.[1]

[Zl. B 118 z Klementa]

. . . nevlídné místo,
na kterém Vražda a Hněv i zástupy jiných všech Pohrom,
Nemoci vysušující a Hnití i Výtoky zhoubné
po louce Záhuby sem a tam bloudí, v temnotách skryty.[2]

[Zl. B 121 z Hierokla]

Byla tam Země, a v dálku jež hledí Sluneční panna,
byla tam krvavá Půtka i Shoda se zrakem vážným,
byla tam Krása i Ošklivost, Hbitost i Lenost,
dále Pravdivost milá a Nejasnost s černými vlasy,
Roditelka a Záhuba s ní, pak Spící a Bdící,
Hybatelka i Rovnost a Vznešenost, zdobená věnci,
vedle ní Špína, Hlasná a Mlčící . . .

[Zl. B 122 a 123 z Plutarcha a Kornuta]

Běda, ubohé lidské ty plémě, nešťastné, běda,
neboť z takových svárů jste vzešli a z takových vzdechů!

[Zl. B 124 z Klementa]

Protože těžkými hříchy jste stále zmateni v duši,
nezbavíte již nikdy své srdce žalostných strastí.

[Zl. B 145 z uv. spis.]

Ze zvířat horským lvem se stane, na zemi spícím,
z listnatých stromů zas vavřínem[3] . . .

[Zl. B 127 z Ailiana]

Na konec potom budou z nich věštci, lékaři, pěvci,
rovněž i mocnými vládci se stávají pozemským lidem,
odtud pak nade vše slavní z nich poctami vzcházejí bozi,
s jinými nesmrtelnými se sdílejí o krb i o stůl,
nemají lidských strastí a zcela jsou nezničitelní.

[Zl. B 146 a 147 z Klementa]

[1] O narození na zemi.
[2] O zemi.
[3] O převtělování.

Nade vše učený muž mezi oněmi přebýval lidmi,
který největší poklad si myšlenek získal a nadto
v rozličných, nadmíru moudrých on dílech se výborně vyznal,
neboť kdykoli mysl svou veškerou zamířil někam,
snadno z všelikých věcí on každou viděti mohl,
v desíti životech svých a ještě v dvaceti k tomu.[1]

[Zl. B 129 z Porfyria]

Nebyl jim bohem Arés a také ne bitevní Poplach,
nebyl jim bohem Zeus, ni Kronos, ni Poseidón mocný,
nýbrž královna Kypris[2] . . .
Zbožnými sochami lidé tu bohyni usmiřovali,
obrazy[3] malovanými a mastmi překrásné vůně,
obětí čisté myrhy i kadidla libovonného,
lijíce přitom na zem též úlitbu žlutého medu.
Čistou[4] však krví býků tu nebyl potřísněn oltář,
protože v očích lidí to největší poskvrnou bylo
vyrvati z těla život a jísti šlechetné údy.

[Zl. B 128 z uv. spis.]

Charis[5] má v nelásce tíživou Nutnost.

[Zl. B 116 z Plutarcha]

Všechna zvířata krotká i přítulná k člověku byla,
čtvernožci stejně jak ptáci, neb všude přátelství plálo.

[Zl. B 130 z Nikandrových scholií]

Neučiníte konec již vraždění zlořečenému?
Hleďte, jak navzájem krutě se drásáte s lhostejnou myslí![6]

[Zl. B 136 ze Sexta]

Vlastního syna, jenž změnil svou podobu, pozvedne otec
hloupý, zařízne, přitom se modlí; váhavě druzí

[1] Snad o Pythagorovi.
[2] Příjmení bohyně Afrodíty podle ostrova Kypru, kde byla nejvíce ctěna. Konec verše chybí.
[3] Podle jiného výkladu: zvířaty.
[4] Podle jiného čtení: strašnou.
[5] Bohyně půvabu.
[6] O pojídání masa zvířat, v nichž přebývají lidské duše.

mají se k oběti toho, jenž naříká. Neslyší otec
křiku, zabije syna a vystrojí hostinu hroznou.
Stejně uchopí otce zas syn a děti svou matku,
vyrvou jim z těla život a jedí vlastní své maso.

[Zl. B 137 z uv. spis.]

Vyčerpav mečem duši[1] ...

[Zl. B 138 z Aristotela]

Běda mi, nelítostný že den mě nezničil dříve,
nežli mi ke rtům přišla ta myšlenka na pokrm strašný!

[Zl. B 139 z Porfyria]

Neblazí, zcela neblazí, pryč ruce od bobů vzdalte!

[Zl. B 141 z Gellia aj.]

... vavřínu listí zcela se zdržovat ...

[Zl. B 140 z Plutarcha]

Jeho pak nepřijme ani dům krytý bouřného Dia,
ani zas Hádův, ni příbytek ...

[Zl. B 142 z výkladu ke Kallimachovi na papyru]

Z pěti pramenů vody ty vyřízni nezdolným kovem ...

[Zl. B 143 z Theóna Smyrenského]

... zprostit se hříchu ...

[Zl. B 144 z Plutarcha]

Avšak všemocný zákon se prostírá v šíři i v dáli
etherem širokovládným a jasem nesmírným vůkol.

[Zl. B 135 z Aristotela]

Z básně *O přírodě.*

Poslyš mě, Pausanio, ty bystrého Anchita synu!

[Zl. B 1 z Diogena]

[1] O usmrcení obětního zvířete.

Těsné jsou nástroje, které jsou rozsety po lidských údech,[1]
mnoho též strastí doráží na ně a otupí mysl.
Lidé zmírají rychle, a za živa malou jen částku
života spatřivše, tak jako dým se do výše zvednou,
odletí pryč a o tom jen vědí, s čím setkal se každý
porůznu bloudě, a přece se chlubí, že nalezl celek.
Nemožno věru lidem jej vidět neb slyšet neb myslí
pochopit. Ty však, který ses takto odloučil od nich,
dovíš se, arci ne více, než lidská moudrost se zvedne.

[Zl. B 2 ze Sexta]

Avšak šílenství jejich vy od mého jazyka, bozi,
odvraťte, z mých pak pobožných úst již svádějte čistý
pramen! Rovněž i tebe já vzývám, panenská Muso,
slavná, běloloktá, mně vůz snadný k řízení pošli
od Zbožnosti a písně, jež lidé slyšeti smějí.
Tebe však, Pausanio, ať nesvedou lidských poct květy
k tomu, abys je sebral a mluvil snad z drzosti více,
nežli se sluší, a chtěl pak na trůně moudrosti sedět!
Nuže nástrojem každým ty pozoruj, jak se vše jeví:
nevěř zraku však více, než vhodno je v poměru k sluchu,
sluch ani hlučný nestavěj výš než jazyka zřejmost,
víře v ostatní údy též nebraň, kdekoli cesta
k poznání vede, a takto poznávej, jak se vše jeví!

[Zl. B 3 z uv. spis.]

Arci ničemní těm, kdo jsou lepší, neradi věří,
ty však, jak od naší Musy ti káže záruka pevná,
poznávej, až můj výklad se rozdělí do tvého nitra!

[Zl. B 4 z Klementa]

... tím, že bych spojoval s vrcholem vrchol,
abych nekonal jednu jen cestu slov ...

[Zl. B 24 z Plutarcha]

Vždyť přece to, co je třeba, i dvakráte sluší se říci.

[Zl. B 25 z Platónových scholií]

Nejprve poslyš, které jsou čtyři kořeny všeho:

[1] T.j. smysly.

zářivý Zeus[1] a Héra[2], jež přináší život, a Hádés,[3]
konečně Nestis, lidské jež prameny slzami živí.[4]

[Zl. B 6 z Aetia a Sexta]

... nezrozené[5] ...

[Zl. B 7 z Hesychia]

Dvojí ti vyložím věc, hned vyroste z mnohého jedno,
aby samotné bylo, a hned se zas rozpadne mnohé.
Dvojí je věcí smrtelných vznik i úpadek dvojí:
jeden spojením všeho se tvoří a zaniká zase,
druhý, když vyrostl, opět se rozletí rozpadem všeho.
Toto střídání stálé se nikdy nemůže skončit:
jednou veškery věci se Láskou spojují v jedno,
po druhé zase všechno to rozdělí nenávist Sváru.
Takovým způsobem, pokud se rodí z mnohého jedno,
potud z jednoho rozpadlého zas vychází mnohé,
potud vznikají věci a život nemají stálý;
pokud však v střídání svém se nikdy nezastavují,
potud v okruhu bytí jsou vždycky nepohnutelné.
Nuže poslyš má slova, neb učením sílí ti mysl!
Jak jsem již dříve pravil, když vytkl jsem výkladů účel,
dvojí ti povím já věc: hned vyroste z mnohého jedno,
aby samotné bylo, a hned se zas rozpadne v mnohé:
oheň, vodu i zemi a vzduchu nesmírnou výši;
od nich je oddělen záhubný Svár, jenž všude je těžký,
v nich však přebývá Láska, jež stejná je na dél i na šíř.
Pohlédni na ni svou myslí a neseď s užaslým zrakem!
O Lásce všichni vědí, že v lidské údy je vrostlá,
lidé jí milostně cítí a svorné konají činy,
Afrodítou ji zvou a jindy Radostí zase.
Ale že mezi živly se otáčí, nepoznal žádný
smrtelník. Ty však poslyš teď neklamnou cestu mé řeči!
Všechny ty živly jsou sobě rovny i stejného stáří,

[1] T.j. oheň.
[2] T.j. vzduch.
[3] T.j. země.
[4] T.j. voda; Nestis byla sicilská bohyně.
[5] O živlech.

avšak každý z nich jiný má úřad i povahu jinou,
střídavě také vlády se zmocňují v oběhu času.
Mimo ně nevzniká nic a nic také nemůže přestat,
vždyť kdyby hynuly stále, již dávno bylo by po nich.
Čím by se zvětšil vesmír a odkud by mohlo to přijít?
Jak pak by mohl on zhynout, když bez oněch živlů nic není?
Nikoliv, ony jen jsou a vzájemně obíhajíce
stanou se tím a zas oním, a přece jsou veskrze stejné.

[Zl. B 17 ze Simplikia aj.]

Na hmotě lidských údů je možno to nejlépe vidět:
jednou se veškery údy, jež lidské dostaly tělo,
Láskou spojují v jedno, když život raší a kvete;
po druhé zlými Sváry jsou od sebe roztrhovány,
odděleně pak bloudí a po jednom na břehu žijí.
U keřů je tomu stejně i u ryb, jež ve vodě bydlí,
stejně i u horských zvířat a u perutnatých ptáků.

[Zl. B 20 ze Simplikia]

... přilnavou Lásku ...

[Zl. B 19 z Plutarcha]

Tak jako dříve bylo, tak bude a nikdy, jak myslím,
nebude zbaven dvojí té síly[1] nesmírný život.

[Zl. B 16 z Hippolyta]

Jiného cosi ti povím, že u žádné smrtelné věci
není rození, není též konce záhubné smrti,
nýbrž je míšení jen a vzájemné střídání věcí
smíšených, avšak lidé to rozením nazývat zvykli.

[Zl. B 8 z Plutarcha]

... smrt mstící ...

[Zl. B 10 z uv. spis.]

Kdykoli v člověku smísí se živly a na světlo vyjdou
nebo v divoké zvěři neb v keřích anebo v ptácích,
tehdy říkají lidé, že vznikly věci, a zase,

[1] T.j. Lásky a Sváru.

když se rozloučí živly, tu mluví o zhoubné smrti;
nejmenují to správně, než sám tak ze zvyku mluvím.
[Zl. B 9 z uv. spis.]

Pošetilci, neb věru těch myšlenky daleko nejdou,
kteří se kojí vírou, že vzniká, co nebylo dříve,
nebo zas o něčem myslí, že zcela hyne a zmírá.
[Zl. B 11 z uv. spis.]

Není přec možné, aby cos vzniklo z toho, co není,
stejně je neslýchaný a nemožný jsoucího zánik,
neb ono bude vždy tam, kde někdo je umístil jednou.
[Zl. B 12 z Pseudoaristotelova spisu *O Melissovi*]

Ve vesmíru ni prázdna, ni přebytku nenajdeš nikde.
[Zl. B 13 z Aetiá a z Pseudoaristotelova uv. sp.]

Vesmír nemá přec prázdna, nuž odkud by něco tam přišlo?
[Zl. B 14 z Pseudoaristotelova uv. sp.]

Nižádný moudrý člověk by takto nemyslil v duši:
pokud zde lidé žijí — co životem jmenují oni —,
po tuto dobu jen jsou a snášejí špatné i dobré,
ale než vznikli a když se zas rozpadli, nejsou již ničím.
[Zl. B 15 z Plutarcha]

Nuže pozoruj slov mých dřívějších tohoto svědka,
chybí-li podobě živlů snad něco v minulé řeči!
Pozoruj slunce, jež všude je teplé a na pohled bílé,
dále to nesmrtelné, co smáčí teplo[1] a záře[2],
potom dešťovou vláhu, jež všude je temná a chladná,
konečně ze země vychází to, co tuhé a pevné.
Ve Sváru všechno toto se tvarem různí a dělí,
avšak v Lásce se sejde a po sobě vzájemně touží.
Z toho pochází všechno, co bylo, co jest i co bude:
vyrostly z toho stromy i muži, jakož i ženy,
dále čtvernožci, ptáci i ryby, jež ve vodě žijí,
bozi též dlouhověcí a poctami nade vše slavní.

[1] Nejisté čtení.
[2] T.j. vzduch.

Tyto jen kořeny jsou a vzájemně obíhajíce
mají vždy podobu jinou, neb tolik se míšením mění.
[Zl. B 21 ze Simplikia]

Tak jako obětní dary když malíři malují pestře,
mužové, kteří svou vlohou jsou dobře umění znalí,
když tito rukama svýma se uchopí rozličných barev,
smísí je v souladu — od jedněch více a od druhých méně —,
tvoří pak obrazy, které jsou podobny veškerým věcem,
robíce takto stromy a muže, jakož i ženy,
dále čtvernožce, ptáky a ryby, jež ve vodě žijí,
bohy též dlouhověké a poctami nade vše slavné:
tak ať nezmáhá mysl tvou klam, že odjinud[1] vzešel
pramen smrtelných věcí, jež v nesmírném počtu se jeví.
Nikoli, přesně to věz, vždyť od boha[2] slovo jsi slyšel.
[Zl. B 23 z uv. spis.]

Neboť ty kořeny — slunce a země, obloha, moře —
všechny spojeny svorně jsou se všemi částkami svými,
kolik jich na zemi vyrostlo, když tam zahnány byly.
Právě tak, cokoli více se hodí k míšení, všechno
navzájem vyrovnala a spojila bohyně Lásky.
Naproti tomu prudce se potírá to, co se liší
od sebe nejvíce rodem a směsí i vtištěným tvarem;
je to neschopné spolu se pojit a velice bědné
z podnětu Sváru, jelikož on je původcem toho.[3]
[Zl. B 22 z uv. spis.]

Střídavě kořeny vlády se zmocňují v oběhu kruhu,
do sebe zanikají a rostou zas v střídání sudby,
neboť ony jen jsou a vzájemně obíhajíce
lidmi se stávají, jakož i plemeny rozličných zvířat.
Jednou kořeny Láskou se spojují v jednotný útvar,
po druhé zase všechno to rozdělí nenávist Sváru,
jakmile srostlé v jedno to zcela podlehne opět.
Takovým způsobem, pokud se rodí z mnohého jedno,

[1] Nežli ze čtyř živlů.
[2] T.j. od Musy.
[3] Nejisté čtení.

pokud z jednoho rozpadlého zas vychází mnohé,
potud vznikají věci a život nemají stálý;
pokud však v střídání svém se nikdy nezastavují,
potud v okruhu bytí jsou vždycky nepohnutelné.

[Zl. B 26 z uv. spis.]

Rychlé tam údy Slunce se nedají rozeznat nijak,
ani ne Země huňatá síla,[1] ba ani ne Moře:
takto okrouhlý Sfairos[2] je vnořen v úkrytu pevném
Harmonie[3] a pyšní se okolní osamělostí.

[Zl. B 27 z Plutarcha a Simplikia]

Vždyť přece ani od zad mu neroste dvojitá větev,
nemá též nohou, ni hbitých kolen, ni plodného údu,
nýbrž měl kulový tvar a odevšad roven byl sobě.

[Zl. B 29 z Hippolyta aj.]

Ve Sfaira údech nezuří spor ani neblahý zápas.

[Zl. B 27a z Plutarcha]

Avšak on odevšad roven je sobě i bez hranic zcela
okrouhlý Sfairos a pyšní se okolní osamělostí.

[Zl. B 28 ze Stobaia]

Když se však Svár již zmohl a vyrostl ve Sfaira údech,
když také dostoupil poct, neb dovršovala se doba,
která jim[4] střídavě byla kdys určena přísahou mocnou ...

[Zl. B 30 z Aristotela a Simplikia]

... protože údy boží se všechny postupně třásly.

[Zl. B 31 ze Simplikia]

Když potom ještě více se utkával s démonem démon,[5]
údy spadaly v jedno, jak právě se naskytl každý,
ale zároveň s tím pak vzniklo též jiného mnoho.

[Zl. B 59 z uv. spis.]

[1] T.j. na prsou zarostlá.
[2] Obměnou ze *sfaira* „koule".
[3] Snad Lásky.
[4] Lásce a Sváru.
[5] Láska a Svár.

Mnoho ze země vyrostlo hlav, jež bez krku byly,
nahé se toulaly paže, jež byly zbaveny plecí,
oči samotné bloudily, kterým zas chyběla čela.

[Zl. B 57 ze Simplikia a Aristotela]

... ojedinělé pak bloudily údy ...

[Zl. B 58 ze Simplikia]

... matonohá a mnohoruká ...

[Zl. B 60 z Plutarcha]

Tvorové s dvojí tváří a s dvojí tu vznikali hrudí,
zrozenci z krav leč s lidskou hlavou a zrozenci z lidí
s hlavou zas kraví, jakož i tvorové smíšení zčásti
z mužů, zčásti pak z žen a mající pohlaví stinné.

[Zl. B 61 z Ailiana aj.]

Avšak já ještě jednou se vrátím na cestu zpěvů,
kterou jsem vyložil dříve, a z výkladu vyvedu výklad.
Sotvaže sestoupil Svár až v nejnižší hlubinu smršti,
kdežto Láska se octla zas uprostřed onoho víru,
tu se v ní všechno to spojí, by stalo se jediným, ne však
naráz, neb dobrovolně se scházejí odevšad prvky.
Z jejich smíšení vzešly pak tisíce smrtelných rodů,
přece však mezi tím, co se mísilo, zůstalo mnoho
nesmíšeného, co Svár ještě zdržoval, který se vznášel.
Neboť neustoupil on řádně na okraj kruhu,
nýbrž zčásti tam zůstal a zčásti odešel z údů;
při tom o kolik vždycky on odběhl, o tolik právě
postoupilo vždy vlídné a věčné úsilí Lásky.
V zápětí změněním cesty, co přivyklo nesmrtelnosti,
smrtelným stalo se ihned a z čistého smíšené vzniklo.
Z jejich smíšení vzešly pak tisíce smrtelných rodů,
majíce rozličné podoby; div je to na pohled velký.

[Zl. B 35 ze Simplikia a j.]

Mezitím co se ty scházely, Svár se na okraj stavěl.

[Zl. B 36 ze Stobaia]

Jako když šťávou fíku se mléko srazí a spoutá ...

[Zl. B 33 z Plutarcha]

Spojí-li mouku vodou ...

[Zl. B 34 z Aristotela]

Nuže já vyložím tobě ty nejstarší počátky všeho,[1]
z kterých na světlo vyšlo, co nyní vidíme všechno:
země, vlnami dmoucí se moře, vzduch také vlhký,
jakož i Titán ether,[2] jenž svírá celý kruh vůkol.

[Zl. B 38 z Klementa]

Zvětšuje země svůj tvar a vzduch se zvětšuje vzduchem.

[Zl. B 37 z Aristotela]

Jsou-li bez konce hlubiny země i rozsáhlý ether,
jak to naplano prošlo již jazykem mnohých a bylo
vyřčeno ústy těch lidí, kdo z vesmíru viděli málo ...

[Zl. B 39 z uv. spis.]

Slunce nemělo ještě svou dráhu stálou a přesnou,
nebylo rozhraním jitra a večera, nešlo též kolem,
ročními dobami věnčíc svou dráhu plnými plodů,
plnými květů; zemi se dálo příkoří ...

[Zl. B 154 z Plutarcha]

... s ostrými střelami Slunce i laskavá Luna ...

[Zl. B 40 z uv. spis.]

V sebe je shloučeno Slunce a po velké obloze kráčí.

[Zl. B 41 z Apollodóra u Macrobia]

Na Olymp nebázlivou svou tváří paprsky vrhá.[3]

[Zl. B 44 z Plutarcha]

Velký a široký měsíce kruh když zasáhlo slunce,
ihned se vrátilo zpět, by v běhu dostihlo nebe.

[Zl. B 43 z Filóna v arménském překladu a z Plutarcha]

... zakryl paprsky slunce,

[1] Konec verše porušen.
[2] Slunce, Oheň.
[3] Slunce.

zatím co kráčelo nad ním, a ze země zatemnil tolik,
jakou měl právě šíři ten měsíc jiskrnooký.

[Zl. B 42 z Plutarcha]

Okrouhlé cizí světlo se otáčí okolo země.[1]

[Zl. B 45 z Achillea k Aratovi]

Neboť se měsíc na svatý kruh vždy vladařův dívá.[2]

[Zl. B 47 z *Anecdota Bekkeri*]

Tak jako hlavice kola se otáčí[3] ...

[Zl. B 46 z Plutarcha]

Země pak působí noc, když se pod světlo sluneční staví.

[Zl. B 48 z uv. spis.]

... za noci opuštěné a slepé ...

[Zl. B 49 z uv. spis.]

Iris přináší z moře vítr neb veliký liják.

[Zl. B 50 z Tzetza]

... rychle pak vzhůru (oheň) ...

[Zl. B 51 z Herodiana]

Pod zemí mnoho ohňů též hoří ...

[Zl. B 52 z Prokla]

Do země vnikal vzduch zas dlouhými kořeny svými.

[Zl. B 54 z Aristotela]

Neboť náhodou vzduch tak běžel, jindy zas jinak.

[Zl. B 53 z uv. spis.]

... Moře, jež potem je země ...

[Zl. B 55 z uv. spis.]

Nárazem slunečních paprsků sůl se srazila pevně.

[Zl. B 56 z Héfaistióna]

[1] O měsíci.
[2] Na slunce.
[3] O měsíci.

S radostí přijala Země pak v kadlubech vypuklých krásně
z rukou zářící Nestidy dva díly z osmi a čtyři
od Héfaista; z toho hned bílé povstaly kosti,
které Harmonia svým lepem spojila krásně.

[Zl. B 96 ze Simplikia]

Jakmile Země kotvy své spustila v přístavu Lásky,
v poměru zhruba stejném se ihned setkala s nimi,
s Héfaistem i s vláhou a s jasně zářícím vzduchem,
ledaže o málo větší snad byla neb o něco menší;
z toho se zrodila krev a rozličné druhy též masa.

[Zl. B 98 z uv. spis.]

Nuže poslouchej nyní, jak oheň se vylučující
noční výhonky nebohých žen a nebohých mužů
vyvedl na světlo — není můj výklad bez cíle, není
neznalý. Nejprve hrubé jen tvary ze země rostly,
v obojím mající podíl jak ve vodě, tak také v teple.
Do výše poslal je oheň, jenž přál si k stejnému[1] přijít;
neměly ještě hlas ani líbeznou podobu údů,
neměly ani pohlaví, které je vlastní všem lidem.

[Zl. B 62 z uv. spis.]

Chybí-li ještě snad něco tvé důvěře ve věci tyto,
jak to že míšením vody a země a vzduchu a slunce
povstalo tolik tvarů i barev v pozemských věcech,
kolik jich nyní vyrostlo, když je tak sloučila Láska ...

[Zl. B 71 z uv. spis.]

... jak pak veliké stromy a v moři žijící ryby ...

[Zl. B 72 z Athénaia]

Tak jako tehdy Kypris, když zemi zmočila vláhou,
rychlému ohni dala ji zpevnit, o její tvary
pečujíc ...

[Zl. B 73 ze Simplikia]

[Tvorové], kteří uvnitř jsou pevní, zevně však řídcí,
v dlaních když Kypridy tuto si získali povahu měkkou ...

[Zl. B 75 z uv. spis.]

[1] K nebeskému ohni.

... především velký olivy strom tak vajíčka snáší.

[Zl. B 79 z Aristotela a Theofrasta]

Stromy se stálým listím a stálými plody tam rostou,
pro vhodné ovzduší po celý rok ony ovoce nesou.[1]

[Zl. B 77 a 78 z Theofrasta a Plutarcha]

Proč pak pozdě dozrává marhan[2] a jablka plna
šťávy ...

[Zl. B 80 z Plutarcha]

Vínem pak voda z kůry se stává, jež zkysala v dřevě.

[Zl. B 81 z Aristotela a Plutarcha]

Na těžkých skořápkách vidíš to u zvířat bydlících v moři,
zejména u mořských mlžů a u želvy s kamennou koží;
můžeš tam spatřiti zemi, jak nejvýše na kůži leží.

[Zl. B 76 z Plutarcha]

... přivádí plémě nezpěvné ryb, jež jsou nadmíru plodné.

[Zl. B 74 z uv. spis.]

Totéž jsou vlasy a listy i ptáků přehusté peří,
jakož i šupiny, které se rodí na silných údech.

[Zl. B 82 z Aristotela]

... zato však ježkům
na zádech ostny tvrdé se ježí a ostré jak šípy.

[Zl. B 83 z Plutarcha]

Rozdělena je podstata údů, neb jedna část v mužském
semeni ...

[Zl. B 63 z Aristotela]

Na něho přichází touha, již pohledem vzpomínka budí.[3]

[Zl. B 64 z Plutarcha]

[1] Týká se asi stromů zelených po celý rok, jako palmy a vavřínu; někteří vztahují tyto verše na zlatý věk a kladou je do *Očišťování*.
[2] Granátové jablko.
[3] Poslední slovo je porušeno.

... rozštěpený luh Afrodítin[1] ...

[Zl. B 66 z Euripidových scholií]

semena v čistý se rozlila klín; když sejdou se s chladnem,
stanou se ženami ...

[Zl. B 65 z Aristotela]

Neboť v teplejší části své země zrodila samce;
proto jsou muži černí a mají pevnější údy,
taktéž jsou zarostlejší ...

[Zl. B 67 z Galéna]

Osmého měsíce v desátém dni krev v mlezivo přejde.

[Zl. B 68 z Aristotela]

Neúnavné pak oči z nich zrobila bohyně Lásky.

[Zl. B 86 ze Simplikia]

Milostnými tak nehty je[2] stvořila bohyně Lásky.

[Zl. B 87 z uv. spis.]

V Kypridy dlaních když oči se po prvé pojily v celek ...

[Zl. B 95 z uv. spis.]

Plameni laskavému se málo jen dostalo země.[3]

[Zl. B 85 z uv. spis.]

Jako když někdo hodlá ven vyjít a na zimní noc si
uchystá světlo, záři to jasně žhoucího ohně,
zapáliv svítilnu, která je chrání před všemi větry,
tu ona rozptýlí snadno dech větrů vanoucích zevšad,
světlo však vyskočí ven, neb daleko jemnější bývá,
na cestu paprsky svými pak svítí neúnavnými:
stejně tak tehdy v blány byl uzavřen pradávný oheň,
jakož i v závoje jemné a za zornicí se skrýval.
Oněmi závoji vedly skrz naskrz průduchy krásné,
které zadržovaly sic vodu rozlitou kolem,

[1] T.j. lůno.
[2] Oči.
[3] O očích.

oheň však pouštěly ven, neb daleko jemnější bývá.[1]

[Zl. B 84 z Aristotela]

... z obou však vzniká jediný pohled[2] ...

[Zl. B 88 z Aristotela a Strabóna]

Černá barva, jež na dně je řeky, ze stínů vzniká,
rovněž v jeskyních dutých je možno barvu tu vidět.

[Zl. 94 z Plutarcha v lat. překladu]

... zvonec[3] ... masitá větev ...

[Zl. B 99 z Theofrasta]

Takovým způsobem vzniká pak u všech vdech a zas výdech:
u všech na vnějšku těl jsou rozpjaty trubice z masa,
mající nemnoho krve, a tam, kde se trubice ústí,
povrch kůže je těsnými brázdami provrtán veskrz,
takže je uvnitř ukryta krev, ale vzduchu je cesta
ražena průduchy. Kdykoli krev se odvalí odtud,
ihned šumící vzduch se přižene přívalem prudkým;
když však skočí krev zpátky, tu vzduch zase vyvane všechen.
Stejně jako když dívka si s měděnou násoskou[4] hraje:
jakmile přiloží k sličné své ruce jejího hrdla
ústí a celou ji vnoří pak do jemné, stříbřité vody,
nevstoupí žádná vláha v tu nádobu — neboť jí brání
tíže vzduchu, jenž zevnitř tu padá v otvory těsné —,
až zase dívka hustý vzduch tam uvolní; tehdy
s odchodem vzduchu vnikne tam vody příslušná míra.
Stejně je tomu i tehdy, když zabírá násosky spodek
voda a lidskou kůží je ucpáno ústí i hrdlo:
z vnějšku do nitra žene se vzduch a zdržuje vláhu
u brány šumného síta,[5] neb hladinou vody on vládne,
až ona pustí zas ruku a opačným směrem než dříve
s příchodem vzduchu vyjde hned vody příslušná míra.

[1] O očích.
[2] O očích.
[3] Podle jiného výkladu: trubka; o uchu.
[4] Řecká násoska (*klepsydra*) byla kovová nádoba, opatřená nahoře hrdlem s úzkým otvorem, který bylo možno zavřít palcem, a na dně provrtaná jako síto.
[5] Podle jiného čtení: vchodu.

Stejně je tomu i s jemnou krví, jež řine se údy:
jakmile spěchajíc zpátky se vžene do nitra, ihned
v prudkém přívalu vzdušný proud tam sestoupí za ní;
když se však krev zase vrátí, tu stejně se vydechne zase.
[Zl. B 100 z Aristotela]

Úlomky zvířecích údů pes hledá nozdrami svými,
kolik jich nechalo z noh svých zvíře na jemné trávě.
[Zl. B 101 z Plutarcha aj.]

Všemu se dostalo takto i dechu i zápachu stejně.
[Zl. B 102 z Theofrasta]

Poznav, že od všeho výtoky jsou, co na světě vzniklo ...
[Zl. B 89 z Plutarcha]

Sladké tak chytalo sladké a hořké zas k hořkému spělo,
na trpké vstoupilo trpké a horké na horkém jelo.
[Zl. B 90 z Plutarcha aj.]

S vínem pak voda spíše se druží, nechce však nikdy
spojit se s olejem.
[Zl. B 91 z Alexandra]

... jako měď smíšená s cínem[1] ...
[Zl. 92 z Aristotela]

S modravým plátnem mísí se paprsek jasného červce.
[Zl. B 93 z Plutarcha]

Zemí vidíme zemi a vodou vidíme vodu,
vzduchem zas božský vzduch a ohněm ničivý oheň,
lásku vidíme láskou a svár zas žalostným svárem.
[Zl. B 109 z Aristotela]

... neboť z kořenů těchto je svorně spojeno všechno,
těmito lidé myslí a radost mají i smutek.
[Zl. B 107 z Theofrasta]

[1] O páření koně a mezka.

... vždyť podle stavu těla přec rozumnost člověka roste.
[Zl. B 106 z Aristotela]

Takto již z vůle Sudby je všechno nadáno myslí.
[Zl. B 103 ze Simplikia]

... pokud nejřidší věci se při pádu setkají právě.[1]
[Zl. B 104 z uv. spis.]

V proudech krve, jež vstříc nám skáče, přebývá srdce
tam, kde je myšlení, jak to u lidí zpravidla sluje,
neboť okolo srdce krev je myšlením lidí.
[Zl. B 105 z Porfyria]

Do jaké míry lidé se mění, do té jim ve snu
přichází myšlení jiné ...
[Zl. B 108 z Aristotela aj.]

Bylo-li dřív ti již milé, by kvůli někomu z lidí,
nesmrtelná ty Muso, můj záměr prošel tvou myslí,
nuže mně modlícímu se znovu zas, Kalliopeio,[2]
přispěj, když o bozích blažených dobrý chci podati výklad![3]
[Zl. B 131 z Hippolyta]

Blažen je ten, kdo poklad si získal myšlenek božských,
ubohý je však ten, kdo má o bozích temný jen dohad.
[Zl. B 132 z Klementa]

Nelze však božstvo přiblížit očím, by v dosahu bylo,
ani rukama nelze je uchopit, kudy přec hlavní
cesta přemluvy lidem vždy vpadá do jejich mysli.
[Zl. B 133 z uv. spis.]

Vždyť přece údy nejsou mu[4] lidskou zdobeny hlavou,
vždyť přece ani od zad mu neroste dvojitá větev,
nemá též nohou, ni hbitých kolen, ni temného údu,

[1] Asi o vzniku mysli.
[2] Jedna z Mus.
[3] Tento i tři další zlomky se někdy kladou do *Očišťování*.
[4] Božstvu.

nýbrž je jedině svatou a zcela nadlidskou myslí,
která myšlenkou rychlou se řítí po celém světě.

[Zl. B 134 z Ammónia]

Vložíš-li tato má slova v svou pevnou mysl a vlídně,
s čistým úsilím po všechen čas na ně hleděti budeš,
nejenom po celý život tě budou provázet všechna,
nýbrž získáš i mnoho z nich jiného, jelikož sama
vrůstají do nitra člověka tak, jak je povaha jeho.
Pakli po jiných věcech ty zatoužíš, jaké jsou lidem
obvyklé, nesčíslné a ubohé, otupující,
tu tebe ihned slova ta opustí v oběhu času,
protože touží, aby se vrátila k vlastnímu rodu,
neboť to věz, že všechno má rozum a v myšlení podíl!

[Zl. B 110 z Hippolyta a Sexta]

Dovíš se o všech lécích, jež chrání před zlem i stářím,
protože jenom tobě já všechno to splniti hodlám.
Sílu nezdolných větrů též zadržíš, které se prudce
na zemi řítí a dechem svým všechno osení ničí,
ale budeš-li chtít, zas v náhradu přivedeš vánky.
Z temného deště sucho ty učiníš, které by lidem
prospěšné bylo, a jindy zas učiníš z letního sucha
příval živící stromy, jenž ze vzduchu vytékat bude.
Ano, vyvedeš z Hádu též sílu mrtvého muže.

[Zl. B 111 z Diogena a Klementa]

. . . skryj to mlčky v mlčící mysli!

[Zl. B 5 z Plutarcha]

Empedoklés uznává čtyři živly . . . ty stále trvají a nevznikají, nýbrž se ve větším nebo menším množství slučují a rozlučují v jednotu a z jednoty.

[Zl. A 28 z Aristotela]

Empedoklés říká, že se věci střídavě pohybují a jsou opět v klidu; pohybují se, kdykoli činí Láska z množství jednotu nebo Svár z jednoty množství, a jsou v klidu v dobách mezi tím.

[Aristotelés, Fys. VIII 1]

Empedoklés se domníval, že přirozenost složených těl vzniká z neměnných čtyř živlů, při čemž se ony prvky tak navzájem smísí, jako by někdo jemně rozetřel, rozmělnil v prášek a smísil rez, měděnou rudu, zinkovou rudu a skalici, takže by z nich nemohl vzíti do ruky jedno bez druhého.

[Zl. A 34 z Galéna]

Empedoklés praví, že Láska a Svár nabývají střídavě moci, že Láska všechno sjednocuje, tím ničí svět Sváru a tvoří z něho Sfairos, Svár pak znovu živly rozlučuje a tvoří tento svět.

[Zl. A 52 ze Simplikia]

(Podle Empedokla) je tvůrcem a původcem vzniku všech věcí zhoubný Svár a původkyní odchodu věcí ze světa, jejich přeměny a navrácení do jednoho světa je Láska.

[Zl. B 16 z Hippolyta]

Empedoklés Akragantský učí, že jsou čtyři živly, voda, oheň, vzduch a země, a že jejich příčinou je Láska a Svár. A praví, že se z prvního smíšení živlů vyloučil vzduch a rozlil se kolem dokola. Po vzduchu vyběhl oheň a nemaje jiného místa běží nahoru pod pahorek obklopující vzduch.[1] Kolem země se pak otáčejí dvě polokoule, jedna veskrze z ohně, druhá smíšená ze vzduchu a z mála ohně; Empedokles ji pokládá za noc. Počátek pohybu pak vznikl tím, že někde nastal shluk návalem ohně. Slunce svou přirozeností není oheň, nýbrž odraz ohně podobný odrazu ve vodě. O měsíci říká, že se sám utvořil ze vzduchu, jenž byl uchvácen ohněm. Vzduch se tu srazil, jako se srážejí ledové kroupy. Světlo má měsíc od slunce.

[Zl. A 30 z Pseudoplutarchových *Stromateis*]

Empedoklés učí, že obloha je pevná hmota ze vzduchu sraženého ohněm jako v led . . .

[Zl. A 51 z Aetia]

Empedoklés učí, že nad výšku od země k obloze, t.j. nad vzdálenost od nás do výše, je větší rozsah země do šíře, ježto obloha je tím směrem roztaženější a svět je rozložen podobně jako vejce.

[Zl. A 50 z uv. spis.]

[1] T.j. oblohu.

Druzí, jako Empedoklés, říkají, že pohyb oblohy, který se děje v kruhu a je rychlejší, brání pohybu země[1] tak, jako je tomu s vodou v pohárech, neboť i ta, ač se při otáčení poháru často dostane pod dno kovové nádoby, přece nevyteče dolů, třebas od přírody tak teče ...

[Zl. A 67 z Aristotela]

Empedoklés pravil, že světlo je vytékající látka, že se dostává ze svítícího tělesa nejprve do prostoru mezi zemí a oblohou, pak přichází k nám, ale my nepozorujeme takový pohyb světla pro jeho rychlost.

[Zl. A 57 z Filopona]

Empedoklés praví, že jako první z živých bytostí vyrostly ze země stromy, dříve než se kolem rozestřelo slunce a než se rozrůznily den a noc. Pro souměrnost smíšení obsahují stromy podíl mužského i ženského živlu. Rostou tím, že jsou zvedány teplem v zemi, takže jsou částí země, tak jako zárodky v břiše jsou částmi dělohy. Plody pak jsou přebytkem vody a ohně v rostlinách. Které stromy mají nedostatečnou vlhkost, pozbývají listí, když v létě vlhkost vysychá; ty však, které mají více vlhkosti, zůstávají zelené, jako je tomu u vavřínu, olivy a palmy.

[Zl. A 70 z Aetia]

Empedoklés učí, že se rodí maso ze čtyř živlů smíšených v stejném poměru: svaly z ohně a země smíšených s dvojnásobnou mírou vody, nehty se rodí živočichům ze svalů ochlazených na povrchu stykem se vzduchem a kosti se rodí ze dvou dílů vody i země a čtyř dílů ohně, při čemž se mísí tyto části uvnitř země. Pot a slza vznikají tím, že se krev zřeďuje a zředěním roztéká.

[Zl. A 78 z uv. spis.]

Které části těla se tak navzájem spojily, že se mohly uchovat, z těch se stali živočichové a udrželi se, ježto si jejich části navzájem vypomáhaly, takže zuby rozmělňovaly potravu, žaludek ji trávil a játra ji měnila v krev. A lidská hlava sešedši se s lidským tělem působí, že se uchovává celek, nehodí se však k volskému tělu a hyne, neboť části, které se nesešly v náležitém poměru, zhynuly.

[Zl. B 61 ze Simplikia]

[1] Aby nepadla.

Empedoklés pravil, že mají živočichové mnohé zvláštnosti, ježto se to přihodilo při jejich vzniku, např. mají takovou zahnutou páteř, jelikož se náhodou zlomila při ohnutí živočicha.

[Zl. B 97 z Aristotela]

Druhy všech zvířat se rozlišily podle povahy jejich směsi: jedna zvířata mají zvláštní sklon k vodě, druhá, majíce více ohnivého živlu, vzlétla do vzduchu, těžší se obrátila k zemi a ta, která mají souměrnou směs, přivykla všem místům.[1]

[Zl. A 72 z Aetia]

Když se ze země rodilo lidské pokolení, trval pro pomalou cestu slunce tak dlouho den, jako je nyní doba desíti měsíců, a později trval den tak dlouho, jako je nyní doba sedmi měsíců. A proto se rodí děti i v desátém i v sedmém měsíci, ježto tehdy o to pečovala příroda, aby zárodek vyrostl v tom jediném dni, ve kterém se zrodil.

[Zl. A 75 z uv. spis.]

Samci a samice vznikají působením tepla a chladna; proto se vypráví, že první samci vznikli ze země hlavně na východě a na jihu a samice na severu.

[Zl. A 81 z uv. spis.]

První vdechnutí prvního živočicha vzniklo, když odcházela vlhkost v novorozeňatech a na vyprázdněné místo vnikal do pootevřených cév vnější vzduch. Když potom vrozené teplo, usilujíc se dostat ven, vytlačovalo vzduch, nastal výdech, a když se teplo znovu vrátilo a tak umožnilo návrat vzduchu, nastal zase vdech.

[Zl. A 74 z uv. spis.]

Některým (na př. Empedoklovi) se zdá, že každá věc trpí změny tím, že to, co na ni působí naposled a rozhodně, vniká do ní jakýmisi průduchy. Říkají též, že takovým způsobem vidíme, slyšíme a máme i ostatní vjemy a že se vidí skrze vzduch, vodu a průhledné věci proto, poněvadž mají průduchy neviditelné sice pro nepatrnost, ale husté a v řadě, a průhlednější věci jich mají více.

[Zl. A 87 z Aristotela]

Empedoklés praví, že vnímáme tím, že jsou předměty přizpůso-

[1] Poslední slova jsou porušena.

beny průduchům každého smyslu. Proto také nemohou smysly navzájem soudit o svých předmětech, ježto průduchy jedněch jsou jaksi příliš široké a druhých příliš úzké pro vnímaný předmět, takže jedny předměty snadno procházejí, aniž se dotknou průduchů, a druhé nemohou vůbec vstoupit.

Pokouší se též vyložit o zraku, jaký asi je, a říká, že jeho nitro je oheň a jeho vnějšek je voda,[1] země a vzduch; jimi prochází oheň, ježto je řídký, tak jako světlo ve svítilnách. Průduchy pro oheň i pro vodu běží střídavě a skrze průduchy ohně poznáváme bílé věci, skrze průduchy vody pak černé, neboť se k sobě navzájem hodí. A barvy přicházejí ke zraku výtoky...

Slyšení pak vzniká z vnějších[2] zvuků, kdykoli totiž vzduch, pohnutý hlasem, zvučí uvnitř uší. Neboť sluch, jejž nazývá masitou větví, je jakoby zvonem[3] stejných[4] zvuků: je-li uveden v pohyb, mrští vzduchem na pevné části[5] ucha a způsobuje zvuk.

Čichání pak vzniká vdechováním. Proto čichají nejvíce ti, kdo mají nejprudší pohyby dýchací. Největší zápach vytéká z jemných a lehkých látek. O chuti a hmatu nevymezuje jednotlivě, ani jak, ani čím vznikají, kromě toho, co je společné všemu, že se vnímání děje přizpůsobením průduchům. Libost pak máme z podobnosti (věcí našemu tělu) jak v částech, tak v jejich smíšení, a nelibost z opaku.

Stejně vykládá i o myšlení a o nevědomosti, neboť myšlení se děje podobností a nevědomost nepodobností, takže myšlení je totéž nebo podobné jako vnímání ... Proto se myslí nejvíce krví, neboť v ní jsou ze všech částí těla nejvíce živly smíšeny. Ti tedy, u nichž jsou smíšeny stejné nebo podobné živly, nepříliš vzdálené od sebe a ani příliš malé, ani příliš velké, ti jsou nejrozumnější a nejbystřejší ve vnímání. Obdobně pak ti, kdo jsou jim nejbližší; a u kterých je to obráceně, ti jsou nejrozumnější. Ti, jejichž živly jsou rozloženy slabě a řídce, jsou tupí a pomalí; ti, u nichž jsou rozloženy hustě a drobně rozdělené, takoví se prudce ženou a chápou se mnoha věcí, ale máloco vykonají pro prudký pohyb krve. Ti pak, u nichž je střední směs jen v jedné části těla, jsou v tom směru schopni; proto

[1] Toto slovo chybí v rukopisech, ale je třeba je vložit.
[2] Někteří opravují: vnitřních (t.j. v uchu).
[3] Podle jiného výkladu: trubka.
[4] Čtení (*isón*) je snad porušeno.
[5] Podle jiného čtení a výkladu: je-li vzduch uveden v pohyb, udeří na ...

jsou jedni dobrými řečníky a druzí umělci,[1] ježto ti mají onu směs v rukou a oni v jazyce. A podobně je tomu i s ostatními schopnostmi.

[Zl. A 86 z Theofrasta]

Empedoklés vykládal, že barva je to, co se hodí k průduchům zraku a že jsou čtyři barvy, tolik, kolik je živlů: bílá, černá, červená a zelená.[2]

[Zl. A 92 z Aetia]

Smrt vzniká rozloučením ohnivého (vzdušného, vodního a zemského[3]) živlu, z kterých byl člověk sloučen; proto je smrt společná tělu i duši. Spánek pak vzniká odloučením ohnivého živlu.

[Zl. A 85 z uv. spis.]

Empedoklés prý řekl: „Akragantští hýří, jako by měli zítra zemřít, domy si však stavějí, jako by měli žít věčně".

[Zl. A 1 z Diogena]

Tomu, kdo říkal: „Nemohu nalézt nikoho moudrého", odvětil Empedoklés: „Toť se rozumí, vždyť ten, kdo hledá moudrého, musí být nejprve sám moudrý".

[Zl. A 20 z Pařížské sbírky gnom.]

[1] K nim náleželi i řemeslníci.
[2] *Chlóros* značilo zelenou i žlutou barvu.
[3] Doplněno.

IX

ANAXAGORÁS A JEHO ŽÁCI

ANAXAGORÁS

Dohromady byly všechny věci, neomezené i co do množství i co do malosti, neboť i malost byla neomezena. A když bylo všechno dohromady, nebylo nic zřetelné pro malost, neboť všechno zabíral vzduch a ether, oba dva neomezené; neboť jsou největší ve vesmíru jak co do množství, tak co do velikosti.

[Zl. B 1 ze Simplikia]

Vždyť vzduch i ether se odlučují od obklopující mnohosti a toto obklopující je neomezené co do množství.

[Zl. B 2 z uv. spis.]

Neboť ani u malého není nic nejmenší, nýbrž vždy je něco menšího, ježto jsoucí nemůže nebýt.[1] Ale také nad veliké je vždy něco většího a to je rovné malému co do množství; sama o sobě je pak každá věc i velká i malá.

[Zl. B 3 z uv. spis.]

O vznikání a zanikání nemluví Řekové správně, neboť žádná věc nevzniká a nezaniká, nýbrž se směšuje a rozlučuje ze jsoucích věcí. A tak by správně nazývali vznikání směšováním a zanikání rozlučováním.

[Zl. B 17 z uv. spis.]

V každé věci je obsažena část každé věci kromě ducha, v některých je však též duch.

[Zl. B 11 z uv. spis.]

Ostatní věci mají podíl ve všem, avšak duch je neomezený, samovládný a není smíšen s žádnou věcí, nýbrž je sám o sobě. Neboť kdyby nebyl o sobě a byl by smíšen s něčím jiným, měl by podíl

[1] T.j. přestat být (postupným dělením v menší a menší částky).

ve všech věcech, i kdyby byl smíšen jen s některou, neboť v každé věci je obsažena část každé věci, jak jsem řekl dříve. A přimíšené věci by mu bránily, že by nad ničím nevládl tak, jako je-li sám o sobě. Jeť nejjemnější ze všech věcí a nejčistší, má o všem všechno poznání[1] a má největší sílu. A co má duši, i větší i menší bytosti, nade všemi vládne duch. Duch také ovládl všechno otáčení, takže vůbec vzniklo otáčení. A nejprve se počalo otáčení na malém místě, pak se více šíří a bude se šířit ještě více. A co se mísí, co se odlučuje a co se rozlučuje, vše poznal duch. A jaké mělo vše být i jaké bylo, co nyní již není, a cokoli je nyní a jaké to bude, všechno uspořádal duch i toto otáčení, kterým se nyní otáčejí hvězdy, slunce, měsíc i odlučující se vzduch a ether. A právě tímto otáčením bylo způsobeno odlučování: odlučuje se od řídkého husté, od chladného teplé, od temného světlé a od vlhkého suché. A je mnoho částí mnoha věcí, ale úplně se nic neodlučuje ani od sebe nerozlučuje, kromě ducha. Všechen duch pak je sobě podobný, i větší i menší, jiného však nic není ničemu podobno, nýbrž čeho je v něčem nejvíce, to, jsouc nejzjevnější, je a bylo jednotlivou věcí.

[Zl. B 12 z uv. spis.]

A jakmile počal duch hýbat věcmi, odlučoval se ode všeho, co se hýbalo, a čím duch pohnul, vše to se rozloučilo. Když pak se věci hýbaly a rozlučovaly, působilo otáčení ještě mnohem větší rozlučování.

[Zl. B 13 z uv. spis.]

Duch pak, který je věčně, je jistě i nyní tam, kde je vše ostatní, v obklopujícím množství a v tom, co se vylučováním připojilo i co se odloučilo.

[Zl. B 14 z uv. spis.]

... takže množství odlučovaného nelze znát ani úvahou, ani činem.[2]

[Zl. B 7 z uv. spis.]

Je-li tomu tak, třeba se domnívat, že je obsaženo ve všem slučujícím se mnoho rozmanitého a semena všech věcí, mající rozmanité

[1] Podle jiného výkladu: rozhodování.
[2] T.j. zkoušením.

tvary, barvy i chuti. A že spojením vznikli také lidé i ostatní tvorové mající duši, že lidé mají obydlená města i obdělaná role, jako je to u nás, že mají slunce, měsíc i ostatní hvězdy, jako je to u nás, a že jim země rodí mnoho rozmanitého, z čeho oni snášejí nejužitečnější do příbytku a pak užívají.[1] Toto tedy pravím o odlučování, že nejen u nás nastalo odlučování, nýbrž i jinde.

Avšak dříve než se to odloučilo, zatím co byly všechny věci pohromadě, nebyla zřetelná ani žádná barva, neboť tomu bránilo smíšení všech věcí, vlhka a sucha, tepla a chladna, světla a tmy, a bylo v tom též mnoho země i semena nesčíslná počtem a navzájem nijak se nepodobající. Vždyť ani z ostatních věcí se nepodobá žádná druhé. Je-li tomu tak, třeba se domnívat, že jsou ve všem obsaženy všechny věci.

[Zl. B 4 z uv. spis.]

... když se tyto věci takto otáčejí a odlučují působením síly a rychlosti. Sílu pak působí rychlost a jejich rychlost se nepodobá co do rychlosti žádné z věcí nyní jsoucích u lidí, nýbrž je to zcela mnohonásobná rychlost.

[Zl. B 9 z uv. spis.]

Neboť jak by mohl vzniknout z nevlasu vlas a maso z nemasa?

[Zl. B 10 ze scholií k Řehoři Naz.]

Když se to takto rozloučilo, je nutno uznávat, že všeho není o nic méně ani více — neboť není možno, aby bylo více než všechno —, ale že je všeho stále stejně.

[Zl. B 5 z uv. spis.]

A ježto je stejně dílů velikého i malého, je i tak ve všem všechno a není možná odloučenost, nýbrž všechno má podíl ve všem. A ježto nemůže být nejmenší věc, nemůže se oddělit ani osamostatnit, nýbrž jako na počátku, tak i nyní musí být vše dohromady. Ve všem pak je mnoho věcí a je stejné množství vylučovaného ve větších i v menších věcech.

[Zl. B 6 z uv. spis.]

[1] Je sporné, vztahuje-li se to na jiné světy, než je náš, či na vzdálené kraje naší země.

Nejsou od sebe odloučeny věci v jednom světě ani uťaty sekerou, ani teplo od chladna, ani chladno od tepla.

[Zl. B 8 z uv. spis.]

Husté, vlhké, chladné a temné ustoupilo sem, kde je nyní,[1] řídké, teplé, suché (a světlé[2]) postoupilo dále do etheru.

[Zl. B 15 z uv. spis.]

Z těchto odlučujících se věcí se sráží země, neboť z mraků se odlučuje voda, z vody země, ze země se pak chladem srážejí kameny a ty vystupují více ven než voda.

[Zl. B 16 z uv. spis.]

Slunce vkládá do měsíce jas.

[Zl. B 18 z Plutarcha]

Pro jejich (smyslů) slabost nejsme s to, abychom rozsuzovali pravdu.

[Zl. B 21 ze Sexta]

Viděním nezjevného je zjevné.[3]

[Zl. B 21a ze Sexta aj.]

... užíváme vlastní zkušenosti, paměti, znalosti i umění ...

[Zl. B 21b z Plutarcha]

Anaxagorás říká, že z toho, co se děje, neděje se nic osudem, nýbrž že je to prázdné jméno.

[Zl. A 66 z Alexandra]

Anaxagorás praví, že se neomezeno samo podpírá, a to proto, že je v sobě v samém, neboť nic jiného je neobklopuje, takže kde něco je, tam je to od přírody.

[Zl. A 50 z Aristotela]

Anaxagorás pokládá za prvky stejnorodé[4] věci, jako kost, maso, míchu, a z ostatního to, čeho část má stejné jméno s celkem.

[Zl. A 46 z uv. spis.]

[1] T.j. na zemi.
[2] Doplněno.
[3] T.j. nezjevné poznáváme ze zjevného.
[4] Vl. „stejnodílné“ (*homoiomerés*).

Anaxagorás ... říká, že je neomezený počet počátků. Neboť praví, že téměř všechny stejnorodé částky, jako voda nebo oheň, tak vznikají a zanikají jenom slučováním a rozlučováním a že jinak ani nevznikají ani nezanikají, nýbrž věčně trvají.

[Zl. A 43 z uv. spis.]

Anaxagorás ... pokládá za prvky stejnorodé částky, jako např. maso, kost a každou takovou věc. Vzduch a oheň pokládá za směsi všech těchto i všech ostatních semen, neboť jeden i druhý je spojen ze všech neviditelných stejnorodých věcí. Proto z nich také všechno vzniká; oheň a ether nazývá totiž Anaxagorás stejně.

[Zl. A 43 z uv. spis.]

Anaxagorás praví, že při rozlučování nekonečna směřují k sobě příbuzné věci, a cokoli bylo ve vesmíru zlato, stává se zlatem, cokoli země, zemí; podobně i každá z ostatních věcí, ježto nevznikají, nýbrž byly již dříve.

[Zl. A 41 ze Simplikia]

(Anaxagorás říkal, že) jsou v témže semeni vlasy, nehty, žíly i tepny, svaly i kosti, že jsou neviditelny pro nepatrnost částí, ale za růstu se pozvolna rozlučují ... Hlásal to nejen o tělech, nýbrž i o barvách, že je totiž v bílém černé a bílé v černém. A totéž tvrdil o vahách; domníval se, že je v těžkém přimíšeno lehké a k tomu zas ono.

[Zl. B 10 ze scholií k Řehoři Naz.]

Proti tomu, že je sníh bílý, namítal Anaxagorás, že je sníh sražená voda, voda je černá a sníh je tedy černý.

[Zl. A 97 ze Sexta]

(Podle Anaxagory) požíváme jednoduché a stejnorodé potravy, chleba a vody, a z ní se živí vlas, žíla, tepna, maso, svaly, kosti i ostatní části. Proto je třeba uznávat, že jsou v požívané potravě všechny věci a že vše roste z těchto věcí. V oné potravě jsou tedy částky tvořící krev, svaly, kosti i ostatní, ale tyto částky lze poznat jen rozumem.

[Zl. A 46 z Aetia]

Anaxagorás praví zcela důsledně, že z potraviny přistupuje maso k masu.

[Aristotelés, De gen. an. I 18]

Snažíce se dokázat (Anaxagorás aj.), že není prázdna ..., dovozují, že vzduch je něco, a to tím způsobem, že stlačují měchy a ukazují, že vzduch je silný, a zachycují jej do násosek.

[Zl. A 68 z uv. spis.]

Anaxagorás psal v žaláři o kvadratuře kruhu.

[Zl. A 38 z Plutarcha]

Anaxagorás pravil ..., že má země plochý tvar a vznáší se pro svou velikost i proto, že není žádného prázdna a že vzduch, jsa velmi silný, nese vznášející se zemi. Pokud se týče vlhkosti na zemi, vzniklo moře jednak z vod na zemi, jejichž vypařováním tak zůstalo,[1] jednak ze stékajících řek. Řeky pocházejí jednak z dešťů, jednak z vod v zemi, neboť je dutá a má vodu v svých dutinách. Nil pak stoupá v létě, ježto do něho stékají vody ze sněhu na severu.[2] Slunce, měsíc a všechny hvězdy jsou rozžhavené kameny uchvácené otáčením etheru. Pod hvězdami se spolu se sluncem a měsícem otáčejí jakási nám neviditelná tělesa. Teplo hvězd necítíme pro jejich velkou vzdálenost od země a nejsou tak teplé jako slunce, ježto zaujímají chladnější končinu. Měsíc je pod sluncem blíže k nám. Slunce přesahuje svou velikostí Peloponés. Měsíc nemá vlastního světla, nýbrž je má od slunce. Dráha hvězd jde pod zemí. Zatmění měsíce nastává, když se země a někdy též tělesa pod měsícem stavějí v cestu, a zatmění slunce nastává za novoluní, když se staví v cestu měsíc. Slunce i měsíc se obracejí na své dráze, ježto jsou zpět zaháněny vzduchem, ale měsíc se častěji obrací, poněvadž nemůže přemoci chladný vzduch. ... Říkal, že měsíc má ráz země a že má na sobě roviny i rokliny. Mléčná dráha je odrazem světla hvězd, které nejsou ozařovány sluncem.[3] Létavice vznikají pohybem pólu jako odskakující jiskry. Větry vznikají tím, že slunce zřeďuje vzduch a jeho rozpálené částky vystupují k pólu a jsou zas unášeny zpět. Hromy a blesky vznikají teplem padajícím do mraků. Zemětřesení vzniká tím, že hoření vzduch padá do vzduchu pod zemí, neboť hýbá-li se ten, otřásá se též země jím nesená. Živočichové původně povstali ve vlhku, potom pak jedni z druhých; samci vznikají, když se vyloučí símě z pravé strany samcovy a ulpí na pravé straně dělohy, samice pak vznikají naopak.

[Zl. A 42 z Hippolyta]

[1] Smysl není bezpečný.
[2] Čtení není bezpečné.
[3] Jejich světlo není tlumeno slunečním světlem.

Proč se lépe slyší v noci než ve dne? Zdaž proto, jak říká Anaxagorás, že ve dne syčí a hlučí vzduch oteplovaný sluncem, kdežto v noci je klidný, poněvadž přestalo teplo?

[Zl. A 74 z Pseudoaristotelových *Problémů*]

Anaxagorás pravil, že jsou na měsíci příbytky ... Hvězdy se původně pohybovaly jakoby po klenbě, takže se vždy objevoval pól nad temenem země, později se však naklonil.

[Zl. A 1 z Diogena]

Anaxagorás a Démokritos říkají, že jsou vlasatice společným objevením oběžnic, kdykoli se zdá, že se při přiblížení spolu dotýkají.

[Zl. A 81 z Aristotela]

Některým (Anaxagorovi) se zdá příčinou krupobití to, že je zahnán mrak do hoření končiny, která je chladnější, poněvadž tam přestávají odrazy slunečních paprsků od země; voda v mraku, která tam přijde, mrzne.

[Zl. A 85 z uv. spis.]

Anaxagorás učí, že duha je odrazem sluneční záře od hustého mraku a že stojí vždy naproti nebeskému tělesu, které ji odráží.

[Zl. A 86 z Aetia]

(Podle Anaxagory a Metrodóra) voda, jež prosakuje zemí a ji omývá, stává se slanou, jelikož má v sobě země takové šťávy; dokazovali to tím, že se kope v zemi sůl a ledek a že jsou porůznu v zemi ostré šťávy.

[Zl. A 90 z Alexandra]

Anaxagorás říká, že vzduch obsahuje semena všeho a že ta, jsou-li snesena do vody, rodí rostliny.

[Zl. A 117 z Theofrasta]

Anaxagorás ... praví, že se rostliny pohybují touhou, že také cítí, rmoutí se a radují ... Za důkaz dával padání listí.

[Zl. A 117 z Pseudoaristotela, *De plantis*]

Anaxagorás ... učil, že živočichové vznikli ze semen padajících s oblohy na zem.

[Zl. A 113 z Eirénaia]

Anaxagorás soudí, že se v zárodku nejprve tvoří mozek, odkud vycházejí všechny smysly.

[Zl. A 108 z Censorina]

Anaxagorás říká, že vzniká hlas tím, že dech narazí na ztuhlý vzduch a že se vrací odrazem až k sluchu; stejně vzniká i tzv. ozvěna.

[Zl. A 106 z Aetia]

Anaxagorás učí, že se vnímání děje opakem, neboť stejné nepůsobí na stejné, a pokouší se probrat jednotlivé smysly. Nuže vidíme obrazem předmětu v zornici a obraz se nevytváří v tom, co má stejnou barvu, nýbrž v tom, co má různou. U většiny živočichů nastává tato různost barvy za dne, u některých však v noci; proto tehdy vidí jasně. Celkem však bývá noc spíše stejné barvy s očima než den. Obraz vzniká ve dne i proto, že světlo přispívá k vytvoření obrazu a že se silná barva vždy více obráží v druhé.[1]

Stejným způsobem rozlišuje předměty hmat a chuť, neboť co je stejně teplé nebo stejně chladné, ani nezahřívá, ani neochlazuje, přiblíží-li se k něčemu, a sladké i kyselé nepoznáváme jím samým, nýbrž teplým poznáváme chladné, slaným pitné a kyselým sladké vždy podle toho, čeho máme málo, neboť všechno, jak říká, je v nás. Právě tak čicháme i slyšíme: čicháme spolu s vdechováním a slyšíme tím, že zvuk proniká až do mozku, neboť kost, která jej objímá, je dutá a do ní vpadá zvuk.

Každé vnímání je bolestné; souhlasí to, jak se zdá, s předpokladem, neboť vše nepodobné působí při doteku strast. Je to patrné při dlouhém trvání a při příliš silných vjemech, neboť jasné barvy a příliš silné zvuky působí bolest a nemůžeme dlouho vydržet při týchž dojmech.

Větší živočichové více vnímají a vůbec je vnímání úměrné velikosti. Neboť kteří živočichové mají veliké, čisté a jasné oči, vidí veliké předměty a z dálky, a kteří mají malé, naopak. A podobně je to se sluchem: velicí živočichové slyší silné zvuky a z dálky — slabší zvuky jim unikají — a malí slyší slabé zvuky a zblízka. Podobně je to s čichem, neboť jemný vzduch více páchne, ježto vzduch páchne, otepluje-li se a zřeďuje-li se. A dýchá-li velký živočich, vdechuje s řídkým vzduchem též hustý vzduch, ale malý živočich

[1] Slabší.

jen řídký; proto velcí živočichové více čichají. Jeť zápach patrný spíše z blízka než z dálky, poněvadž je z blízka hustší, a rozptýlí-li se, je slabý. Zhruba řečeno, velcí živočichové nevnímají řídký vzduch[1] a malí hustý.

[Zl. A 92 z Theofrasta]

Za důkaz nespolehlivosti smyslů dává Anaxagorás pozvolnou změnu barev: kdybychom vzali dvě barvy, černou a bílou, a pak odlévali po kapkách z jedné do druhé, nebude moci zrak rozeznávat povlovné změny, ač jsou vzhledem k přírodě skutečné.

[Zl. B 21 ze Sexta]

Anaxagorás říká, že je člověk nejrozumnější ze všech živočichů, ježto má ruce.

[Zl. A 102 z Aristotela]

Anaxagorás učí, že spánek vzniká únavou z tělesné činnosti — neboť je stavem tělesným, ne duševním — a že je i smrt duše, její oddělení.

[Zl. A 103 z Aetia]

Anaxagorás hlásal asi první ..., že Homérovy básně jednají o ctnosti a spravedlnosti.

[Zl. A 1 z Diogena]

Anaxagorás Klazomenský prý říkal, že je cílem života pozorování a z něho vznikající svoboda.

[Zl. A 29 z Klementa]

Komusi jsoucímu o tom na rozpacích a tážícímu se, proč by člověk spíše zvolil narodit se než se nenarodit, prý odpověděl: „Proto, aby spatřil oblohu a pořádek v celém světě. "

[Zl. A 30 z Aristotela]

Anaxagorás říkal, že je dvojí učení smrti, čas před narozením a spánek.

[Zl. A 34 ze Stobaia]

[1] Někteří opravují: zápach.

Člověku, který se rmoutil, že umírá v cizině, pravil: „Odevšad je stejný sestup do podsvětí".

[Zl. A 1 z Diogena]

Řekl prý o svém odsouzení: „I o nich (soudcích) i o mně již dávno vynesla příroda rozsudek."

[Zl. A 1 z uv. spis.]

Když mu kdosi oznámil, že mu zemřel syn, odpověděl zcela klidně: „Věděl jsem, že jsem zplodil smrtelného."

[Zl. A 33 z Galéna]

ARCHELAOS

Archelaos ... uznával smíšení hmoty podobně jako Anaxagorás a taktéž i počátky. Učil však, že je v duchu od začátku jakási směs. Počátkem pohybu je to, že se od sebe odlučuje teplé a chladné; teplé se hýbá, kdežto chladné je v klidu. Voda taje, teče do středu a tam jsouc rozpálená stává se vzduchem a zemí; z nich onen stoupá do výše a tato zůstává dole. Proto je tedy země v klidu a vznikla; leží pak uprostřed, protože není takřka žádnou částí vesmíru.[1] (Nad vesmírem vládne vzduch[2]) vytvořený rozpálením a z jeho prvotního rozžhavení pochází podstata nebeských těles; z nich je největší slunce, druhé je měsíc a z ostatních jsou některá větší, některá menší. Dále říká, že se obloha naklonila a tak způsobilo slunce na zemi světlo, učinilo svět průhledným a vysušilo zemi. Nebo země byla z počátku jezerem, ježto byla kolem dokola vysoká a uprostřed vydutá. A za důkaz vydutosti uvádí, že slunce nevychází a nezapadá najednou pro všechny, což by musilo být, kdyby byla země plochá.

Co se týče živočichů, říká, že se země nejprve zahřívala v dolní části, kde se mísilo teplo a chladno, že se tam objevovali jak mnozí jiní živočichové, tak lidé, že všichni žili stejným způsobem rodíce se z bahna — žili krátký čas — a že teprve později nastalo vzájemné plození. Lidé se odlišili od ostatních tvorů a vytvořili si vládce, zákony, umění, obce i. j. Říká také, že vzniká duch stejně ve všech

[1] Pro svou nepatrnost.
[2] Doplněno.

živočiších, neboť každý z živočichů užívá ducha, jeden pomaleji, druhý rychleji.

[Zl. A 4 z Hippolyta]

Archelaos pravil ..., že spravedlivé a ničemné není od přírody, nýbrž podle dohody ... První řekl, že hlas vzniká úderem vzduchu.

[Zl. A 1 z Diogena]

METRODÓROS

Metrodóros ve spise *O Homérovi* ... převáděl vše na alegorii.

[Zl. 3 z Tatiana]

Metrodóros nazval ether obrazně Agamemnonem.

[Zl. 4 z Hesychia]

... Agamemnona pokládal za ether, Achillea za slunce, Helenu za zemi, Alexandra[1] za vzduch, Hektóra za měsíc a ostatní prý byli podobně nazváni. A z bohů je Démétér játra, Dionýsos slezina a Apollón žluč.

[Zl. 4 z Filodéma]

[1] Parida.

X

HIPPÓN A DIOGENÉS

HIPPÓN

Vyprávějí, že Hippón pokládal za počátek prostě vlhko bez přesnějšího vymezení ...

[Zl. A 6 z Alexandra]

Hippón pravil, že počátky jsou chladno, tj. voda, a teplo, tj. oheň. A oheň, plozený vodou, přemohl sílu plodící vody a vytvořil vesmír. Duši pak někdy nazývá mozkem, jindy vodou, neboť i símě, jež se nám ukazuje, je z vlhka a ze semene, jak praví, vzniká duše.

[Zl. A 3 Hippolyta]

Hippón říkal, že je duše z vlhka.

[Zl. A 10 z Aeti]

Všechna pitná voda je z moře, neboť studně, z kterých pijeme, nejsou hlubší než moře; jen tak by nebyla voda z moře, nýbrž odněkud jinud. Nuže moře je hlubší než ostatní vody, a co je tedy nad mořem, vše je z něho.

[Zl. B 1 z Homérových scholií]

Hippón ... se domnívá, že je v nás zvláštní vlhkost, jíž vnímáme a jíž žijeme. Kdykoli je tedy taková vlhkost v náležitém stavu, je živočich zdráv; kdykoli však vlhkost vyschne, nevnímá živočich a hyne. Proto jsou starci suší a nevnímají, poněvadž jsou bez vlhkosti, a podobně nevnímají chodidla, poněvadž nemají vlhkosti. ... V jiné pak knize praví, že se jmenovaná vlhkost mění nadbytkem tepla i nadbytkem chladna a tak působí nemoci; mění se, jak říká, buď do většího vlhka nebo do většího sucha nebo do větší hustoty nebo do větší řídkosti nebo i do něčeho jiného ...

[Zl. A 11 z Menóna]

Tento je počátek jeho spisu: „Kdo začíná jakýkoli výklad, je třeba podle mého zdání, aby podával nesporné východisko a aby mluvil prostě i důstojně".

[Zl. B 1 z Diogena]

Ve spise *O přírodě* ... píše hned po úvodu toto: „Zdá se mi pak, abych vše řekl, že se všechny věci mění z téhož a jsou totéž. A je to na bíle dni: kdyby to, co je nyní na tomto světě — země, voda, vzduch, oheň i ostatní, co se jeví v tomto světě —, kdyby z toho bylo něco jiné než druhé, a to jiné svou vlastní přirozeností, a kdyby se mnohonásobně neměnilo a nejinačilo jsouc týmž, pak by se to ani nemohlo nikterak navzájem mísit, ani by nemohl vzniknout jednomu z druhého prospěch nebo škoda; nemohla by také ze země vyrůst rostlina a nemohl by vzniknout živočich ani nic jiného, kdyby se to tak nespojovalo, že je to totéž. Ale všechny tyto věci se mění z téhož, stávají se brzy tím, brzy oním a vracejí se do téhož."

[Zl. B 2 ze Simplikia]

Potom ... říká: „Nebylo by možné, aby byla pralátka bez účasti mysli tak rozdělena, že by měla pravou míru všeho: zimy, léta, noci, dne, dešťů, větrů i pohody. A chce-li kdo uvažovat i o ostatním, shledal by, že je to uspořádáno pokud možno nejkrásněji."

[Zl. B 3 z uv. spis.]

Praví takto: „Vedle toho jsou tu i tyto rozhodné důkazy: lidé i ostatní živočichové žijí ze vzduchu dýchajíce jej. A to je jim i duší i myslí, jak bude jasně ukázáno v tomto spise, a jsou-li toho zbaveni, umírají a opouští je mysl.".

[Zl. B 4 z uv. spis.]

Potom o něco dál dovodil jasně: „A zdá se mi, že to, co má mysl, je vzduch, jak to nazývají lidé, a že jsou tím všichni řízeni a že to všemi vládne. Neboť právě to, jak se mi zdá, je bůh; ke všemu to přichází, vše spravuje a ve všem je to obsaženo. A není nic, co v tom nemá podílu, nemá ho však stejnou měrou jedno jako druhé, nýbrž je mnoho způsobů i samého vzduchu i mysli, neboť vzduch je mnohotvárný, teplejší i chladnější, sušší i vlhčí, stálejší i prudčeji pohyblivý a je v něm i mnoho jiných nesčetných obměn chuti i barvy. A duše

všech živočichů je totéž, totiž vzduch, teplejší než vzduch, ve kterém jsme, avšak mnohem chladnější než vzduch u slunce. Není však stejné ono teplo u žádného z živočichů ani ne navzájem u lidí, nýbrž se liší, arci ne mnoho, nýbrž tak, že si jsou podobni. Ovšem naprosto stejnou se nemůže stát žádná z měnících se věcí, jedna s druhou, dokud se nestane touž. Ježto je tedy mnohotvárná změna, jsou též mnohotvární a rozmanití živočichové a pro množství změn se nepodobají navzájem ani tvarem, ani způsobem života, ani myslí. A přece všechno touž věcí i žije i vidí i slyší a též ostatní mysl má všechno od téhož."

[Zl. B 5 z uv. spis.]

A potom ukazuje, že má i živočišné símě povahu dechu a že myšlenky vznikají tehdy, když vzduch spolu s krví zabírá skrze žíly celé tělo.

[Zl. B 6 z uv. spis.]

Praví: „A toto (vzduch) je věčným a nesmrtelným tělem, avšak z věcí jedny vznikají, druhé zacházejí", a jinde: „Ale to se mi zdá zřejmým, že je to velké, silné, věčné, nesmrtelné i mnohovědoucí."

[Zl. B 7 a 8 z uv. spis.]

Diogenés ... pokládá vzduch za prvek a učí, že se všechno pohybuje a že je nesčíslně světů. Vznik světa si pak představuje takto: když se vesmír hýbal a někde řídl, jinde houstl, tam, kde nastala hustota, vytvořila sražením zemi, ostatní vzniklo stejným způsobem a nejlehčí části, zaujavše hořejšek, vytvořily slunce.

[Zl. A 6 z Pseudoplutarchových *Stromateis*]

Diogenés chválí Homéra, že nevykládal o božstvu podle bájí, nýbrž pravdivě, neboť, jak říká, pokládal vzduch za Dia, ježto prý Zeus vše ví.

[Zl. A 8 z Filodéma]

Diogenés přičítá vzduchu jak život, tak i myšlení a vnímání ... Čichání přičítá vzduchu kolem mozku, neboť je shluklý a souhlasný s vůní ... Slyšení vzniká, když je vzduch v uších pohnut z vnějšku a přenese tento pohyb do mozku. Vidění vzniká, obrážejí-li se věci v zornici; tu ona tím, že se mísí se vzduchem uvnitř, působí vjem. Důkazem toho je, že se při zánětu žil zornice nemísí se vzduchem

uvnitř a tak nenastává vidění, ač obraz jest. Chuť vzniká jazykem pro řídkost a jemnost jeho povrchu ... Že vnímá vzduch uvnitř oka, jsa malou částkou boha, toho důkazem je to, že často, obracíme-li svou smysl k jiným věcem, ani nevidíme, ani neslyšíme ... Myslíme pak ... čistým a suchým vzduchem, neboť vlhkost brání duchu. Proto ve spánku, opilosti a při přesycení myslíme méně. A že vlhkost odnímá ducha, toho je důkazem, že jsou druzí živočichové horší v myšlení, neboť vdechují vzduch přicházející od země a požívají vlhčí potravy ... Totéž je i příčinou nerozumnosti dětí, neboť v sobě mají mnoho vlhkosti, takže nemůže vzduch procházet celým tělem.

[Zl. A 19 z Theofrasta]

XI

LEUKIPPOS A DÉMOKRITOS

LEUKIPPOS

Leukippos praví v knize *O duchu*: „Nic se neděje nazdařbůh, nýbrž vše z důvodu (*logos*) a nutně."

[Zl. B 2 z Aetia]

Že by hvězdy byly živočichy, popíral ... Leukippos ve *Velkém uspořádání světa*.

[Zl. B 1 z Achillea k Aratovi]

Leukippos ... uznával nesčíslné, stále se pohybující prvky, atomy, a nekonečné množství tvarů v nich, poněvadž nic není spíše takové než onaké a poněvadž pozoroval ve věcech neustálé vznikání a změnu. Dále učil, že jsoucí není o nic více než nejsoucí a že obojí je stejně příčinou vznikání věcí. Pokládaje totiž podstatu atomů za tuhou a plnou, učil o nich, že jsou jsoucnem a že se pohybují v prázdnu; to nazýval nejsoucnem, tvrdí však o něm, že *jest* neméně než jsoucno.

[Zl. A 8 ze Simplikia]

Leukippos ... praví, že vskutku jsoucí je zcela plné, není však jediné, nýbrž jsou nesčíslná jsoucna co do počtu a jsou neviditelná pro malý objem. Ta se pohybují v prázdnu — neboť prázdno *jest* — a spojujíce se působí vznik, rozdělujíce se působí zánik. A působí i trpí podle toho, jak se právě dotýkají ... Rozklad a zánik se děje působením prázdna a podobně i růst, vnikají-li do prázdna tuhá tělíska ... Neboť jsou jakási tuhá, avšak nedělitelná tělíska, ledaže by měla všude souvislé průduchy. Avšak to nemůže být, neboť by pak nebylo nic jiného tuhého vedle průduchů a vše by bylo prázdné. Je tedy nutné, aby dotýkající se tělíska byla nedělitelná a aby bylo mezi nimi prázdno.

[Zl. A 7 z Aristotela]

Říkají (Leukippos a Démokritos) předně, že by bez prázdna nebylo místního pohybu[1] ..., za druhé, že se některé věci zřejmě spojují a stlačují ..., dále že se podle obecného domnění růst uskutečňuje prostřednictvím prázdna, ... a za důkaz uvádějí též popel, který do sebe přijímá stejné množství vody jako prázdná nádoba.

[Zl. A 19 z uv. spis.]

Leukippos a jeho druh Démokritos ... říkají, že rozdíly atomů jsou příčinou ostatních věcí. Takové rozdíly jsou prý tři: tvar, uspořádání a poloha. Neboť tvrdí, že se jsoucno liší jenom podobou (*rhysmos*), dotykem a obrácením. Z toho podoba je tvarem, dotyk je uspořádání a obrácení je polohou. Na př. A se liší od N tvarem, AN od NA uspořádáním a Ξ (*z*) od H (*é*) polohou.

[Zl. A 6 z uv. spis.]

Jaký a který je tvar každého z prvků (atomů), nijak neurčili, nýbrž přiřkli jen ohni kulový tvar, avšak vzduch, vodu i ostatní rozlišili jen velikostí a malostí atomů.

[Zl. A 15 z uv. spis.]

Leukippos, Démokritos a jejich stoupenci nazývali nejmenší první těla atomy a učili, že se podle rozdílu jejich tvarů, polohy a uspořádání jedna z těles stávají teplými a ohnivými, a to ta, která se skládají z ostřejších, jemnějších a podobně položených prvků, a druhá, skládající se z opačných prvků, stávají se chladnými a vodnatými; první jsou jasná a svítící, druhá tmavá a temná.

[Zl. A 14 ze Simplikia]

Leukippos, Démokritos a jejich stoupenci ... říkali, že jsou počátky věcí neomezeny co do množství, a pokládali je za nerozřezatelné (*atomoi*), nedělitelné a neporušitelné, ježto jsou tuhé a nemají v sobě prázdna, neboť dělení, jak říkali, děje se tam, kde je v těle prázdno. A tyto atomy se pohybují v neomezeném prázdnu, jsouce od sebe odděleny a lišíce se tvary, velikostí, polohou i uspořádáním. Vzájemně se dostihují, srážejí se a jedny při setkání odskakují, druhé se pak navzájem splétají pro souhlas tvarů, velikostí, poloh a uspořádání, u sebe trvají a tak vznikají složené věci.

[Zl. A 14 z uv. spis.]

[1] T.j. přemisťování a růst.

(Atomisté) učí, že se dělení (hmoty) zastavuje u nedělitelných částí a nejde do nekonečna.

[Démokritos, zl. A 48 z Aetia]

Leukippos a Démokritos říkají, že nedělitelné prvky, které jsou myšleny v atomech a je skládají, nemají tíže.

[Alexandros k Aristotelově *Metafysice*, 36, 26 Hayduck]

Leukippos praví, že je vesmír neomezený ... a že část jeho je plná, část prázdná. Nazývá to prvky. Z nich vznikají nesčíslné světy a do nich se zase rozpadají. Vznikají pak světy takto: oddělením od nekonečna se pohybuje mnoho těl rozmanitého tvaru do velikého prázdna a shluknuvše se vytvářejí jeden vír. V něm narážejí těla na sebe, rozmanitě se točíce, rozlišují se podobná k podobným. Ježto se pro své množství nemohou kolem pohybovat v rovnováze, ustupují jemná těla do vnějšího prázdna, jako by byla prosívána; ostatní pak setrvávají u sebe, splétají se, spolu běží a vytvářejí první jakousi kulovou soustavu. Ta[1] se odděluje jako blána, která v sobě obsahuje rozmanitá těla. A když ta těla dokola víří pro odpor středu,[2] ztenčí se vnější blána, ježto se pro styk s vírem stále sbíhají sousední části. Tak vznikla země, kdy u sebe setrvávaly části zanesené do středu. A ona obklopující jakási blána zase narůstá přítokem vnějších těl, neboť jsouc unášena vírem, přibírá těla, kterých se dotkne. Z nich některá splétajíce se vytvářela soustavu, nejprve vlhkou a bahnitou, ale když ona těla vyschla a pak se otáčela s vírem vesmíru, tu se rozžhavila a vytvořila svět nebeských těles.

Kruh slunce je pak co nejzazší, kruh měsíce je zcela u země a mezi nimi jsou ostatní tělesa. A všechna nebeská tělesa se rozpalují rychlým pohybem, ale slunce je též rozžhavováno hvězdami, zato měsíc dostává jen málo ohně ... Severní kraje jsou stále zasněženy, chladné a mrazem ztuhlé. Zatmění slunce nastává zřídka, zato zatmění měsíce ustavičně, ježto jsou jejich kruhy nestejné.[3] A jako světy vznikají, tak i rostou, hynou a zanikají jakousi nutností ...

[Zl. A 1 z Diogena]

Leukippos a Démokritos kladou kolem dokola světa šat a blánu, spletenou z atomů podobajících se háčkům udice.

[Zl. A 23 z Aetia]

[1] Čtení je nejisté.
[2] Odstředivé síly.
[3] Dráha slunce a dráha měsíce nejsou v téže rovině, nýbrž se protínají.

Leukippos učí, že má země tvar bubnu.

[Zl. A 26 z uv. spis.]

(Démokritos a Leukippos pokládají) kulaté atomy za duši, ježto takové podoby mohou nejsnáze vším pronikat a ostatním hýbat, samy se hýbajíce. Domnívají se totiž, že duše dává živočichům, pohyb; proto je prý též dýchání měrou života. Neboť obklopující vzduch svírá těla a vytlačuje z nich ty tvary (atomy), které dávají živočichům pohyb, protože ani samy nejsou nikdy v klidu. Avšak pomoc vzniká tím, že vnikají z vnějšku při vdechování jiné takové tvary. Ty brání, aby se nevylučovaly tvary obsažené v živočiších a činí to tak, že odrážejí svírající a tísnící vzduch. A žijí, dokud to mohou dělat.

[Zl. A 28 z Aristotela]

Leukippos říká, že símě je tělesné, neboť je útržkem duše (rodičů).

[Zl. A 35 z Aetia]

Leukippos říká, že spánek vzniká tím, že se vylučuje z těla více jemné látky[1], než vstupuje duševního tepla; přílišné vylučování je příčinou smrti.

[Zl. A 34 z uv. spis.]

Leukippos a Démokritos učí, že vjemy a myšlenky jsou změnami těla.

[Zl. A 30 z uv. spis.]

Leukippos, Démokritos a Epikúros učí, že vjem a myšlenka vznikají z obrazů přicházejících zvenčí.

[Zl. A 30 z uv. spis.]

Leukippos, Démokritos a jejich stoupenci vykládali dojem přechodných barev položením vedle sebe částic neviditelných pro malost.

[Zl. A 29 z Alexandra]

DÉMOKRITOS

Démokritos začal takto: „Toto pravím o veškerenstvu ... Člověk je to, co všichni víme."

[Zl. B 165 z Cicerona a Diogena]

[1] Ohnivých atomů.

Démokritos, jak sám říká v *Malém uspořádání světa*, byl mlád, zatím co byl Anaxagorás již stár, ... a složil *Malé uspořádání světa* 730 let po dobytí Ilia.[1]

O Anaxagorovi říkal, že jeho názory o slunci a měsíci nejsou původní, nýbrž staré a že je zcizil. Trhal jeho výklady o uspořádání světa a o duchu.

[Zl. B 5 z Diogena]

Toto praví Démokritos: „Já jsem mezi svými vrstevníky prochodil nejvíce zemí, zkoumaje největší věci, a uviděl jsem nejvíce podnebí i krajů, vyslechl jsem nejvíce učených lidí a ve skládání čar (z bodů) s důkazem mě ještě nikdo nepřekonal ani t.zv. egyptští harpedonaptové (napínači provazů, měřiči); s nimi jsem byl celkem pět let v cizině.[2]

[Zl. B 299 z Klementa]

Přišel jsem do Athén a nikdo mě neznal.

[Zl. B 116 z Diogena]

Démokritos říkal, že by raději chtěl nalézt jeden příčinný výklad, než aby se mu dostalo království Peršanů.

[Zl. B 118 z Eusebia]

Démokritos praví ve spise *O tvarech* (atomech): „Člověk má poznávat podle toho pravidla, že je vzdálen od skutečnosti" a dále: „I tento výklad zajisté ukazuje, že ve skutečnosti nic o ničem nevíme, ale nahodilé je mínění každého"[3] a ještě: „Přece bude zřejmé, že je těžké poznávat, jaká je každá věc ve skutečnosti".

[Zl. B 6—8 ze Sexta]

Démokritos praví v *Potvrzeních*: „My ve skutečnosti nechápeme nic přesného, nýbrž to, co se mění podle stavu našeho těla a vnikajících i v cestu se stavějících atomů". A dále praví: „Mnohonásobně je ukázáno, že nechápeme, jaká jest anebo není každá věc ve skutečnosti".

[Zl. B 9 a 10 z uv. spis.]

[1] Dobytí Ilia bylo kladeno různými spisovateli na různá léta XIII. a XII. stol. př. n. l.

[2] Tento výrok se většinou pokládá za podvržený.

[3] Podle jiných výkladů: přívalem atomů, přetvořením skutečnosti.

V Pravidlech ... doslovně říká: „Jsou dva druhy poznání, jedno pravé, druhé temné. A k temnému náleží toto všechno: zrak, sluch, čich, chuť a hmat. Druhé je pravé, oddělené od prvního."[1] Dále dává přednost pravému poznání před temným a připojuje: „Kdykoli temné poznání nemůže již hledět na něco menšího, ani je slyšet, ani čichat, ani chutnat, ani vnímat hmatem, nýbrž k jemnějšímu ..."[2]

[Zl. B 11 z uv. spis.]

Když zlehčil Démokritos, co se nám jeví, řka: „Podle dohody barva, podle dohody sladké, podle dohody kyselé, ve skutečnosti však jsou jen atomy a prázdno", tu dal takto mluvit smyslům k rozumu: „Ubohá mysli, od nás jsi vzala důkazy a jimi nás chceš porážet? Pádem ti bude naše porážka".

[Zl. B 125 z Galéna]

Ve skutečnosti nic nevíme, neboť pravda je v hloubce.

[Zl. B 117 z Diogena]

Démokritos praví, že buď není vůbec nic pravda, nebo je nám to nezjevno.

[Zl. A 112 z Aristotela]

Není spíše něco než nic.

[Zl. B 156 z Plutarcha]

Kdyby byl řezán kužel rovnoběžně se základnou, jak si máme představit vznikající plochy řezů, stejné či nestejné? Jsou-li nestejné, učiní kužel nepravidelným, neboť dostane mnoho stupňových zářezů a drsností. Jsou-li však stejné, budou i řezy stejné a kužel se objeví jako válec, neboť bude složen ze stejných a ne nestejných kruhů, a to je zcela nemožné.

[Zl. B 155 z Plutarcha]

Koule jako jakýsi úhel (mnohostěn).

[Zl. B 155a z Aristotela]

Vždyť se i živočichové druží k stejnorodým živočichům, jako holubi k holubům, jeřábi k jeřábům a stejně i ostatní zvířata. Tak je tomu i u neživých věcí, jak lze vidět na prosívaných semenech

[1] Podle jiného čtení: avšak je skryto, co mu náleží (t.j. atomy).

[2] Konec chybí; třeba asi doplnit: ... se obracíme, tu se uplatňuje pravé poznání.

a na oblázcích v příboji, neboť se tam při otřásání síta odděleně řadí čočka k čočce, ječmen k ječmeni a pšenice k pšenici, tuto zase jsou snášeny podle pohybu vlny podlouhlé oblázky na totéž místo jako podlouhlé a okrouhlé jako okrouhlé, jako by podobnost v těchto věcech měla cosi spojujícího.

[Zl. B 164 ze Sexta]

Démokritos říká, že se vír všelikých tvarů (atomů) ... odloučil od vesmíru.

[Zl. A 67 a B 167 ze Simplikia]

Démokritos a jeho stoupenci nazývali atomy přírodou ... a říkali, že jsou metány na všechny strany.

[Zl. A 58 a B 168 z uv. spis.]

Démokritos se domnívá, že podstatou věčných věcí jsou malá jsoucna, neomezená co do počtu, a podkládá jim jiné místo neomezené co do velikosti. A toto místo nazývá těmito jmény: prázdno, nic a neomezeno, a každé z oněch jsoucen jmény: cosi, tuhé a jsoucí. A domnívá se, že tato jsoucna jsou tak malá, že unikají našemu vnímání a že mají všeliké podoby a všeliké tvary i rozdíly ve velikosti. Z nich tedy již jakoby z prvků on utváří a spojuje viditelná a vnímatelná těla. A ty prvky se prý navzájem sváří a pohybují se v prázdnu pro svou nepodobnost i pro ostatní uvedené rozdíly. A pohybujíce se padají na sebe a splétají se takovým spletením, které sice působí, že se navzájem dotýkají a že jsou blízko sebe, avšak jednu podstatu z nich Démokritos vpravdě nikterak netvoří, neboť je prý zcela pošetilé, že by se dvě nebo více věcí někdy mohly stát jedinou. A to, že jsoucna u sebe spolu trvají po nějaký čas, vysvětluje spojováním a vzájemným chytáním tělísek. Neboť jedna z nich jsou křivá, druhá udicovitá, třetí vydutá, čtvrtá vypuklá a ostatní mají jiné nesčetné rozdíly. A domnívá se, že se ona tělíska tak dlouho vzájemně drží a spolu trvají, až přistoupí z okolí nějaká silnější nutnost, jimi zatřese a je od sebe rozptýlí. A Démokritos mluví o vzniku a jemu protikladném rozloučení nejen u živočichů, nýbrž i u rostlin, u světa a vůbec u všech vnímatelných těl.

[Zl. A 37 ze Simplikia]

A podobně i Leukippův druh Démokritos Abdérský pokládal za počátky plno a prázdno; z nich nazýval prvé jsoucím, druhé nejsou-

cím. Neboť oni podkládají jsoucnu atomy jako látku a ostatní věci vytvářejí z jejich rozdílů. A ty jsou tři: podoba, obrat a dotyk; to znamená: tvar, poloha a uspořádání. Neboť je od přírody podobné uváděno do pohybu podobným, příbuzné směřuje k příbuznému a každý z tvarů (atomů), jsa vpraven do jiného spojení, vytváří jiný stav. Tak, ježto je nekonečný počet počátků (atomů), hlásali, že přesvědčivě vysvětlí všechny změny a podstaty věcí, čím se co děje a jak. Proto též tvrdí, že jen pro ty, kdo uznávají neomezené množství prvků, děje se všechno srozumitelně. A říkají, že je neomezené množství tvarů u atomů proto, že není nic spíše takové než onaké.

[Zl. A 38 z uv. spis.]

Že jsou atomy blízko sebe a nejsou od sebe příliš vzdáleny, to nazýval Démokritos dotykem; jsouť od sebe zcela odděleny prázdnem.

[Leukippos, zl. A 7 z Filopóna]

Démokritos a jeho stoupenci se domnívají, že všechny atomy mají svou tíhu, ale že oheň, poněvadž má menší tíhu, je vytlačován těmi atomy, které jej předcházejí;[1] tím spěje do výše, a proto se zdá lehkým.

[Zl. A 61 ze Simplikia]

Démokritos říká, že teplá tělíska, stoupající ve vodě do výše, udržují na povrchu ploché z těžkých předmětů, zato úzké předměty propadají, neboť se jim málo tělísek staví na odpor. Mělo by se to však dít ve větší míře ve vzduchu, jak on sám též uznává. Ale uznav to, řeší tuto nesnáz povrchně, neboť říká, že onen proud nesměřuje jediným směrem, proudem (*sús*) pak nazývá pohyb těl stoupajících do výše.

[Zl. A 62 z Aristotela]

Démokritos ... říká, že smíšené věci doopravdy vůbec nejsou, nýbrž že zdánlivá směs je vzájemné kladení těl k sobě po malých částkách, že tato těla podržují každé svou vlastní přirozenost, kterou měla i před smíšením, a že se zdají být smíšena, protože náš smysl nemůže jednotlivě vnímat žádnou z oněch vedle sebe ležících částí pro jejich malost.

[Zl. A 64 z Alexandra]

[1] T.j. těžšími.

Démokritos ... praví, že působící a trpící je totéž a sobě rovné, neboť není možné, aby různé a od sebe se lišící věci jedna od druhé trpěla, ale jestliže i různé věci působí vzájemně na sebe, děje se to ne proto, že jsou různé, nýbrž proto, že je u nich v základě cosi totožného.

[Zl. A 63 z Aristotela]

Démokritos upustil od toho, aby mluvil o účelu, a převádí na nutnost vše, čeho užívá příroda.

[Zl. A 66 z uv. spis.]

Démokritos ... říká, že náhoda není příčinou ničeho, a převádí vše na jiné příčiny. Tak za příčinu nalezení pokladu má kopání nebo zasazení olivy a za příčinu toho, že byla rozbita lebka lysého člověka, má orla, jenž shodil na zem želvu, aby se rozbil její krunýř.[1]

[Zl. A 68 ze Simplikia podle Eudéma]

Démokritos dokazuje, že je nemožné, aby všechno vzniklo, neboť čas nevznikl.

[Zl. A 71 z Aristotela]

Démokritos říkal, že světy jsou nesčíslné a že se liší velikostí. V některých není slunce ani měsíc, v některých jsou větší než u nás a v některých četnější. Vzdálenosti mezi světy jsou nestejné, někde je více světů, jinde méně a některé rostou, jiné jsou v rozkvětu a jiné hynou, někde vznikají a jinde zanikají. A vzájemně se ničí padajíce na sebe. Některé světy jsou bez živočichů, rostlin a veškeré vlhkosti. V našem pak světě vznikla země před nebeskými tělesy, měsíc je dole, pak je slunce, potom stálice, a ani oběžnice nejsou stejně vysoko. A svět je v rozkvětu tehdy, když již nemůže nic přijímat zevně.

[Zl. A 40 z Hippolyta]

Démokritos myslí, že bozi vznikli s ostatním horním ohněm.

[Zl. A 74 z Tertulliana]

Ambrosie jsou výpary, kterými se živí slunce, jak myslí též Démokritos.

[Zl. B 25 z Eustathia]

[1] Tak prý zahynul básník Aischylos.

Démokritos říká, že z počátku země bloudila pro svou malost a lehkost, ale že časem houstla, stala se těžkou a tím se zastavila.

[Zl. A 95 z Aetia]

Démokritos ... poznal první, že je země podlouhlá, neboť má délku o polovinu větší než šířku.

[Zl. B 15 z Agathémera]

Démokritův velký rok se skládá z 82 let a 28 přestupných měsíců.

[Zl. B 12 z Censorina]

Démokritos praví: „Je-li v těsném a prázdném prostoru mnoho tělísek — zve je atomy —, vzniká vítr. Naproti tomu je tichý a klidný stav vzduchu, je-li ve velikém, prázdném prostoru málo tělísek."

[Zl. A 93a ze Seneky]

Démokritos říká, že země, jsouc plná vody a přijímajíc mnoho jiné dešťové vody, je jí uváděna v pohyb. Neboť když je jí příliš mnoho a dutiny země ji nemohou všechnu pojmout, tu násilím působí zemětřesení, a když země vysychá a stahuje vodu na prázdná místa z plnějších, tu voda, měníc svou polohu a padajíc, pohybuje zemí.

[Zl. A 97 z Aristotela]

Démokritos ... říká, že někdy vzniká zemětřesení vzduchem, jindy vodou, jindy obojím.

[Zl. A 98 ze Seneky]

Démokritos ... říká, že je duše v kameni tak jako v kterémkoli jiném semeni rodící se věci a že hýbá teplem uvnitř hmoty při tvoření kamene, tak jako kovář hýbá kladivem, aby vytvořil sekyru a pilu.

[Zl. A 164 z Alberta Vel.]

Démokritos soudí, že se magnet a železo skládají z podobných atomů, ale magnet z jemnějších a je řidší než železo, má více dutin, a proto jsou jeho atomy pohyblivější, rychleji se pohybují k železu — neboť pohyb směřuje k podobnému —, vnikají do průduchů železa a uvádějí v pohyb jeho atomy, ježto pronikají mezi nimi svou jemností. Atomy železa, jsouce uvedeny v pohyb, vytékají a pohybují se ven, a to k magnetu pro vzájemnou podobnost a proto, že má více dutin. Železo následuje svých atomů a pro hojné jich vylučování i jejich pohyb se také pohybuje k magnetu. Avšak magnet se nepohybuje k železu, poněvadž železo nemá tolik dutin jako magnet.

[Zl. A 165 z Alexandra]

Někteří říkají, že duše hýbe tělem, v kterém jest, tak jako se sama hýbe; činí tak např. Démokritos ... Praví, že nedělitelné koule (atomy) pohybujíce se, ježto se od přírody nikdy nezastaví, strhují s sebou celé tělo a jím hýbají.

[Zl. A 104 z Aristotela]

Démokritos říká, že je duše a teplo totéž, tj. první tvary kulových těles, a jsou-li spojovány obklopujícím vzduchem, který je vytlačuje z těla, pak jim, jak říká, poskytuje pomoc vdechování. Neboť ve vzduchu je hojný počet takových těles (atomů), která on nazývá duchem a duší. Když tedy živočich dýchá a tak do něho vstupuje vzduch, tu vnikající tělesa odrážejí tlak a brání, aby duše, jsoucí v živočiších, neunikala. A proto je ve vdechování a vydechování život i umírání, neboť kdykoli nabude převahy obklopující a stlačující vzduch a nemohou jej již zadržet z vnějška vstupující tělesa, tu nastává živočichům smrt, ježto nemůže živočich vdechovat. Neboť smrt je odchod takových tvarů (atomů) z těla působením tlaku z vnějška.

[Zl. A 106 z uv. spis.]

Démokritos praví, že má vše podíl v nějaké duši, i mrtvá těla, ježto zřejmě mají stále podíl v jakémsi teple i vnímání, většina toho arci vyvane.

[Zl. A 117 z Aetia]

Člověk je malým světem podle Démokrita.

[Zl. B 34 z Davida]

(Podle Démokrita ve spise *O podsvětí*) pouta duše kolem míchy byla ještě zakořeněna a srdce ještě uchovávalo v hloubce plamen života.

[Zl. B 1 z Prokla]

Soulož je malou mrtvicí,[1] neboť se při ní vyřítí člověk[2] z člověka a odtrhne se od něho, jako by byl ranou oddělen.

[Zl. B 32 z Klementa aj.]

Símě se vylučuje, jak říká ... Démokritos, ... z celého těla.

[Zl. B 124 z Galéna]

Nejprve vzniká v děloze pupek jako kotviště v příboji a v bloudění, jako lodní lano a úponek pro rodící se a budoucí plod.

[Zl. B 148 z Plutarcha]

Spánek za dne svědčí o tělesném neduhu nebo zmatku, lenivosti nebo nevzdělanosti duše.

[Zl. B 212 ze Stobaia]

Lidé škrábajíce se cítí rozkoš a je jim jako při souloži.

[Zl. B 127 z Heródiána]

Démokritos nazývá démony „obrazy" a říká, že je jich plný vzduch.

[Zl. A 78 z Katraria]

Démokritos praví, že obrazy vnikají skrze průduchy do těl a zvedajíce se působí vidiny ve spánku. A tyto obrazy přicházejí odevšad, vycházejíce z nářadí, šatů i rostlin a obzvláště ze živočichů pro jejich hojný pohyb a teplotu. A mají nejen vtlačeny tvarové podobnosti s lidským tělem ..., nýbrž přijímají též do sebe odrazy duševních hnutí i úmyslů každého, jeho klidných i vášnivých stavů, táhnou je spolu, padají s nimi do spících, mluví jako živé bytosti a oznamují těm, kdo je přijímají, mínění, úvahy i snahy těch, kdo je vysílají, jestliže se ovšem přiblíží uchovávajíce učleněné a neslité podoby. A to nejvíce činí za klidného vzduchu, protože je jejich pohyb nerušený a rychlý. Ale podzim, kdy pozbývají stromy listí, má mnoho nepravidelnosti a drsnosti, a tím namnoze zkrucuje a obrací obrazy a kazí i oslabuje jejich zřetelnost, jež se zatemňuje pomalou cestou. Naopak zase hojné a rychle se pohybující obrazy, vycházející od vzrušených a rozvážných osob, dávají svěží a zřetelné odrazy.

[Zl. A 77 z Plutarcha]

[1] Podle jiného znění: padoucnicí.
[2] T.j. símě.

Démokritos ... pokládal za totožné obrazy, které pro svou božskou podstatu padají na lidi a na nerozumné živočichy.

[Zl. A 79 z Klementa]

Démokritos říká, že se k lidem přibližují jakési obrazy a z nich jedny prospěšné a druhé škodlivé. Proto si také přál, aby se mu dostalo příznivých obrazů. Jsou pak ty obrazy veliké, nadlidské a těžko zničitelné, ne však nezničitelné a věští lidem budoucnost, jednak se zjevujíce, jednak vydávajíce hlas.

[Zl. B 166 ze Sexta]

Démokritos vysvětluje vidění odrazem v oku ... Odraz nevzniká hned v zornici, nýbrž vzduch mezi zrakem a viděným předmětem přijímá otisk podle toho, jak je stlačován viděným předmětem i vidoucím okem, neboť ze všeho stále něco vytéká. Potom vzduch, jsa tuhý a maje jinou barvu než zornice, odráží se ve vlhkých očích. A hustá věc onen obraz nepřijímá, zato vlhká jej propouští. Proto jsou také vlhké oči způsobilejší k vidění než suché, zvláště je-li vnější obal co nejjemnější a nejhustší, je-li vnitřek co nejměkčí, prostý hustého a silného masa i[1] husté a tučné vlhkosti, a jsou-li cévy v očích přímé a suché, aby se připodobnily obrazům, neboť každá věc nejspíše poznává, co je jí příbuzné ...

Slyšení vysvětluje podobně, jako to činí ostatní. Neboť vzduch, padaje do prázdna, působí pohyb; vstupuje sice stejně do celého těla, zvláště však a nejvíce skrze uši, poněvadž tu prochází největším prázdnem a co nejméně se tu zdržuje. Proto se zvuk nevnímá v ostatním těle, nýbrž jenom zde. A když se dostane vzduch dovnitř, rychle se rozptyluje, neboť zvuk vzniká ze zhuštěného a prudce vnikajícího vzduchu. Tak jako vnější dojem (hmatu) vysvětluje tedy Démokritos i vnitřní dojem (sluchu) dotykem. Nejlépe se slyší, je-li vnější obal[2] hustý, jsou-li žilky prázdné, co nejsušší a průchodné jak v ostatním těle, tak v hlavě i v uších, jsou-li kosti husté, mozek dobře smíšený a jeho okolí co nejsušší. Neboť takto vzniká zvuk shluklý, ježto vstupuje velkým, suchým a průchodným prázdnem a rozptyluje se rychle i souměrně po těle a nepadá mimo ...

O myšlení řekl jen tolik, že vzniká, je-li duše v pravém poměru

[1] Kranz opravuje: avšak plný ...
[2] Snad kůže boltce a zvukovodu.

co do smíšení. Jestliže se však někdo příliš oteplí nebo příliš ochladí, mění se, jak říká, myšlení ...

Těžké a lehké rozlišuje Démokritos velikostí. Neboť kdyby se rozdělila každá věc na jednotky, měly by váhu podle své velikosti,[1] i kdyby se lišily tvarem. Avšak ve smíšeninách je lehčí to, co má více prázdna, a těžší to, co ho má méně ... a podobně též mluví o tvrdém a měkkém. Neboť husté je tvrdé, řídké je měkké a obdobně je tomu u různých stupňů těchto vlastností. Liší se pak nějak polohou a zadržením prázdných prostorů u tvrdého a měkkého, těžkého a lehkého. Proto je železo tvrdší a olovo těžší, neboť železo je nepravidelně složeno, má prázdno na mnoha místech a ve velké míře, na některých místech je zhuštěno a vůbec má v sobě více prázdna. Naproti tomu olovo má méně prázdna a je veskrze stejně pravidelně složeno; proto je těžší, avšak měkčí než železo ...

Z ostatních dojmů nemá žádný vlastní přirozenost, nýbrž všechny jsou stavy měnícího se vnímání a z toho vzniká představa. Není tedy ani zvláštní přirozenost chladna a tepla, nýbrž měnící se tvar[2] působí též změnu v nás, neboť cokoli je shluknuto, to má všude převahu, a co je daleko rozptýleno, není vnímáno. Důkazem pak toho, že ony dojmy nejsou od přírody, je to, že se nejeví totéž stejně všem živočichům, ale co se nám zdá sladkým, to se zdá jiným kyselým, jiným trpkým, jiným hořkým, jiným stahujícím a podobně ostatním. Mimo to se lidé mění co do smíšení podle stavů a věku; i tak je zřejmo, že je tělesný stav příčinou představy...

Jako ostatní věci, tak i smyslové dojmy přičítá Démokritos tvarům (atomům), neudává však podoby všech, nýbrž hlavně chutí a barev .. Nuže kyselá chuť má tvar hranatý, mnohokrát zahnutý, malý a jemný, neboť pro svou ostrost rychle a všude proniká, a jsouc drsná i hranatá, svírá a stahuje. Proto také zahřívá tělo, ježto v něm vytváří dutiny a ježto se nejvíce zahřívá, co obsahuje nejvíce prázdna. Sladká pak chuť se skládá z okrouhlých, nepříliš malých tvarů; proto se zcela rozlije po těle a vším prochází bez násilí a pomalu ...

Z barev nazývá čtyři jednoduchými. Nuže hladké je bílé, neboť co není drsné, co nevrhá stín a není neprostupné, vše takové je jasné. Dále musí mít jasné přímé průduchy a musí být průhledné ... Černé je z opačných tvarů: drsných, křivých a nestejných; ty vrhají stíny a průduchy v nich nejsou přímé a snadno průchodné ... Červené se skládá z takových tvarů jako teplo, avšak z větších ... A důkazem, že se skládá červené z takových tvarů, je to, že se červenáme, když se zahříváme, a červenají i ostatní rozžhavené věci, až dojdou do ohnivé barvy ... Zelené se skládá z tuhého i prázdného, jsouc smíšeno z obojího ... Ostatní barvy vznikají smíšením těchto.

[Zl. A 135 z Theofrasta]

[1] Čtení je snad porušeno, ale smysl je nepochybný.
[2] T.j. seskupení atomů.

Démokritos říká, že se zvukem tříští vzduch v těla (atomy) stejného tvaru a valí se spolu s úlomky zvuku.

[Zl. A 128 z Aetia]

Lidé žádají v modlitbách od bohů zdraví, ale že mají v sobě nad ním moc, nevědí, a jednajíce ve své nevázanosti proti němu, stávají se svými žádostmi sami zrádci zdraví.

[Zl. B 234 ze Stobaia]

Bozi dávají lidem vše dobré jak dříve, tak nyní. Avšak co je špatné, škodlivé a neužitečné, to ani dříve, ani nyní nedávají bozi lidem, nýbrž lidé se k tomu sami přibližují pro zaslepenost mysli a nevědomost.

[Zl. B 175 z uv. spis.]

Lidem vzniká zlo z dobra, nedovede-li kdo dobro řídit a obratně vést. Není spravedlivé pokládat takové věci za špatné, nýbrž jistě za dobré a dobrých věcí můžeme též užívat proti zlým v obraně, chceme-li.

[Zl. B 173 z uv. spis.]

Z čeho nám vzniká dobro, z toho se nám může dostat i zla. Avšak zlu lze uniknout. Tak hluboká voda je k mnohému prospěšná a zase škodlivá, neboť je nebezpečí v ní utonout. Nuže byl nalezen prostředek proti tomu: vyučování v plování.

[Zl. B 172 z uv. spis.]

Těm, kdo hledají dobro, stěží se naskýtá, zato zlé se naskýtá i nehledajícím.

[Zl. B 108 z t. zv. Démokratovy sbírky]

Čeho potřebuje tělo, to je všem snadno po ruce, bez námahy a

strasti; co vyžaduje námahy i strasti a působí bolest životu, po tom netouží tělo, nýbrž tupá mysl.

[Zl. B 223 ze Stobaia]

Démokritos praví: „Kdyby mohlo tělo obžalovat duši pro to, co bolestí a zlého od ní trpí po celý život, a kdyby se on (Démokritos) stal soudcem žaloby, rád by odsoudil duši za to, že zčásti zahubila tělo nedbalostí a oslabila je opilostí, zčásti je zničila a rozervala rozkošemi, tak jako kdyby byl nějaký nástroj nebo nářadí ve špatném stavu, obvinil by toho, kdo ho nešetrně užívá".

[Zl. B 159 z Plutarcha]

Potřebuje-li čeho (zvíře), ví, kolik potřebuje; potřebuje-li člověk, nepoznává to.

[Zl. B 198 ze Stobaia]

Lidem se sluší více dbát o duši než o tělo, neboť dokonalost duše napravuje špatnost těla, ale síla těla bez rozumu nikterak nezlepší duši.

[Zl. B 187 z uv. spis.]

Kdo si volí duševní statky, volí božštější; kdo tělesné, volí lidské.

[Zl. B 37 z Démokratovy sbírky]

Ušlechtilost dobytka se zakládá na tělesné síle, ušlechtilost lidí na řádné povaze.

[Zl. B 57 z uv. sb.]

Tělesná krása je cosi živočišného, není-li v ní skryt duch.

[Zl. B 105 z uv. sb.]

Podle Démokrita hojí lékařství tělesné nemoci, kdežto moudrost zbavuje duši vášní.

[Zl. B 31 z Klementa]

Otevřeš-li své nitro, nalezneš, jak říká Démokritos, jakousi pestrou, vášněmi přeplněnou zásobárnu a pokladnici špatností.

[Zl. B 149 z Plutarcha]

Prudké žádosti obrácené k nějaké věci oslepují duši vzhledem k ostatním věcem.

[Zl. B 72 z Démokratovy sbírky]

Chlapci, ne muži sluší nemírná touha.

[Zl. B 70 z uv. sb.]

Bojovat se žádostivostí je obtížné, ale rozvážnému muži sluší ji ovládat.

[Zl. B 236 ze Stobaia]

Nezkrotný zármutek omámené duše vyháněj rozumem!

[Zl. B 290 z uv. spis.]

Ukáže se lepším podněcovatelem ke ctnosti, kdo užívá povzbuzování a přesvědčující řeči, než kdo užívá zákona a násilí. Neboť je pravděpodobné, že tajně hřeší, kdo je odvrácen zákonem od bezpráví, a že ten, kdo byl přiveden k povinnosti přesvědčováním, nekoná nic nesprávného ani tajně, ani zřejmě, proto jedná-li kdo správně z porozumění a z vědění, stává se zároveň statečným i přímým.

[Zl. B 181 z uv. spis.]

Nesluší se o nic více stydět se lidí než sebe samého a o nic více konat zlé, nedoví-li se o tom nikdo, než dovědí-li se o tom všichni lidé. Avšak je třeba stydět se nejvíce sebe samého a tento zákon má být dán duši: nedělat nic nepřístojného.

[Zl. B 264 z uv. spis.]

Ani když jsi sám, nemluv a nedělej nic špatného; nauč se stydět se mnohem více sebe než ostatních!

[Zl. B 244 z uv. spis.]

Kdo koná hanebné věci, má se stydět především před sebou samým.

[Zl. B 84 z Démokratovy sbírky]

Jenom ti jsou milí bohům, kterým je protivné činit křivdu.

[Zl. B 217 z uv. spis.]

Ne ze strachu, nýbrž z povinnosti je třeba zdržovat se chyb.

[Zl. B 41 z Démokratovy sbírky]

Lítost nad hanebnými činy je záchranou života.

[Zl. B 43 z uv. sb.]

Je lépe vytýkat vlastní chyby než cizí.

[Zl. B 60 z uv. sb.]

Člověk je vážen nebo nevážen nejen podle toho, co dělá, nýbrž i podle toho, co chce.

[Zl. B 68 z uv. sb.]

Trojrodou Athénou se myslí podle Démokrita rozumnost ... Vznikají z rozumnosti tyto tři věci: dobře myslit, dobře mluvit a dělat, co je třeba.

[Zl. B 2 z Oriona a Homérových scholií]

Veliká je věc myslit v neštěstí, co je třeba.

[Zl. B 42 z Démokratovy sbírky]

Nebázlivá moudrost je nade vše cenná, nadmíru vzácná.[1]

[Zl. B 216 ze Stobaia]

Statečnost zmenšuje neštěstí.

[Zl. B 213 z uv. spis.]

Slávou spravedlnosti je odvaha a nebojácnost mínění, hranicí nespravedlnosti je pak strach před neštěstím.

[Zl. B 215 z uv. spis.]

Spravedlnost je konat, co je třeba, nespravedlnost je nekonat, co třeba, ale odkládat to.

[Zl. B 256 z uv. spis.]

Zapomenutí na vlastní vady plodí drzost.

[Zl. B 196 z uv. spis.]

Je hanba starat se o cizí věci a neznat vlastní.

[Zl. B 80 z Démokratovy sbírky

Příčinou hříchu je neznalost lepšího.

[Zl. B 83 z uv. sb.]

Je třeba být dobrým nebo aspoň dobrého napodobovat.

[Zl. B 39 z uv. sb.]

[1] Podle jiného čtení: nebázlivá moudrost, neochvějnost (*ataraxié*), je nadmíru vzácná.

Je zlé napodobovat špatné a ani nechtít napodobovat dobré.

[Zl. B 79 z uv. sb.]

Stálý styk se špatnými zvětšuje sklon ke špatnosti.

[Zl. B 184 ze Stobaia]

Kdo mají spořádanou povahu, mají též spořádaný život.

[Zl. B 61 z Démokratovy sbírky]

O špatném, nerozumném, nemírném a bezbožném životě říkal Démokritos, že není špatným životem, nýbrž dlouhým umíráním.

[Zl. B 160 z Porfyria]

Je nerozumné neustupovat nutnostem v životě.

[Zl. B 289 ze Stobaia]

Krásná je ve všem stejná míra; nadbytek a nedostatek se mi nelíbí.

[Zl. B 102 z Démokratovy sbírky]

Lidem vzniká spokojenost (*euthymié*, vl. „dobrá mysl“) ze střídmosti v požitku a z úměrnosti v životě. Nedostatek a nadbytek se měnívají v opak a působívají duši veliké zmatky. Ty z duší, které se pohybují ve velikých rozdílech, nejsou ani pevné, ani spokojené. Člověk má tedy obracet svou mysl k možným věcem a má se spokojovat tím, co je mu po ruce, málo dbaje o to a nelpěje v myšlenkách na tom, co budí závist a obdiv. Zato se má dívat na život ubohých lidí a má přemýšlet o tom, kolik trpí, aby se ti to, co máš po ruce a čeho se ti dostává, zdálo velikým i závidění hodným a aby se ti již nepřiházelo, že bys strádal v duši, touže po něčem větším. Neboť kdo se obdivuje lidem majetným a od ostatních velebeným a kdo se jimi obírá každou hodinu v své mysli, ten je nucen stále osnovat nové věci a v své chtivosti vrhat se na to, aby činil něco nenapravitelného, co zakazují zákony. Proto nemá člověk hledat cizí, nýbrž má být spokojen se svým, srovnávaje svůj život s životem těch, kterým se daří hůře, a má sebe blahoslavit, pomýšleje na to, co oni trpí, oč lépe se mu daří a vede než jim. Drže se tohoto myšlení, budeš žít spokojeněji a zaženeš v životě nemálo pohrom: závist, řevnivost a nepřátelství.

[Zl. B 191 ze Stobaia]

Šťasten je, kdo je spokojen při skrovném majetku; nešťasten, kdo je nespokojen při velikém.

[Zl. B 286 z uv. spis.]

Je rozumný, kdo se nermoutí pro to, co nemá, nýbrž se raduje z toho, co má.

[Zl. B 231 z uv. spis.]

Závistník působí sobě žal, tak jako nepřítel.

[Zl. B 88 z Démokratovy sbírky]

Život v cizině učí soběstačnosti, neboť ječný chléb a sláma jsou nejsladší léky hladu a zmoženosti.

[Zl. B 246 ze Stobaia]

Démokritos ve spise *O cíli* pokládal za cíl spokojenost, kterou též nazval pohodou (*euestó*).

[Zl. B 4 z Klementa]

Štěstí i neštěstí je věcí duše.

[Zl. B 170 ze Stobaia]

Štěstí nebydlí v stádech ani v zlatě; duše je příbytkem démona.

[Zl. B 171 z uv. spis.]

Ani těly, ani penězi nejsou lidé šťastni, nýbrž přímostí a rozumností.

[Zl. B 40 z Démokratovy sbírky]

Spokojený člověk směřuje k spravedlivým i zákonným činům a je za bdění i ve snu vesel, zdráv a bez starosti; kdo však nedbá spravedlnosti a nečiní, co je nutno, tomu je vše takové neradostné, vzpomene-li si na něco z toho, a je ve strachu a sebe zlehčuje.

[Zl. B 174 ze Stobaia]

Kdo chce být spokojen, nesmí mnoho konat ani soukromě, ani veřejně, a cokoli koná, nesmí nic podstupovat nad svou sílu a přirozenost, nýbrž má se mít tolik na pozoru, že i tehdy, dostane-li se mu štěstí a vede-li ho k něčemu většímu, sestupuje v svém mínění[1]

[1] Podle jiného rozdělení věty: vede-li ho k něčemu většímu skrze jeho mínění, nedbá toho . . .

a nebere na sebe více než je možno, neboť rovnováha je bezpečnější než převaha.

[Zl. B 3 z Plutarcha a Stobaia]

Je třeba poznávat, že je lidský život slabý, krátký a promíšený mnoha nehodami i obtížemi; proto má člověk usilovat o skrovný majetek a námaha se má měřit nutností.

[Zl. B 285 ze Stobaia]

Nejlépe je člověku, tráví-li život co nejvíce ve spokojenosti a co nejméně v zármutku. A to by bylo možné, kdyby neměl rozkoše ze smrtelných věcí.

[Zl. B 189 z uv. spis.]

Skrovné stravě není nikdy trpká[1] noc.

[Zl. B 209 z uv. spis.]

Kdo mají rozkoše z břicha, překračujíce pravou míru v jídle, pití nebo pohlavní lásce, ti všichni mají krátké a rychle míjející rozkoše — jen pokud jedí nebo pijí — a zato hojné žaly. Neboť mají stále touhu po týchž věcech, a splní-li se, po čem touží, rozkoš rychle odchází a není při tom nic dobrého než krátký požitek a znovu je jim třeba týchž věcí.

[Zl. B 235 z uv. spis.]

Vepři zuří v hnoji.[2]

[Zl. B 147 z Plutarcha a j.]

Nevčasné rozkoše plodí nepříjemnosti.

[Zl. B 71 z Démokratovy sbírky]

Statečný je nejen, kdo přemáhá nepřítele, nýbrž též, kdo přemáhá rozkoše. Někteří panují nad obcemi a otročí ženám.

[Zl. B 214 ze Stobaia]

Spravedlivá láska je toužit bez svévole po krásných lidech.

[Zl. B 73 z Démokratovy sbírky]

Nemáme vyhledávat nic příjemného, není-li to prospěšné.

[Zl. B 74 z uv. sb.]

[1] Nejisté čtení.
[2] O nevázaných lidech.

Hranicí prospěšných a neprospěšných věcí je libost a nelibost.
[Zl. B 188 ze Stobaia]

Všem lidem je totéž dobré a pravdivé, ale příjemné je každému něco jiného.
[Zl. B 69 z Démokratovy sbírky]

Překračuje-li kdo pravou míru, může se změnit nejpříjemnější v nejnepříjemnější.
[Zl. B 233 ze Stobaia]

Umírněnost rozmnožuje příjemnost a zvětšuje rozkoš.
[Zl. B 211 z uv. spis.]

Z příjemných věcí nejvíce těší, co se děje nejřidčeji.
[Zl. B 232 z uv. spis.]

Třeba volit ne každou rozkoš, nýbrž rozkoš z krásného.
[Zl. B 207 z uv. spis.]

... rozum, ... zvykající si podle Démokrita mít požitek sám ze sebe...
[Zl. B 146 z Plutarcha]

Šetrní mají osud včely: pracujíť jako by měli věčně žít.
[Zl. B 227 ze Stobaia]

Šetrnost i hlad jsou užitečné a v pravý čas též utrácení; rozeznávat jej je věcí řádného člověka.
[Zl. B 229 z uv. spis.]

Život bez slavností — dlouhá cesta bez hospod.
[Zl. B 230 z uv. spis.]

Rozumné užívání peněz je užitečné k štědrosti a k prospívání lidu, nerozumné je náklad neprospěšný celku.[1]
[Zl. B 282 z uv. spis.]

Chudoba a bohatství jsou jména pro nedostatek a nadbytek: není tedy bohat, kdo má nedostatek, a není chud, kdo nemá nedostatek.
[Zl. B 283 z uv. spis.]

[1] Konec porušen.

Slušně snášet chudobu svědčí o rozumnosti.
[Zl. B 291 z uv. spis.]

Nebudeš-li toužit po mnohém, bude se ti nepatrné zdát hojným, neboť malá žádostivost dává chudobě stejnou sílu, jako má bohatství.
[Zl. B 284 ze Stobaia]

Není-li touha po penězích omezována nasycením, je mnohem obtížnější nežli krajní chudoba, neboť větší touhy působí větší potřeby.
[Zl. B 219 z uv. spis.]

Touha po větším majetku ztrácí, co má, a podobá se Ezopovu psu.[1]
[Zl. B 224 z uv. spis.]

Bohatství, vznikající ze špatné činnosti, má na sobě zcela zřejmou pohanu.
[Zl. B 218 z uv. spis.]

Špatné zisky přinášejí pohromu ctnosti.
[Zl. B 220 z uv. spis.]

Naděje na špatný zisk je počátkem pohromy.
[Zl. B 221 z uv. spis.]

Kdo zcela podléhá penězům, nemůže být nikdy spravedlivý.
[Zl. B 50 z Démokratovy sbírky]

Získávat peníze není neužitečné, ale nespravedlivě je získávat je nade vše horší.
[Zl. B 78 z uv. sb.]

Jako je u ran nejhorší nemocí rakovina, tak u peněz jejich nepřiměřené a ustavičné hromadění.[2]
[Zl. B 281 ze Stobaia]

Sláva a bohatství bez rozumu nejsou bezpečné statky.
[Zl. B 77 z Démokratovy sbírky]

[1] Bajka 233: pes ztratil maso v řece, chňapaje po jeho stínu.
[2] Konec se pokládá za nepůvodní.

Dobrovolné práce usnadňují snášení nedobrovolných.

[Zl. B 240 ze Stobaia]

Ustavičná práce se usnadňuje návykem.

[Zl. B 241 z uv. spis.]

Všechny práce jsou příjemnější než nečinnost, dosahuje-li se toho, kvůli čemu se pracuje, anebo ví-li se aspoň, že se toho dojde. Pro neúspěch je jediný lék[1] ...

[Zl. B 243 z uv. spis.]

Je lépe se radit před činy než potom o nich přemítat.

[Zl. B 66 z Démokratovy sbírky]

Stálé hodlání činí skutky nedokončenými.

[Zl. B 81 z uv. sb.]

Je třeba usilovat o ctnostná díla a činy, ne o ctnostné řeči.

[Zl. B 55 z uv. sb.]

Řeč je stínem činu podle Démokrita.

[Zl. B 145 z Plutarcha]

Ani nezakryje ušlechtilá řeč špatný čin, ani není poškozen dobrý čin urážlivou řečí.

[Zl. B 177 ze Stobaia]

Mnozí dělají nejhanebnější věci a pronášejí nejlepší věci.

[Zl. B 53a z Démokratovy sbírky]

Podvodníci a pokrytci jsou, kdo vše dělají slovem a nic činem.

[Zl. B 82 z uv. sb.]

Často řeč silněji přemlouvá než zlato.

[Zl. B 51 z uv. sb.]

Je třeba být pravdomluvný, ne mnohomluvný.

[Zl. B 44 z uv. sb.]

Je třeba mluvit pravdu, ne mluvit mnoho.

[Zl. B 225 ze Stobaia]

[1] Konec porušen.

Je osobivé všechno mluvit a nic nechtít slyšet.

[Zl. B 86 z Démokratovy sbírky]

Je třeba odmítat i řeči o špatných činech.

[Zl. B 190 ze Stobaia]

Nesnaž se všechno vědět, aby ses nestal všeho neznalý!

[Zl. B 169 z uv. spis.]

Mnozí mnohoučení nemají rozum.

[Zl. B 64 z Démokratovy sbírky]

Je třeba pěstovat mnohé přemýšlení, ne mnohou učenost.

[Zl. B 65 z uv. sb.]

Marně se lopotí, chce-li kdo přivést k rozumu toho, kdo myslí, že má rozum.

[Zl. B 52 z uv. sb.]

Pošetilým se nestává učitelkou řeč, nýbrž nehoda.

[Zl. B 76 z uv. sb.]

Nerozumní nabývají rozumu neštěstím.

[Zl. B 54 z uv. sb.]

Nesmyslné jsou naděje nerozumných.

[Zl. B 292 ze Stobaia]

Naděje lidí správně myslících jsou splnitelné, nerozumných pak nesplnitelné.

[Zl. B 58 z Démokratovy sbírky]

Nerozumní se řídí zisky náhody, kdo však tyto znají, zisky moudrosti.

[Zl. B 197 ze Stobaia]

Nerozumní touží po vzdáleném a ničí přítomné, ač je užitečnější než uplynulé.

[Zl. B 202 z uv. spis.]

Nerozumní nikomu nečiní zavděk v celém svém životě.

[Zl. B 204 z uv. spis.]

Je lépe pro nerozumné, jsou-li ovládáni než vládnou-li.
[Zl. B 75 z Démokratovy sbírky]

Nerozumní žijí, netěšíce se ze života.
[Zl. B 200 ze Stobaia]

Nerozumní touží po dlouhém životě, ač se netěší z dlouhého života.
[Zl. B 201 z uv. spis.]

Nerozumní nenávidí život, a přece chtějí žít ze strachu před Hádem.
[Zl. B 199 z uv. spis.]

Nerozumní touží po životě místo stáří[1] bojíce se smrti.
[Zl. B 205 z uv. spis.]

Nerozumní, bojíce se smrti, chtějí stárnout.
[Zl. B 206 z uv. spis.]

Lidé, prchajíce před smrtí, běží za ní.
[Zl. B 203 z uv. spis.]

Někteří lidé, nevědouce o rozpadnutí lidské přirozenosti a uvědomujíce si své špatné činy za živa, trápí se po čas života v úzkostech a obavách, protože si smýšlejí klamné věci o čase po smrti.
[Zl. B 297 z uv. spis.]

S hnitím souvisí podle Démokrita, že se děsíme smrti pro představu zápachu a ošklivosti.
[Zl. B 1a z Filodéma]

Je nemoc rodiny a života tak jako těla.
[Zl. B 288 ze Stobaia]

Nepřátelství příbuzných bývá mnohem obtížnější než nepřátelství cizích.
[Zl. B 90 z Démokratovy sbírky]

Sluhů užívej každého k jiné věci jako částí těla!
[Zl. B 270 ze Stobaia]

[1] Čtení není jisté.

Žena je nad muže mnohem bystřejší k zlomyslnosti.
[Zl. B 273 z uv. spis.]

Ozdobou pro ženu je málomluvnost; krásná je i prostá ozdoba.
[Zl. B 274 z uv. spis.]

Ať se nevěnuje žena řečnění; je to hrozná věc!
[Zl. B 110 z Démokratovy sbírky]

Být ovládán ženou by bylo největší pohanou pro muže.
[Zl. B 111 z uv. sb.]

... obrazy vynikající na pohled šatem i skvostem, avšak bez srdce.[1]
[Zl. B 195 ze Stobaia]

Démokritos pravil, že ten, kdo dostane dobrého zetě, nalezne syna; kdo nedostane, ztratí i dceru.
[Zl. B 272 z uv. spis.]

Lidem se zdá, že mít děti je jedna z nezbytných věcí od přírody i od jakéhosi dávného zřízení. Jistě se to zdá i ostatním živočichům, neboť všichni mají mláďata ve shodě s přírodou a nikterak kvůli prospěchu. Naopak když se mláďata zrodí, každý se namáhá, živí je podle možnosti, bojí se o ně, pokud jsou malá, a rmoutí se, stane-li se jim něco. Taková je povaha všech tvorů, kteří mají duši, a člověku se stalo dokonce obvyklou představou, že mu vzchází z potomka nějaký užitek.
[Zl. B 278 z uv. spis.]

Nezdá se mi nutným mít děti, neboť spatřuji v dětech mnoho velkých nebezpečí, mnoho žalostí a málo blaha — toho jen nepatrně a poskrovnu.
[Zl. B 276 z uv. spis.]

Odchování dětí je nejistá věc, neboť úspěch je tu pln zápasů i starostí a neúspěch je větší nad jinou bolest.
[Zl. B 275 u uv. spis.]

[1] Snad o ženách.

Komu je nějak nutné, opatřit si dítě, je lépe, jak se mi zdá, opatřit si je od někoho z přátel. Pak bude mít takové dítě, jaké bude chtít, neboť si je může vybrat podle své vůle, a které se mu bude zdát vhodným, to ho bude asi přirozeně nejspíše poslouchat. A v tom je tak veliký rozdíl, že si zde lze vybrat dítě podle chuti z mnohých, jakého je třeba; jestliže si je však někdo sám zplodí, je při tom mnoho nebezpečí, neboť je nutno mít to, které se narodí.

[Zl. B 277 z uv. spis.]

Přílišné hromadění peněz pro děti je záminkou lakomství, které usvědčuje svou vlastní povahu.

[Zl. B 222 z uv. spis.]

Děti šetrných lidí, vyrůstajíce nezkušené, jsou jako tanečníci skákající mezi meče: nenaleznou-li při seskoku ono jediné místo, kde třeba spočinout nohama, zahynou a je obtížné nalézt ono jediné místo, neboť je ponechána pouze šlépěje nohou. Tak i ony děti, minou-li se s otcovským vzorem, úzkostlivým a šetrným, berou zpravidla za své.

[Zl. B 228 z uv. spis.]

Je třeba dětem co možno nejvíce rozdělovat peníze a zároveň pečovat, aby, majíce je v rukou, neučinily něco škodlivého. Neboť jednak se stávají mnohem šetrnější s penězi a horlivější v jich získávání, jednak vzájemně závodí. Při společném majetku nemrzí tolik výdaje jako při odděleném a netěší tolik zisk, nýbrž mnohem méně.

[Zl. B 279 z uv. spis.]

Je možno vychovat děti a obehnat ochrannou hradbou jejich majetek i těla, aniž mnoho vynaložíme ze svého.

[Zl. B 280 z uv. spis.]

Otcova umírněnost je dětem nejmocnějším napomenutím.

[Zl. B 208 z uv. spis.]

Ze všeho nejhorší je lehkomyslnost ve výchově mládeže, neboť právě ona rodí ty rozkoše, z kterých vzniká špatnost.

[Zl. B 178 z uv. spis.]

Jsou-li hoši ponecháváni bez práce, nemohou se naučit ani čtení

a psaní, ani hudbě, ani zápasení, ani tomu, co nejvíce udržuje ctnost, totiž studu, neboť stud vznikává právě z oněch činností.

[Zl. B 179 z uv. spis.]

Lidé se častěji stávají dobrými cvičením nežli od přírody.

[Zl. B 242 z uv. spis.]

Ani umění, ani moudrosti se nedosáhne, nenaučí-li se tomu člověk.

[Zl. B 59 z Démokratovy sbírky]

Krásných věcí dojde učení námahou, zato ošklivé se sklidí samy bez námahy. A věru často proti vůli[1]...

[Zl. B 182 ze Stobaia]

Kdo rád odporuje a mnoho tlachá, je neschopen naučit se potřebnému.

[Zl. B 85 z uv. spis.]

Příroda a vyučování jsou si podobny, neboť i vyučování přetváří člověka a přetvářejíc ho tvoří přírodu.

[Zl. B 33 z Klementa a Stobaia]

Krásné věci poznávají a vyhledávají, kdo jsou k tomu nadáni.

[Zl. B 56 z Démokratovy sbírky]

Mnozí, ač se neučili rozumnosti (*logos*), žijí podle rozumnosti.

[Zl. B 53 z uv. sb.]

Lepší jsou naděje vzdělaných než bohatství neučených.

[Zl. B 185 ze Stobaia]

Vzdělanost je šťastným lidem ozdobou a nešťastným útočištěm.

[Zl. B 180 z uv. spis.]

Někdy je u mladíků rozumnost a u starců nerozumnost, neboť myšlení neučí čas, nýbrž včasná výchova a nadání.

[Zl. B 183 z uv. spis.]

Síla a sličnost jsou statky mládí, umírněnost je květem stáří.

[Zl. B 294 z uv. spis.]

[1] Ostatek je porušen.

Příjemný je rozumný a vážně mluvící stařec.
[Zl. B 104 z Démokratovy sbírky]

Stařec býval mladíkem, ale je nejasno, dojde-li mladík do stáří; proto je lepší dokonané dobro než budoucí a ještě nejasné.
[Zl. B 295 ze Stobaia]

Stáří je celkové ochromení: všechno má a ve všem mu něco chybí.
[Zl. B 296 z uv. spis.]

Strach působí lichocení, ale nezískává náklonnost.
[Zl. B 268 z uv. spis.]

Stejné smýšlení působí přátelství.
[Zl. B 186 z uv. spis.]

Nejsou všichni příbuzní přáteli, nýbrž ti, kdo shodně soudí o prospěšném.
[Zl. B 107 z Démokratovy sbírky]

Mnozí, zdající se být přáteli, nejsou jimi a nezdající se jsou.
[Zl. B 97 z uv. sb.]

Přátelství jednoho rozumného člověka je lepší než přátelství všech nerozumných.
[Zl. B 98 z uv. sb.]

Nezaslouží, aby žil, kdo nemá ani jednoho dobrého přítele.
[Zl. B 99 z uv. sb.]

U koho dlouho nevydrží vyzkoušení přátelé, má špatnou povahu.
[Zl. B 100 z uv. sb.]

Kdo nikoho nemiluje, není tuším milován ani jedním člověkem.
[Zl. B 103 z uv. sb.]

Mnozí se odvracejí od přátel, upadnou-li tito ze zámožnosti do chudoby.
[Zl. B 101 z uv. sb.]

Ve štěstí je snadné nalézt přítele, v neštěstí však ze všeho nejsnadnější.
[Zl. B 106 z uv. sb.]

Kdo rádi haní, nejsou nadáni k přátelství.
[Zl. B 109 z uv. sb.]

Není nepřítelem, kdo křivdí, nýbrž kdo chce křivdit.
[Zl. B 89 z uv. sb.]

Máme přijímat dobrodiní v očekávání, že za ně dáme větší odplatu.
[Zl. B 92 z uv. sb.]

Činíš-li dobrodiní, měj pozor na toho, kdo je přijímá, aby nebyl podvodníkem a nesplatil ti dobré zlým!
[Zl. B 93 z uv. sb.]

Malá dobrodiní v pravý čas jsou největší pro ty, kdo je dostávají.
[Zl. B 94 z uv. sb.]

Dobročinný není ten, kdo hledí na odplatu, nýbrž kdo si předsevzal dobře činit.
[Zl. B 96 z uv. sb.]

Největší podíl spravedlnosti a ctnosti má ten, kdo rozděluje podle zásluhy největší pocty.
[Zl. B 263 ze Stobaia]

Pocty mnoho zmohou u rozumných, kteří chápou, že se jim dostává pocty.
[Zl. B 95 z Démokratovy sbírky]

Je snadné chválit a hanit, co se nemá, ale obé svědčí o špatné jakési povaze.
[Zl. B 192 ze Stobaia]

Chválit pro krásné činy je krásné, zato chválit pro špatné činy je dílem podvodníka a šalebníka.
[Zl. B 63 z Démokratovy sbírky]

Velmi ubližují nerozumným, kdo je chválí.
[Zl. B 113 z uv. sb.]

Je lépe být chválen jiným člověkem než sebou samým.
[Zl. B 114 z uv. sb.]

Nerozumíš-li pochvalám, měj za to, že se ti lichotí!

[Zl. B 115 z uv. sb.]

Dobrý člověk nedbá, haní-li ho špatní.

[Zl. B 48 z uv. sb.]

Je velkomyslné klidně snášet urážku.

[Zl. B 46 z uv. sb.]

Je slušné, abychom se, jsouce lidmi, nesmáli neštěstí lidí, nýbrž nad ním naříkali.

[Zl. B 107a z uv. sb.]

Ti, kterým působí rozkoš nehody bližních, nechápou, že střídání osudu je všem společné, a nemají svou vlastní radost.

[Zl. B 293 ze Stobaia]

Má se důvěřovat ne všem, nýbrž váženým; ono je pošetilé, toto je znakem rozumného člověka.

[Zl. B 67 z Démokratovy sbírky]

Nebuď ke všem podezíravý, nýbrž opatrný a pevný!

[Zl. B 91 z uv. sb.]

Démokritos káral snahu líbit se bližním.

[Zl. B 153 z Filoděma a Plutarcha]

Obecní věci je třeba pokládat za nejdůležitější nade všechny ostatní, aby byly dobře řízeny. Při tom se nesmí jednat svárlivě proti slušnosti ani si osvojovat sílu proti prospěchu celku. Vždyť dobře řízená obec je největším úspěchem a na tom vše záleží: trvá-li to neporušeno, trvá vše, a hyne-li, hyne vše.

[Zl. B 252 ze Stobaia]

Společná nesnáz je těžší než jednotlivcova, neboť tu není naděje na pomoc.

[Zl. B 287 z uv. spis.]

Řádným lidem není prospěšné, aby zanedbávali své věci a dělali cizí, neboť s jejich vlastními to pak špatně dopadne. Nedbá-li však někdo o veřejné věci, vzniká o něm špatná pověst, i když nic nekrade

a v ničem nekřivdí. Neboť i tomu, kdo nic nezanedbává a v ničem nekřivdí, hrozí nebezpečí špatné pověsti a dokonce i nějaké pohromy. Vždyť je nutné chybovat, avšak docházet odpuštění u lidí není snadné.

[Zl. B 253 z uv. spis.]

Není možné, aby se nekřivdilo úředníkům podle nynějšího pořádku, i když jsou zcela řádní. Neboť se nesluší, aby byl úředník někomu jinému odpovědný než sobě a aby, když vládl nad jinými, dostal se po roce pod jejich moc. Mělo by to být asi tak uspořádáno, aby ten, kdo v ničem nekřivdí, tehdy, když přísně stíhá křivdící, nedostal se pod jejich moc, nýbrž aby jakési ustanovení nebo něco jiného pomáhalo tomu, kdo spravedlivě jedná.[1]

[Zl. B 266 z uv. spis.]

Od přírody náleží vláda lepšímu.[2]

[Zl. B 267 z uv. spis.]

... neboť v společné rybě není kostí,[3] jak praví Démokritos.

[Zl. B 151 z uv. spis.]

Končí špatnou pověstí,[4] kdo se natahuje po někom mocnějším.

[Zl. B 238 z uv. spis.]

Je těžké být pod vládou někoho horšího.

[Zl. B 49 z Démokratovy sbírky]

Chudobě v lidovládě je o tolik dát přednost před tak zvaným blahobytem u panovníků, o kolik svobodě před otroctvím.

[Zl. B 251 ze Stobaia]

K svobodě náleží volnost slova. Ale je nebezpečí v rozeznání pravého času pro ni.

[Zl. B 226 z uv. spis.]

[1] Týká se odpovědnosti, k níž byli v lidových ústavách voláni úřednícik, dyž po roce složili úřad. Slova „úředník ... po roce" přeložena podle Dielsova doplnění porušeného místa.

[2] Mohlo by to též znamenat: silnějšímu.

[3] Vykládá se to buď, že není v komunismu sporu o mé a tvé, nebo že ti, kdo jedí společnou rybu s jinými, polykají ji i s kostmi, aby měli co nejvíce.

[4] Opravuje se na: špatnou slávychtivostí.

Nabývají-li špatní lidé úřadů, čím méně si jich zasluhují, tím se stávají nedbalejšími a jsou plni nerozumu a drzosti.

[Zl. B 254 z uv. spis.]

Na chyby si více lidé pamatují než na správné činy. A věru je to tak spravedlivé: jako ten, kdo vrací svěřené peníze, nemusí být chválen, zato ten, kdo je nevrací, má mít špatnou pověst a být stíhán, stejně i úředník, neboť nebyl zvolen k tomu, aby jednal špatně, nýbrž dobře.

[Zl. B 265 z uv. spis.]

Zákonu, úředníku a moudřejšímu se sluší ustupovat.

[Zl. B 47 z Démokratovy sbírky]

Zákon chce prospívat životu lidí, ale může to jen tehdy, chtějí-li, aby se jim dobře dařilo, neboť jen těm, kdo ho poslouchají, projevuje svou dokonalost.[1]

[Zl. B 248 ze Stobaia]

Zákony by nebránily, aby žil každý podle vlastní chuti, kdyby neubližoval jeden druhému, neboť závist působí začátek sváru.

[Zl. B 245 z uv. spis.]

Každá řevnivost je nerozumná, neboť, hledíc na protivníkovu škodu, nevidí vlastního prospěchu.

[Zl. B 237 z uv. spis.]

Svár v obci je zlem pro obě strany, neboť i vítěze i poražené stíhá stejná zkáza.

[Zl. B 249 z uv. spis.]

Svorností lze vykonat velká díla a obce jí mohou provést války, jinak ne.

[Zl. B 250 z uv. spis.]

Kdykoli se odhodlají zámožní dávat zálohy nemajetným, pomáhat jim a zavděčovat se jim, je v tom již obsažen soucit, neopuštěnost, družnost, vzájemná pomoc, svornost občanů i jiné dobré věci, které by nemohl nikdo vypočítat.

[Zl. B 155 z uv. spis.]

[1] Podle jiného výkladu: ukazuje jejich zdatnost.

Trpícím křivdy je třeba podle možnosti pomáhat a nepřehlížet to, neboť takové jednání je spravedlivé a dobré, jiné nespravedlivé a zlé.

[Zl. B 261 z uv. spis.]

Je krásné bránit křivdícím a ne-li, aspoň spolu nekřivdit.

[Zl. B 38 z Démokratovy sbírky]

Dobré je ne nekřivdit, ale ani nechtít křivdit.

[Zl. B 62 z uv. sb.]

Kdo činí křivdu, je nešťastnější než ten, kdo trpí křivdu.

[Zl. B 45 z uv. sb.]

Svědčí o rozumnosti uchránit se před chystanou křivdou, ale o tuposti nepomstít vytrpěnou křivdu.

[Zl. B 193 ze Stobaia]

Třeba hlídat špatného, aby se nechopil vhodného okamžiku.

[Zl. B 87 z Démokratovy sbírky]

Jakmile špatní uniknou, nezachovávají přísahy, které činí v nesnázích.

[Zl. B 239 ze Stobaia]

S usmrcením a neusmrcením některých zvířat se to má takto: kdo usmrcuje zvířata ubližující a chtějící ublížit, je bez trestu a se zřením k spokojenosti má se to spíše činit než nečinit.

[Zl. B 257 z uv. spis.]

Je třeba stůj co stůj vše usmrcovat, co bezprávně škodí, a kdo to činí, bude mít v každé obci větší podíl v spokojenosti,[1] právu, odvaze i majetku.[2]

[Zl. B 258 z uv. spis.]

Jako je napsáno o nepřátelských zvířatech a plazech, tak by se mělo tuším jednat i proti lidem: podle otcovských zákonů zabíjet nepřítele v každé obci, kde tomu nebrání zákon; brání však tomu všude domácí svatyně, smlouvy a přísahy.

[Zl. B 259 z uv. spis.]

[1], [2] Čtení je pochybné.

Kdo usmrtí kteréhokoli loupežníka a námořního lupiče, měl by být bez trestu, i činí-li to vlastní rukou i dává-li k tomu rozkaz i hlasuje-li pro to (na soudě).

[Zl. B 260 z uv. spis.]

A ty, kdo páchají činy hodné vyhnanství nebo vězení nebo kdo zasluhují pokuty, je třeba odsuzovat a nepropouštět. Kdokoli je proti rozumu[1] propouští, řídě se ziskem nebo rozkoší, dopouští se bezpráví a musí mu to svírat srdce.

[Zl. B 262 z uv. spis.]

Démokritos radí, abychom se učili válečnému[2] umění, jež je největší, a podstupovali námahy, z nichž vzniká lidem velikost a sláva.

[Zl. B 157 z Plutarcha]

Moudrý člověk může jít do každé země, neboť vlastí dobré duše je celý svět.

[Zl. B 247 ze Stobaia]

Démokritos říká, že jsme se stali žáky zvířat v největších věcech: pavouka ve tkaní a šití, vlaštovky v stavitelství, zpěvavých ptáků, totiž labutě a slavíka, ve zpěvu, a to jich napodobením.

[Zl. B 154 z Plutarcha]

Démokritos říkal, že slova vznikla dohodou, a dovozoval to čtverým důkazem: předně ze stejnojmennosti, neboť jsou rozličné věci nazývány týmž jménem ... Dále z mnohojmennosti, budou-li se rozličná jména vztahovat k jedné a téže věci ... Za třetí ze změny jmen[3] ... a konečně z chybění obdobných jmen, např. proč od „mysl" říkáme „mysliti", ale od „spravedlnost" již nic neodvozujeme? První důkaz pak nazývá mnohovýznamností, druhý rovnovážností, (třetí přejmenováním[4]) a čtvrtý bezejmenností.

[Zl. B 26 z Prokla]

Jména jsou zvučící obrazy, jak říkal Démokritos.

[Zl. B 142 z Olympiodora]

[1] Opravuje se: zákonu.
[2] Zpravidla se opravuje: státnickému.
[3] T.j. táž věc se jmenovala dříve tak, později jinak.
[4] Doplněno.

Démokritos praví, že je hudba mladší než ostatní umění, a jako důkaz uvádí, že ji nevytvořila nouze, nýbrž že již vznikla z nadbytku.

[Zl. B 144 z Filodéma]

Cokoli píše básník v opojení a v posvátném nadšení, je velmi krásné.

[Zl. B 18 z Klementa]

Božské mysli náleží rozvažovat vždy něco krásného.

[Zl. B 112 z Démokratovy sbírky]

Homér, jemuž se dostalo božského nadání, vytvořil svět všelikých veršů.

[Zl. B 21 z Dióna z Prusy]

Veliké požitky vznikají z pozorování krásných děl.

[Zl. B 194 ze Stobaia]

Dávní lidé, praví Démokritos, vidouce úkazy na nebi, jako bouře, blesky a hromy, setkání hvězd,[1] zatmění slunce i měsíce, děsili se bohů, majíce je za původce toho.

[Zl. A 75 ze Sexta]

Někteří z moudrých lidí zvedli ruce tam, co nyní nazýváme my, Řekové, vzduchem, a pravili: „Vše rozhoduje Zeus slovem[2] a vše on ví, dává i bere a on je králem všeho."

[Zl. B 30 z Klementa]

Odvaha je počátkem činu, osud je však pánem konce.

[Zl. B 269 ze Stobaia]

Osud je štědrý, avšak nestálý. Příroda je soběstačná, proto přemáhá menší, ale pevnou silou větší sílu naděje.

[Zl. B 176 z uv. spis.]

Osud předkládá bohatý stůl, umírněnost však soběstačný.

[Zl. B 210 z uv. spis.]

Lidé si vytvořili obraz osudu na zakrytí vlastní nerozvážnosti, neboť osud jen málokdy bojuje s rozumností a většinu věcí v životě řídí rozumný bystrozrak.

[Zl. B 119 ze Stobaia aj.]

[1] T.j. komety.
[2] Smysl není jistý.